

הישיבה המאתיים וחמישים ושמונה של הכנסת השישית

יום שני, כ"ז שבט תשכ"ח (26 פברואר 1968)

ירושלים, הכנסת, שעה 16.03

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

- היו"ר ק. לוז :**
אני פותח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- מ"מ מזכיר הכנסת ח. ליאור :**
ברשות יושב-ראש הכנסת, חגני מתכבד להודיע כי הונחו היום על שולחן הכנסת:
- מטעם הממשלה, לקריאה ראשונה: 1. חוק הגוער
- (טיפול והשגחה) (תיקון), תשכ"ח-1968; 2. חוק לתיקון פקודת העיריות (מס' 8), תשכ"ח-1968; מטעם חברי הכנסת, לקריאה ראשונה: חוק מינוי מזכיר הכנסת, תשכ"ח-1968, - הצעת חברי הכנסת ש. לורנץ, י. נבון, י. ה. קלינגהופר, י. רפאל, י. שופמן ו. שם-טוב.
- כן הונח על שולחן הכנסת דין-וחשבון על פעולות מינהל מקרקעי ישראל לשנת 1966/67.

ב. שאלות ותשובות

- היו"ר ק. לוז :**
נשמע עתה שאלות ותשובות.
1. כתבה בעתון על ריגול ישראלי במדינות ערב
- חברי הכנסת א. שוסטק שאל את ראש הממשלה ביום ו' בתשרי תשכ"ח (10 באוקטובר 1967):**
- בשתי כתבות, שנתפרסמו במוסף "הארץ" בתאריכים 8 בספטמבר 1967 ו-15 בספטמבר 1967, מספר המחבר על שתי פרשות ריגול ישראלי במדינות ערב, - האחת בסוריה, שבאה לכלל פרסום ב-1965, והאחרת במצרים, שבאה לכלל פרסום ב-1954 ולמיה עסקו אנשינו בפעולות חבלה, בין היתר במוסדות של מעצמות מערביות. כותב המאמרים הוא ד"ר בדי-זוהר, דובר של משרד הבטחון. חלק מהדברים המפורסמים בשתי כתבות אלה פורסם קודם לכן בעתונות ארצות חוץ, אך נאסר על-ידי הצנזורה לפרסום בארץ, בנימוק כי פרסומו בארץ יש בו, בעקיפין, אישור לדברים. חלק מהאיופנומצייה הניתנת במאמרים אלה קשור בפולמוס הפנימי החריף של ה"פרשה" ועשוי לגרום פרסומים נוספים.
- בין היתר מופיעים בכתבות אלה הקטעים הבאים:
1. "אלי כהן היה מרגל... נפתחו לפניו דלתות רבות וכבדות בצמרת השלטון בסוריה".
 2. "המרגל (אלי כהן - א.ש.) היה בתוך החדר... הוא הופתע באמצע שידור סורי למדינת אויב, לישראל".
 3. "הראיות (על היות אלי כהן מרגל - א.ש.) לא עמדו לוויכוח. הן היו משכנועות. המשדר... המשדר הר"ז רבי... המיקרופילמים... חומר נפץ, צופן סודי".
 4. "אחד האנשים המעודכנים ביותר בדמשק, איש סודם של מניסטררים וגנרלים, היה בוגד".
 5. "עוד במצרים היה אלי עוסק בזיוף דרכונים
- ובתכנון דרכי בריחה למשפחות יהודיות המבקשות לצאת לישראל".
6. "ישראל לא אבתה לחשוף את סוכנה המעולה (אלי כהן) לסיכונים מיותרים".
7. "ידועות שהגיעו מלונדון בשלהי קיץ 1954 (בד"ב) כוונה להוצאת הכוחות הבריטיים מהסואץ - א.ש.). גרמו דאגה רבה בקרב מנהיגי ישראל".
8. "נוכחות בריטים במצרים גרמה נראתה חיונית מאד בעיני הישראלים".
9. "בסדרה של התגרויות מתוכננות מבקשים הישראליים לשכנע את הבריטים להישאר במצרים".
10. "מאז 1951 עוסקים סוכנים חשאיים ישראלים ביצירת מרכז ריגול וחבלה במצרים... בין אלה הרופא מרוזק והמהנדס שמואל עזאר".
11. "מרכז הריגול מנוהל, במצרים עצמה, על-ידי שני סוכנים שבאו מישראל, אברהם דר ומקס באנאטי".
12. "חברי ארגון זה הם, למעשה, יהודים צעירים, ממשפחות טובות".
13. "למרות שהרשת עדיין בחיתוליה, מחליטים הישראלים להפעילה... לביצוע גל פעולות חבלה... שהיו מכוונות נגד בנייני ציבור, כגון בתי קולנוע, משרדי דואר ותחנות רכבת, ובעיקר נגד מוסדות השייכים לבריטניה הגדולה, ספריות, מרכזי תרבות, המועצה הבריטית ובתים השייכים לנציגות הדיפלומטית של הוד מלכותה".
14. "ב-14 ביולי - חבלות נוספות, הפעם בלשכות המודיעין האמריקאיות בקהיר ובאלכסנדריה וכן בשגרירות ובקונסוליה האמריקאית בקהיר".
- על הגינות משפטם של מרוזק ורעיו למד אדם מהקטע הבא:
- "למחרת נעצר (בקהיר - א.ש.) גם אלי כהן, אולם

ראלית, המאפשרות פרסום דברים שהוצאתם לאור היתה אסורה עד עתה?

3. האם פג כוחם של הנימוקים שהצדיקו את מדיניות הצנזורה עד כה, או שבדיעבד מסתבר כי שגתה הצנזורה בהסרה על פרסום הדברים בעבר?

4. האם לד"ר ברוזנהר חסינות מיוחדת, המתירה לו לפרסם דברים האסורים לפרסום על-ידי אחרת?

5. האין בהסכם העבודה הכתוב, או הבלתי-כתוב, של ד"ר ברוזנהר, כמו של דוברי משרדים אחרים, חובה להימנע מפרסום אישי של דברים שהם בתחום נושאי עבודתו, ושכתיבתם או אמירתם על-ידי דובר משרד ממ"ש, מה עוד דובר משרד הבטחון, מקנה להם משקל מיוחד, אף אם פורסמו בשמו האישי של הדובר?

6. מה הם הצעדים שיינקטו כדי למנוע פרסום דברים מסוג זה בכתב או בעל-פה על-ידי עובדים בשירות המדינה, תוך כדי שירותם, או סמוך לזמן שירותם, בנושאים הקשורים בעבודתם, ושפרסומם יש בו כדי לפגוע בבטחון המדינה, וזאת בנוסף על האמצעים הקיימים, שבסדרת הכתבות על נושא שאלתה זו הוכחו כבלתי-יעילים?

ראש-הממשלה ל. אשכול :

לשאלה 1: נמסר לי כי נערך בירור והסתבר כי מאמריו של ד"ר ברוזנהר התבססו לפי מיטב ידיעתי על הפרסומים הנרחבים והמפורטים של העתונות הערבית והעולמית לאחר מאסרו ובמשך מהלך משפטו של אלי כהן וז"ל.

לשאלה 2: אין הוראות חדשות. הצנזורה מאשרת, בדרך כלל, לפרסם בארץ ציטוטים של פרסומים מהעתונות העולמית והערבית, ללא כל התערבות, וזאת מאחר שמטרת הצנזורה היא למנוע אינפורמציה בטחונית מהאויב ולא למנוע מהקורא הישראלי אינפורמציה אשר פורסמה בחוץ-לארץ. רק במקרים מיוחדים פונה הצנזור לעיין עתון ומבקש הסכמתו לותר על פרט זה או אחר גם מתוך כתבה שפורסמה קודם לכן בחוץ-לארץ.

לשאלה 3: הצנזורה לא אסרה בשעתו פרסום דברים אשר פורסמו קודם לכן בחוץ-לארץ.

לשאלה 4: התשובה שלילית.

לשאלה 5: ד"ר ברוזנהר הועסק על-ידי משרד הביטחון לפי חוזה מיוחד, שנוסח על-פי תנאי ההסכם הקיבוצי המיוחד שבין מערכת הבטחון לבין ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ-ישראל והארגון הארצי לעובדי צה"ל. בהסכם זה כלולה הוראה מפורשת בדבר גילוי ידיעות, שזו לשונה: „העובד לא יגלה למאן דהוא ללא היתר מאת רשות מוסמכת של מערכת הבטחון כל ידיעה שהגיעה אליו בזמן עבודתו ועקב עבודתו במערכת הבטחון“.

לשאלה 6: האמצעים הקיימים מספיקים ויעילים ואין צורך לנקוט בצעדים נוספים.

2. יעול הטיפול בגוף הארץ

חבר הכנסת י. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום י' באדר ב' תשכ"ז (22 במרס 1967):

מר אברהם יפה, ראש רשות שמורות הטבע, רואיין ב-15 במרס 1967 על-ידי „מעריב“. הראיין נושא כותרת: „מרב שומרים נשחת הגוף“. בגוף הפרסום מצוטט מר א. יפה, שאמר בין היתר: „אין לנו מבט כולל על

הוא הצליח לנקוט אמצעי זהירות, ולא השאיר שום עקבות. מחוסר ההכחות שוחרר“.

על שיטות העבודה של מרגלים ישראלים למד אדם מהקטע הבא:

„במינכן המחין זלינגר לאל. הוא נתן לו את מסמכיו ומערכת מגוונת של ציוד ריגול: ציוד גלינות נייר, שהמפתח לכתב צופן כתוב עליהם בדיו בלתי-גרמני; ספרים המשמשים מפתחות צופן; מכוונת כתיבה; רדיו טרנזיסטור שטמון בו משרד; מכשיר גילוח חשמלי, שחוט החשמל שלו עשוי אנטנה למשרד; אצבעות דינמיט מוסתות בתוך סבון „ירדלי“; וכן מספר גלילות רעל ציאניד — להתאבדות, אם יכלו כל הקצינים“.

כמו כן יש בכתבות תיאור שיטות ודרכים לאימון שליחי ריגול של המודיעין הישראלי, בכלל זה ציון נקודות תורפה, כמו לימוד הדת המוסלמית.

הכתבה כוללת ציון שיעור משכורות לתפקידים מסוימים בשירותי המודיעין, וכן דרכים להעברת ידיעות מארצות ערב לישראל, ושיטות הברחה לארצות ערב.

יש בכתבות ציון שמות נמלי תעופה המשמשים — על-פי הכתבה — נקודות קשר ברשת ריגול ישראלית, וכן שמות מדינות וזרות וידידותיות שבהן מצויים סוכנים ישראלים.

הכתבות כוללות רשימת משימות המעניינות את המודיעין הישראלי, וכן הערה כמו בישראל ידוע כי „למרגלים יש כרטיסיה מדויקת של כל אורחיהם ושל כל הדרכונים שהוצאו על ידם. בעיראק ובסוריה אין כרטיסיות כאלה“.

הכתבות כוללות אינפורמציה שלפיה יהודים בארצות ערב משמשים מקור לרשת סוכנים למען ישראל.

בכתבה מצויים קטעים המאשרים כי ישראל שיגרה שליחים שמיטתם היתה לבצע חבלות במוסדות בריטיים ואמריקאיים.

כן מצויים באחת מכתבות אלה הקטעים:

1. „אנשים אלה ואחרים סיפקו אל-ערד ולכהן אינפורמציה חשובה על משלוחי נשק לאלג'יריה בתוך שים האחרונים למלחמה בצפון-אפריקה. חלק מן האינפורמציה העבירה ישראל לשירות החשאי הצרפתי“.

2. „צידוהו במצלמה משוכללת ביותר, כדי שיוכל לצלם כל מסמך חשוב שנקרה בדרכו. את המיקרופילם היה עליו להסתיר בתוך תיבות כלים של משחק השש-בש... משחקים אלה היו נשלחים אל ידידים בארגנטינה ומבואנוס-אירס היו מועברים בדואר דיפלומטי לישראל“.

על שיטות הפעולה של ישראל ועל פעולות גיבור הכתבה מצוי בה הקטע הבא:

„עד עצם היום הזה נהנים השירותים החשאיים של ישראל מתצלומים של אנשי צמרת בסוריה ובמצרים אינטימיים ביותר. לעתים היה כהן משתמש בתצלומים אלה לסחיטה מאנשי הצמרת. לתצלומים אלה עדיין עשוי להיות לישראל שימוש יקר מופ“.

אי לכך אבקש את כבודו להשיבני:

1. האם נערך בירור מניין קיבל ד"ר ברוזנהר את האינפורמציה שפורסמה על-ידו?

2. מה הן ההוראות החדשות שניתנו לצנזורה היש-

ראש-הממשלה ל. אשכול:

הנחתו של חבר-הכנסת הנכבד, "כי כל המבקשים נתקלו בסירוב", אינה נכונה. עד כה פנו למחלקה להת-יישוב עשרים וארבעה גופים, שביקשו להיאחו בשטחים המוחזקים. שבעה-עשר מהם נענו עד כה בחיוב, וביניהם גם מועמדים להיאחויות בגוש עציון ובנחל קליה. שבעת הגופים הנותרים — יש שאינם גדולים למדי להבטיח יציבות לשוב, ויש שאין הצעותיהם בסיס כלכלי, שיבטיח קיומו של הישוב.

4. סיוע למשפחות מרובות ילדים ובכללן משפחת בן-הרוש

חברת-הכנסת ש. ארבל-אלמולינו שאלה את ראש הממשלה ביום כ"ה בתשרי תשכ"ח (29 באוקטובר 1967):

בעקבות מאמרו של דב גולדשטיין, שני המנינים של אם אחת, שפורסם במוסף השבועי של "מעריב" מ' 4 באוקטובר 1967, ובו תיאור חי בן-הרוש, המשפחה הגדולה ביותר במדינת ישראל: "עשרים ילדים", ואבי המשפחה מועסק בעבודה יומה ומשתכר 200–250 לירות לחודש; ובהתחשב בעובדה שהילודה בקרב האוכלוסיה היהודית בישראל נמצאת בשנים האחרונות בירידה מתמדת ובצורך הלאומי הדחוף בתיווך המצב, ובידועי שהם צב הכלכלי של משפחת בן-הרוש אופייני למצב הקיים אצל משפחות מרובות ילדים — רצוני לשאל את כבוד ראש הממשלה:

1. האם קיימת תכנית להרחבת הזכויות הניתנות למשפחות מרובות ילדים בכלל ולמשפחות מעל לעשרה ילדים בפרט?
2. אם כן — במה תבטא תמיכת המדינה למשפחות אלה?
3. האם ניתנה וניתנת תמיכה על-ידי המוסדות הממלכתיים למשפחת בן-הרוש על מנת לאפשר לה קיום בכבוד?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

לשאלות 1 ו-2: במסגרת המדיניות הסוציאלית של הממשלה או פועלים בהתמדה להרחבת הזכויות של המשפחות מרובות הילדים. כך למשל הציעה הממשלה לכנסת להגדיל את הניכוי למס הכנסה מהילד השלישי ואילך ל-1000 ל"י לשנה. שר האוצר, בנאום התקציב, פירט הקלות אלה. נוסף ובדוק הצעות נוספות במסגרת הגוף הציבורי, שיוקם בקרוב לשם עידוד הילודה.

לשאלה 3: המשרדים הנוגעים בדבר מתעניינים מקרוב בשאלת השגת עבודה לבן-הרוש ולמשפחתו. שלושה מבני המשפחה נשואים וקיבלו דירות בנפרד, בהם אחד אשר זורו הטיפול בשיכונם במסגרת שיכון זוגות צעירים. ארבעה בנים נוספים מועסקים — אחד מהם בצבא הקבע — ומשרד ראש הממשלה עורר בסידורם בעבודה. הם מסייעים לפרנסת המשפחה. בן אחד ממלא שירות חובה בצה"ל.

כעת נמסר לנו כי אבי המשפחה פתח חנות בכפר-אתא. במקרה שהוא יהיה בעתיד מעוניין בעבודה קבועה בקרן הקיימת, היא תינתן לו, ולא — הביעה הקרן הקיימת כוונתה, לבקשתו, להעביר מישוהו אחד מבני המשפחה לקביעות.

גוף הארץ, וכל גוף עוסק בד' אמותיו". רשות הגנים הלאומיים עוסקת במונומנטים היסטוריים, רשות שמורות הטבע עוסקת בשמורות הטבע, הקרן הקיימת מתקינה תניונים, וישנה החברה להגנת הטבע, ופעילים במישור זה משרד התיירות ורשויות מקומיות, ואפילו המועצה למניעת רעש וזיהום האוויר (מלר"ז)...". כן: "אנו העוסקים בגוף חייבים לפעול במשותף למציאת אבא אחד". על גוף כזה, למנוע נזקים כבדים ולהכשיר את הארץ כארץ תיירות, ואסור לנו לפעול תוך פיצול סמכויות.

אי לכך אבקש את ראש הממשלה להשיבני:

1. האם יוקם גוף מרכזי עליון ואחיד לטיפול בגוף הארץ, כולל שמורות הטבע, הגנים הלאומיים, היערות של הקרן הקיימת, התניונים, ושיאחד במסגרת עבודתו של הרשויות הנ"ל וכן של החברה להגנת הטבע, משרד התיירות, פעולות הרשויות המקומיות ועוד?
2. האם תיקבע מדיניות אחידה, ההולמת טיפוח הגוף ותמנע הריסתו ותעודד תיירות פנים ותיירות חוץ כאחת?
3. מדוע לא יאחדו את תקציבי הגופים הקיימים, ייעולם, ויגרמו להעלאת חשיבותו של גוף הארץ, שימורו והגברת התודעה להגנתו?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1: ביום 7 במאי 1967 הטילה ועדת השרים לענייני כלכלה על הוועדה הבין-משרדית ליעול משרדי הממשלה לבדוק את תחומי הפעולה של רשות שמורות הטבע ורשות הגנים הלאומיים, שהן שתי הרשויות העיקריות העוסקות בשמירה על גוף הארץ ובטיפוחו.

ביום 15 באוקטובר 1967 סיימה ועדת הייעול את הבדיקה ודיווחה, על דעתם של הממונים על שתי הרשויות האלו, לוועדת השרים לענייני כלכלה, כי אין מקום כיום למזג שתי הרשויות האלה במסגרת גוף אחד, שכן: א. קיימת חלוקת עבודה מוגדרת ביניהן; ב. איחודן לא יביא לחסכוניות כספיים משמעותיים כלשהם; ג. העובדה שהן פועלות כיום כשני גופים נפרדים גורמת למצב של "תחרות חיובית" ביניהם והדבר מביא לכך כי טיב הפעולה של שתי הרשויות האלה מעולה, יש להניח, ממה שהיה אילו מוזגו שתייהן יחד כגוף אחד.

לשאלה 2: המדיניות בדבר טיפוח הגוף מעוצבת למעשה במסגרת מועצת הגנים הלאומיים ושמורות הטבע, בה משתתפים נציגי שני הגופים הנ"ל, וכן נציגי גופים נוספים הנוגעים בדבר.

לשאלה 3: התשובה לשאלה 3 משתמעת מתוכן התשובות לשאלות 1 ו-2. מסתבר כי הדעה, שהביא מר אברהם יפה בראיון הנ"ל ל"מעריב", לא נראתה לוועדת הייעול כקבועת וכמכרעת.

3. התיישובות בשטחים המוחזקים

חברת-הכנסת ש. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום ז' באלול תשכ"ז (12 בספטמבר 1967):

הובא לידיעתי כי גורמים שונים ביקשו להתיישוב בגוש-עציון, בבית-הערבה, וכן בנקודות אחרות בשטחי ארץ-ישראל ששחררו לאחרונה, וכי כל המבקשים נתקלו בסירוב.

אבקש את כבודו להשיבני:

1. מה הן העובדות לאשורן בנושא זה?
2. מה היתה התשובה לפונים?

תיים, כי החלו להכין תכנית נסיונית ליישובם של פליטים ערביים בתחום השטחים המוחזקים.

בקשר לכך הגני מבקש לדעת:

1. האם חלה התקדמות כלשהי בהכנת התכנית הנסיונית ליישובם של פליטים ערביים בתחומי השטחים המוחזקים?

2. אם חלה התקדמות —

א. לאיזה שלב הגיעו בהכנת התכנית?

ב. מתי יתחילו ביישוב הפליטים?

3. מי אחראי להכנת התכנית?

4. כמה אנשים מועסקים בהכנת התכנית?

5. מה התקציב העומד לרשותם להכנת התכנית וביצועה?

ראש־הממשלה ל. אשכול:

אודה לשואל הנכבד אם יאמר לי — מעל במת הכנסת או בדרך אחרת — מי הם „הדוברים הממשלתיים“, למען נוכל לברר כוונותיהם ותוכן דבריהם.

8. אישור תקציב להריסת הכביש שנסלל

על קברים בהר־הזיתים

חבר־הכנסת ד. לוי שאל את ראש הממשלה ביום י"ז בכסלו תשכ"ח (19 בדצמבר 1967):

בזמנו הוחלט על הריסת הכביש החוצה את הר־הזיתים ושנסלל בשעתו על הקברים. עיריית ירושלים פנתה לראש הממשלה וביקשה תקציב לצורך זה וטרם נענתה.

אודה לכבודו אם ישיבני:

א. האם פנתה העירייה הנ"ל למשרדו בבקשת התקציב האמורי?

ב. אם כן — מדוע טרם אושר התקציב ומתי יאושר?

ראש־הממשלה ל. אשכול:

לשאלה א — התשובה חיובית.

לשאלה ב — התקציב המבוקש כבר אושר.

9. סיוע למשפחת בן־הרוש מרובת־הילדים

חברת־הכנסת ט. סנהדרי שאלה את ראש הממשלה ביום י"ז בכסלו תשכ"ח (19 בדצמבר 1967):

בעוד מדברים אצלנו גבוהה על עידוד הילודה, מתברר מפעם לפעם שמשפחות מרובות ילדים נתונות למאבק קיום רציניים ונערמים להן קשיים בלתי־מבוטלים. כשהתפרסמו בעתון כתבות אודות משפחת בן־הרוש מקריית־בנימין, כשנולד לה ילדה העשרים, הבטיחו כל המוסדות עזרה ותמיכה, והנה מתברר שמרבית ההבטחות טרם קויימו.

ממכתב שפרסמה המשפחה במדור „קוראים כותבים“ („מעריב“, 11 בדצמבר 1967) מתברר כלהלן (אני מצטטת): „בקשר לתעסוקה: אמנם מלשכת העבודה הודיעו לנו על מכתב שקיבלו ממשרד ראש הממשלה, לעזור בסידור עבודה — אבל עד היום לא סודר שום דבר. אני ממשיך בעבודות יזומות ואתי בן אחד, שהתחתן לפני חודשים, ואילו שאר הבנים רשומים כדורשי עבודה — פעם מקבלים עבודה ופעם לא, לפי המצב בלשכה.“

אין בכוונת הממשלה לתת בקביעות תמיכה למשפחת בן־הרוש, אלא לאפשר לו להתקיים מעבודה. משרדי הממשלה פעלו ופועלים כדי להבטיח למשפחה תעסוקה קבועה, שתיתן הכנסה מתאימה, וכן הרחבת שטח השיכון של המשפחה כדי לאפשר לה דיור הולם.

5. דברי הרב הראשי נסים בעניין שמירה על שלמותה של ארץ־ישראל

חבר־הכנסת ר. ארי שאל את ראש הממשלה ביום ד' בחשוון תשכ"ח (7 בנובמבר 1967):

בעתונות נתפרסם פסק הלכה של הרב הראשי נסים, בו נאמר בין השאר: „ארץ־ישראל היא ירושה לכל אחד ואחד מישראל ואין כוח ליחיד או לציבור, לרבות ממשלת ישראל, לוותר אף על שעל אדמה אחד מאדמתה.“

מבלי להיכנס לתוכנו של פסק הלכה זה, אתכבד לבקש את ראש הממשלה שיאיל להשיבני:

1. האם זה בסמכותו של רב ראשי בישראל, שהוא גושא תפקיד רשמי במדינת ישראל, לקבוע מה מותר ומה אסור לממשלה?

2. מה בדעתו של ראש הממשלה לעשות כדי למנוע להבא הדעות מעין אלו?

ראש־הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1: התשובה היא שלילית, ומכל מקום, הממשלה אחראית בפני הכנסת בלבד ופועלת לפי חוקיה. לשאלה 2: התשובה לשאלה 2 כלולה בתשובה לשאלה 1.

6. דברי הרב הראשי נסים בעניין שמירה על שלמותה של ארץ־ישראל

חבר־הכנסת ש. מיקוניס שאל את ראש הממשלה ביום י"ט בחשוון תשכ"ח (22 בנובמבר 1967):

בעתונות נתפרסם פסק הלכה של כבוד הרב הראשי נסים שאמר בין היתר: „אין כוח ליחיד או לציבור, לרבות ממשלת ישראל, לוותר אף על שעל אדמה אחד מאדמתה. זוהי הלכה שאין לזוז ממנה... לא רק שאסור להגיד חיל שטח כלשהו מארץ הקודש לאחרים, אלא יש לכבוש כל שטח כזה, כדי להחזירו למרות ישראל...“

הואיל והרב הראשי לישראל הוא עובד ציבור הפועל בתוקף חוק הכנסת ומקבל משכורת מקופת המדינה; והוא איל ועד כה טרם באה כל תגובה רשמית לפסק ההלכה הנ"ל — הגני לשאול את כבוד ראש הממשלה:

1. האם פסק ההלכה הנ"ל הובא לידיעת הממשלה לפני פרסומו?

2. מה תגובת הממשלה לפסק ההלכה הנ"ל המצווה עליה מה לעשות ומה לא לעשות?

ראש־הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1: התשובה שלילית.

לשאלה 2: הממשלה רואה זאת כחוות־דעת בלבד שאיננה מחייבת את הממשלה, האחראית בפני הכנסת.

7. שמועה על תכנית נסיונית ליישוב פליטים ערביים בשטחים המוחזקים

חבר־הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום י"א בכסלו תשכ"ח (13 בדצמבר 1967):

לפני מספר חודשים נמסר לי על־ידי דוברים ממשל

ראש־הממשלה ל. אשכול:

א. ראשית, האינפורמציה אינה מדויקת. השואל סותר את עצמו; בראשית השאלתה הוא אומר כי "בית־החולים הזה נותן שירותים רפואיים ואישפוז חנם וכי". ולא היא, כי הוא עצמו שואל (אני מצטט): "האם תינתן לאגודה הפילנתרופית הנ"ל רשות להמשיך בביצוע תכניתה להשלמתו ולהפעלתו של בית־החולים". עד כמה שידוע לי — וידוע לי — בית־החולים טרם הושלם ועוד איננו פועל.

ב. לגבי השאלה עצמה — תינתן הרשות והאגודה אף תתבע להחיש את בניית בית־החולים, אשר לפי מיטב ידיעתנו נמשכת העבודה בו כבר שלוש־עשרה שנה. זהו זמן מספיק לסיום בניית בית־החולים.

ג. מן הראוי להוסיף כאן, כי עם איחודה של ירושלים מאושפזים בבתי־החולים כמו "הדסה" ואחרים מאות חולים ממזרחת של העיר.

11. מניעת חילול קברים בהר־הזיתים

חבר־הכנסת ד. לוי שאל את ראש הממשלה ביום ט' בטבת תשכ"ח (10 בינואר 1968):

רשות הגנים שליד משרד ראש הממשלה שלחה פועלים ערביים לנקות את המערות בהר־הזיתים ליד ירושלים. הפועלים הוציאו עצמות נפטרים מן המערות.

מערות אלה נמצאות ליד קבר זכריה, קבר יהושפט ומערת הקברים של בני חיזיר, והן נחשבות למקומות קדושים. לפי המקובל נקברו בהן מגדולי ירושלים בתקופות הקדומות.

אודה לכבודו אם ישיבני:

א. מדוע לא נקטו בצעדים מתאימים למנוע חילול קברים בהר־הזיתים ומדוע לא נועצו במשרד הדתות, הממונה על מקומות קדושים?

ב. מה יש בדעתך לעשות למניעת הישנות מקרים כגון אלה בעתיד?

ראש־הממשלה ל. אשכול:

א. יד אבשלום, קבר זכריה והמערות בסביבה שימשו בתקופת שלטון ירדן כמצבורי לכלוך ומקום לעשיית צרכים לעובדי־דרך. לאחר מלחמת ששת הימים הפך המקום לאתר מבוקר. רשות הגנים הלאומיים ועיריית ירושלים לא יכלו לשאת את חרפת העזובה והזוהמה והחליטו לנקות את המקומות ולהעמידם לרשות הציבור לביקור בהם. מאחר שהמקומות הללו הם אתרים ארכיאולוגיים, לפי פקודת העתיקות, קיבלו רשות הגנים והעירייה רשיון לנקות מטעם אגף העתיקות, לפני התחלת העבודה. איש לא העלה לפני כן את הטענה, כי בתוך המערות האלה נקברו אי־פעם גדולי ישראל, ולא ניתן היה לשער שבין גלי האשפה יתגלו עצמות.

ב. ברגע שהסבו תשומת־לב רשות הגנים הלאומיים, כי במקום נתגלו עצמות, הופסקה העבודה. עתה הובטחו סידורים להמשיך עבודת הנקיון בפיקוח מועצת בתי־העלמין מין שליד עיריית ירושלים ובתיאום עם משרד הדתות.

בית־הקברות שעל־יד אתר זה נמצא בטיפולו ונתון לאחריותה של מועצת בתי־העלמין שליד עיריית ירושלים. העבודה נעשתה בתיאום עם באי־כוח מועצה זו.

ואשר לדיוור: "הודיעו לנו ממשד השיכון על הוספת דירה שלישית הסמוכה לשתי הדירות שלנו, אבל היא עדיין לא פנויה ועוד לא הוחל בהרחבה או בשיפוץ כל־שהו, והמשפחה ממשיכה לגור בצפיפות איומה".

אודה לכבודו אם ישיבני:

א. הידועות לו העובדות דלעיל והנכונות הן?

ב. אם כן — מדוע אין משרדי הממשלה עומדים בהבטחותיהם, לאפשר קיום בכבוד למשפחה ברוכת ילדים כזו?

ראש־הממשלה ל. אשכול:

א. בקשר לתעסקוקה של משפחת בן־הרוש — אשר זוכה לכל־כך הרבה שאלות — אפנה את חברת הכנסת הנכבדה לתשובתי שניתנה היום לשאלתה של חברת הכנסת ש. ארבל־אלמזוליני בעניין זה.

באשר לדיוור — משרד ראש הממשלה ומשרד השיכון נענו לפניית המשפחה להחליף את דירתה בקריית־בנימין בשתי דירות בבני־ברק. לאחר שהדבר סודר, חזרה בה המשפחה מבקשתה וביקשה לשפר במקום זה את דיוורה בקריית־בנימין. לאחר מכן ביקשה המשפחה לחזור בה גם מתכנית זו ובמקומה למצוא סידור להגדלת השיכון במקום מגוריה הנוכחי. בהמלצת לשכת ראש הממשלה נענה משרד השיכון לבקשה, ומצא דירה — שסוף סוף נמצאה חן בעיני משפחת בן־הרוש — ליד דירתם.

לאחר משא־ומתן ממושך סוכם, כי הדירה השלישית תתפנה מדייריה בתחילת חודש מארס השנה ומיד עם גמר שיפוץ והתאמתה לצורכי המשפחה היא תועמד לרשותם.

ב. התשובה לשאלה זו כלולה בתשובה לשאלה א' ובתשובה שניתנה היום לשאלתה של חברת הכנסת ארבל־לי־אלמזוליני בעניין זה.

10. השלמת בניין בית־החולים המוסלמי החדש במזרח ירושלים

חבר־הכנסת א. חביבי שאל את ראש הממשלה ביום י"ט בכסלו תשכ"ח (21 בדצמבר 1967):

קיבלנו העתק מתוכנית שנשלח אל ראש הממשלה ושר הבטחון מהאגודה "אל־קסד אל־כייירה" בירושלים, שהוא ארגון פילנתרופי מוסלמי. בתוכנית זה מוחה הארגון הנ"ל נגד החלטת הממשלה להפקיע לצורכי משרד המטרה את בניין בית־החולים שהוקם על־ידי אגודה זו. בית־החולים הזה נותן שירותים רפואיים ואישפוז חנם לעניי העדה המוסלמית באזור ירושלים.

האגודה מוסרת בתוכנית, שהאדמה שעליה הוקם בניין בית־החולים היא מאדמת הוואקף המוסלמי. בית־החולים, שנועד ל־250 מיטות, הוקם בעזרת תרומות בסך אלפי דינרים, שנתקבלו כתרומה למטרה זו ולהבטחת שירותים רפואיים לנזקקים הרבים.

נוכח ידיעה זו הנני לשאול את כבוד ראש הממשלה:

האם מוכנה הממשלה להניח לאגודה הפילנתרופית הנ"ל להמשיך בביצוע תכניתה להשלמתו והפעלתו של בית־החולים הנזכר לעיל?

לא ירושלים. והוספתי: „ברור שאין כל אפשרות לחשוב לחזור לגבולות של לפני המלחמה.“

לשאלות 3 ו-4: עמדת הממשלה המפורשת היא, שאנו מוכנים לגשת למשא-ומתן ישיר עם ארצות ערב ללא תנאים מוקדמים וכל צד יוכל להעלות לדיון כל שאלה שימצא לנכון.

14. הודעה על נכונותה של ישראל למשא-ומתן עם ארצות ערב

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום י"ז בטבת תשכ"ח (18 בינואר 1968):

ב„דיעות אחרונות“ של יום ו', 12 בינואר 1968, נתפרסמה ידיעה בה נאמר, כי בראיון טלוויזיה שמסר ראש הממשלה בניו-יורק, הכריז ראש הממשלה, כי ישראל הגישה תכנית שלום מפורטת לשלוח האו"ם, ד"ר גונאר יא-רינג.

שאלותי הן:

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?
2. אם היא נכונה —
- א. מה הם פרטי תכנית השלום?
- ב. על-ידי מי הוכנה?
- ג. על-ידי מי אושרה?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1: בדברי בטלוויזיה אמרתי: „ישראל הודיעה לד"ר יארינג שהיא מוכנה למשא-ומתן עם ארצות ערב, ואף מסרנו בידיו סדר-יום לפגישות עם מצרים ועם ירדן“. עד כאן היו דברי, ואני חוזר: המדובר הוא בסדר-יום ולא ב„תכנית שלום מפורטת“.

לשאלה 2: סדר-היום אושר על-ידי הממשלה.

היו"ר ק. לוח:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
האם סדר-היום כולל נושאים לדיון או רק סידורים פורמליים לדיון?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

לא, גם נושאים לדיון, במידה שאני זוכר.

15. ידיעה בעתונות על הוכן השיחות שהתנהל בין ראש ממשלת ישראל לבין נשיא ארצות-הברית

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום כ"ב בטבת תשכ"ח (23 בינואר 1968):

בגיליון של השבועון „ניוזוויק“ (16 בינואר 1968) נאמר, כי במסגרת של מיקוח חריף, שהתנהל בין ראש הממשלה לבין הנשיא ג'ונסון, הבטיח מר ג'ונסון למר אשכול, כי ארצות-הברית תהיה מוכנה, אולי, למכור מספר מפציצי קרב „פאנטום“ לישראל, בתאריך מאוחר יו"תר, אבל דרש בתמורה את תמיכת ראש הממשלה לקראת הבחירות לנשיאות שיערכו בנובמבר השנה.

עוד נאמר בשבועון, כי בעת שהייתו של ראש הממשלה בניו-יורק, הדגיש ראש הממשלה בפגישה עם מנהיגי גיס יהודיים, כי „מה שמר ג'ונסון עושה בווייטנאם — הוא הדבר הנכון“.

12. סיוע למשפחות מרובות ילדים

חבר-הכנסת ד. לוי שאל את ראש הממשלה ביום י"ז בטבת תשכ"ח (18 בינואר 1967):

בעוד הממשלה מנסה להגביר בציבור את התודעה של עליה פנימית, מתברר מפעם לפעם שמשפחות מרובות ילדים אינן נעזרות במידה מספקת. ולדוגמה: המועצה המקומית שדרות יותקה בשבוע שעבר את זרם המים לבי"ח של אב לשלושה-עשר ילדים בשל הצטברות חוב של 530 לירות.

אודה לכבודו אם ישיבני:

מדוע אין מעניקים למשפחות אלה פטור מתשלומים על צרכים אלמנטריים שאין בידיהם לשאת בהם, כדוגמת אספקת מים, חשמל וכיו"ז?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

הממשלה ממשיכה לבדוק דרכים לעזור למשפחות מרובות ילדים. כפי שודאי ידוע לשואל הנכבד, היא הציגה עתה לכנסת העלאת ניכוי מס הכנסה מהילד השלישי ואילך, — וזו רק דוגמה אחת.

אגב, בתשובה לשאלתה דומה לזו כבר אמרתי היום, שבהוצאתו פירט שר האוצר יותר פרטים.

בקרב יוקם גוף ציבורי שיבדוק דרכים לעידוד הילוד. דה. הצעתו של חבר-הכנסת הנכבד תובא לדיון בגוף זה.

אשר למקרה הספציפי, אליו מתייחסת השאלתה — כפי שכבר נתפרסם, הוסדרה בעייתה של משפחה זו, ושורם חובה, שכלל לא רק חוב בעד מים, אלא גם חובות נוספים. השואל ציין רק מים, או איזה מצרך דומה לזה, ומסתבר שהחובות הם לא רק בעד מים.

13. דברי ראש הממשלה בראיון טלוויזיה של ארצות-הברית בעניין ירושלים

חבר-הכנסת ש. תמיד שאל את ראש הממשלה ביום י"ז בטבת תשכ"ח (18 בינואר 1968):

בעתון „הארץ“ מיום 10 בינואר 1968 פורסם, כי בתשובה לשאלה שנשאל ראש הממשלה, בראיון בטלוויזיה אמריקנית — האם גם בעיית ירושלים תיכלל במשא-ומתן בין ישראל למצרים וירדן, השיב מר אשכול כי „אפשר לצרף גם בעיה זו“.

אבקש את כבודו להשיבני:

1. האם נאמרו הדברים במהותם?
2. מה היה הנוסח המדויק של השאלה והתשובה?
3. אם אכן נאמרו הדברים — האם אף זוהי מדיניות הממשלה, שדין ירושלים כדין שאר השטחים המשוחררים, לבני משא-ומתן אפשרי עם האויב?
4. אם התשובה לשאלה 3 היא חיובית — מתי תהא ליטה על כך הממשלה?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

לשאלות 1 ו-2: בראיון לטלוויזיה בניו-יורק, ביום ג' — 9 בינואר, נשאלתי האם את כל הנושאים ניתן להעלות במשא-ומתן. עניתי: „אנו נוהגים על השולחן את כל בעיותינו והצד השני יוכל להניח על השולחן את כל בעיותיו, שאינן רצונותיו. אינני אומר דבר לגבי תוצאות הדיונים על נושאים מסוימים. אבל אין טאבו“. המרה איננה שאלה: „גם לא ירושלים?“ — ועל זאת עניתי: „גם“.

ייני בחירות במדינה אחרת. ואשר לרמזים — כידוע רק לחכימא די ברמיזא, ואיני מכיר למדי את הכתב הנזכר.

היו"ר ק. לוח:

שאלה נוספת לחבר הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
האם אני יכול לפרש את תשובת ראש הממשלה כך, שראש הממשלה לא רצה להביע תמיכה במדיניות האמ" ריקאית בווייטנאם ולכן לא רצה להביע בכלל קו בעניין זה?

היו"ר ק. לוח:

ראש הממשלה אינו חייב להשיב אם אתה יכול לפ- רש או אינך יכול לפרש את דבריו כך.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
אני שואל אם זה הפירוש הנכון כאשר ראש הממ- שלה מדבר על תוקפנות בדרום-ווייטנאם.

היו"ר ק. לוח:

לא יכולה להיות שאלה על פירושים. עיין בתקנון. כל האמור לגבי שאלתה, חל גם על שאלה נוספת.

ראש-הממשלה ל. אשכול:

אני חייב להיכנע ליושב-ראש.

17. חוסר רופאים בגליל ובעמק הירדן

חבר-הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר הבריאות ביום י"ט בחשוון תשכ"ח (22 בנובמבר 1967):

כפי שהתפרסם בעתון "דבר" מיום 16 בנובמבר 1967, מסדר מנהל קופת-חולים במחוז הגליל, מר א. לוי, בישיבת מזכירות הוועד המפקח על מחסור חמור ברופאים כלליים שכמוהו לא היה עוד בגליל.

בגליל ובעמק הירדן חסרים עשרה רופאים בישובים כפריים בעיקר ואין כמעט כל סיכוי להשלים את התקן בזמן הקרוב. יתר על כן, לאחרונה נוספו שלוש מרפאות בגליל המערבי ושלוש ברמת הגולן, ולפיכך עומס העבודה של הרופאים שנשארו עלה במידה ניכרת.

אי לואת הנני לשאול את כבוד השר:

1. האם ידועות לך העובדות הנ"ל?
2. מה עושה משרדך כדי להתגבר על המחסור הזה ברופאים בגליל ובעמק הירדן?

שר-הבריאות י. ברזילי:

1. מספר הרופאים הכלליים בישובים במחוז הגליל כיום רב מזה שהיה בנובמבר 1967, אף כי בהחלט אינו משיב רצון.

2. קופת-חולים, האחראית לשירות האמבולטורי באזור, עשתה ועושה כל מאמץ לספק את הרופאים הנחו- צים בכל הדרכים האפשריות, בכלל זה הצבת רופא אחד למספר נקודות.

משרד הבריאות נמצא במגע מתמיד עם קופת-החו- לים בקשר לחיפוש פתרונות כדי לצמצם את המחסור ברופאים בכפר ובספר בכל אזורי המדינה, ובכלל זה קבי- עת תנאים מיוחדים לרופאים ההולכים לאזורים אלה ול- רופאים העולים.

שאלתי היא:

האם הידיעה הנ"ל, כולה או מקצתה, נכונה?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

להד"ם. הידיעה מצוצה מן האצבע, מתחילתה ועד סופה.

16. דברי ראש הממשלה באסיפה של מנהיגי היהדות בארצות-הברית

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום כ"ג בטבת תשכ"ח (24 בינואר 1968):

ב"דיעות אחרונות" של יום 21 בינואר 1968 מובא ציטוט מתוך העלון הרשמי של המפלגה הרפובליקנית האמריקנית, שהתפרסם ביום 19 בינואר 1968. בציטוט זה נאמר, כי נשיא ארצות-הברית דרש מראש הממשלה — תמורת הספקת מטוסי "פאנטום" לישראל — כי ישל את מנהיגי היהדות האמריקנית לתמוך במדיניותו בווייט- נאם ובמערכת הבחירות שלו לנשיאות ארצות-הברית. עוד נאמר, כי לחץ זה הביא לכך, שראש הממשלה ביקש באסיפה סגורה של מנהיגים יהודיים לתמוך בנשיא ג'ון- סון.

כתב "דיעות אחרונות" בארצות-הברית, שלדבריו נכח באותה ישיבה סגורה, הוסיף על הנ"ל וציין כי ראש הממשלה דיבר בלשון רמזים, אך מנהיגים יהודיים שנכחו במקום ראו בכך תמיכה גלויה בנשיא ג'ונסון.

שאלותי הן:

1. האם הידיעה שהופיעה בעלון המפלגה הרפוב- ליקנית היא נכונה?
2. האם מתח ראש הממשלה בדבריו קו של השוואה בין המצב במזרח התיכון והמצב בווייטנאם?
3. האם קרא ראש הממשלה בגלוי או בעקיפין לת- מוך במדיניותו של הנשיא ג'ונסון בווייטנאם?
4. האם קרא או רמז ראש הממשלה למנהיגי יהדות ארצות-הברית, כי יש לתמוך בבחירות לנשיאות בנשיא ג'ונסון?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1: התשובה שלילית בהחלט.

לשאלה 2: בדבריו בפני מועדון הנשיאים אמרתי: "חשתי אצל הנשיא בתפיסת האחריות של ארצות-הברית בבעיות העולם, שאני רואה בה חשיבות חיונית. יש לזה השלכות ישירות וחיוניות לנו בישראל. אינני יכול לומר כי הסכסוכים בדרום-מזרח אסיה, במזרח-התיכון, והפחות ידועים באפריקה ובאמריקה הלטינית, דומים לחלוטין. אולם אני חושב כי קיים עקרון אחד משותף לכולם. העק- רון הוא — להתנגד לתוקפנות. ועקרון שני הוא — שבכל מקום שיש סכסוך, הוא יכול להיפתר על-ידי משא-ומתן ישיר. הנני בטוח כי ארצות-הברית שואפת ברצינות לפת- רון של שלום לכל הסכסוכים בעולם, כולל כל אלה שהיו- כרתי." עד כאן דברי.

לשאלה 3: התשובה שלילית. דברי היו גלויים ולא עקיפים.

לשאלה 4: התשובה שלילית. לא קראתי לכך, כי איני חושב למתאים שראש ממשלת ישראל יתערב בענ-

18. הספקת תרכיב נגד שפעת

חברת הכנסת ש. ארבלי-אלמולוני שאלה את שר הבריאות ביום כ"ז בחשוון תשכ"ח (30 בנובמבר 1967):

איגוד הצרכנים הודיע על תלונות רבות שהגיעו אליו מצד הציבור בדבר מחסור בתרכיב נגד שפעת שמשרד הבריאות המליץ עליו. מומחי משרד הבריאות החליטו לחסן את האוכלוסיה בתרכיב זה עד סוף נובמבר, אולם בבתי-המדרקחת ובבתי-חולים כמעט אין להשיג את התרכיב.

בהתחשב בתחזית שפורסמה על כך שבחודשים הקרובים צפויה עליה גדולה במספר החולים בשפעת והנוק העלול להיות מכך למשק ולאוכלוסיה, רצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם הודעות איגוד הצרכנים תואמות את המציאות?

2. אם כן — מה הן הסיבות שגרמו למחסור של תרכיב נגד השפעת?

3. באילו אמצעים ינקוט המשרד על מנת להבטיח יבוא התרכיב בהקדם האפשרי ובכמויות הדרושות?

4. האם ידאג משרד הבריאות לחיסון כל תלמידי בתי-הספר נגד השפעת?

שר-הבריאות י. ברזיל:

1. כיום לא חסר בארץ תרכיב נגד שפעת, וכל המעוניין יכול להשיגו בבית-מדרקחת. גם מוסדות ציבוריים שונים קיבלו עשרות אלפי חיסונים קבוצות שונות של האוכלוסיה (כגון: צבא, משטרה, קופת-חולים, מלב"ן, מוסדות כלכליים שונים ועוד).

2-3. נכון שבמשך תקופה קצרה בחודש נובמבר הייתה הפסקה בהספקת התרכיב, שנבעה הן מהפחות והן בגלל הצורך בבדיקות שונות של טיב התרכיבים, אשר כידוע מיובאים מארצות שונות.

ראוי בהקשר זה להעיר, כי אין כל אפשרות וגם לא צורך להביא במות תרכיב לחיסון כל האוכלוסיה, וזאת מכמה טעמים: א. אין צורך רפואי לחסן את כל קבוצות האוכלוסיה. ב. אין ארץ בעולם המחסנת את כל אוכלוסייתה נגד שפעת. ג. קיים מחסור גלובלי בתרכיב זה.

אולם הכמות הגדולה אשר הובאה ארצה (162,000 מנות) מעידה על דאגת משרד הבריאות לעניין.

4. אין בכוננת משרד הבריאות לחסן את תלמידי בתי-הספר נגד שפעת, כיוון שאין אנו מוצאים צורך רפואי מיוחד בכך.

19. שידורים רפואיים בדימונה

חברת הכנסת ט. סנהדראי שאלה את שר הבריאות ביום י"א בכסלו תשכ"ח (13 בדצמבר 1967):

מתוך מכתב למערכת "מעריב", שהתפרסם בעתון ביום 7 בדצמבר 1967, נמצאנו למדים ששירותי הרפואה בדימונה לקויים. כותב המכתב טוען, שעד לפני זמן-מה הובא רופא ילדים מבאר-שבע לדימונה אחת לשבוע ונדרשה הפניה של רופא כללי כדי להתקבל אצלו. כיום, אמנם, מתגורר בעיר רופא ילדים, אך משום-מה עובד הוא כרופא כללי בתפקיד של רופא אזורי ורק אחת לשבוע הוא מש"ש כרופא ילדים.

אודה לכבודו אם ישיבני:

א. הידועות לו העובדות דלעיל?

ב. מדוע בעיר כדימונה, שבה מספר הילדים רב ממספר המבוגרים, אין מרפאת ילדים פתוחה במשך כל ימות השבוע?

ג. מדוע אין משרד הבריאות מעניק לתושבי דימונה, המונים מעל לעשרים אלף תושבים, שירות רפואי מלא כמו לתושבי ערים אחרות?

שר-הבריאות י. ברזיל:

א. קופת-חולים במחוז הנגב עובדת זה שנים לפי שיטת רופא משפחה. לפי שיטה זו מטפל רופא במשפחה כולה ומפנה מקרים, בהתאם לצורך, להתייעצות עם מומחה, בכלל זה רופא ילדים. שיטה זו מקובלת בארצות רבות ונראית לנו הגיונית.

ב. מרפאות קופת-חולים בדימונה פתוחות כל השבוע וילדים מתקבלים לבדיקה ומקבלים טיפול.

ג. נוסף לרופאים הכלליים מבקרים במקום רופאים מקצועיים בכל השבועות.

ד. תקן הרופאים הכלליים הוא שבעה. אך בשעת מסירת האינפורמציה, אשר שימשה בסיס לתשובה זו, חסרו שלושה רופאים כלליים.

ה. כידוע אין משרד הבריאות מגיש שירותים רפואיים אמבולטוריים קורטיביים. המשרד מפעיל בדימונה שלוש תחנות לטיפול באם וילד ושירות סדיר בבתי-ספר. בשירותים אלה עובדים תשע אחיות ורופא נשים וילדים, במתכונת המקובלת בכל הארץ.

20. חוסר רופאים ב"אזורי מצוקה"

חברת הכנסת ט. סנהדראי שאלה את שר הבריאות ביום י"א בכסלו תשכ"ח (19 בדצמבר 1967):

בעתונות התפרסמה ידיעה, שלפיה למרות שהובטחו לרופאים משכורות כפולות, הסכימו מספר רופאים לשרת בישובי הגליל, הנגב ועמק יזרעאל חודשיים בלבד.

אודה לך אם תשיבני:

א. הוכונה הידיעה הנ"ל?

ב. כמה רופאים חסרים בריכוזי הישובים הנזכרים לעיל?

ג. מה עושה משרדך לפתרון בעיית המחסור ברופאים בספר וביישובים הללו?

שר-הבריאות י. ברזיל:

א. ראשית, רצוני להבהיר כי לא מדובר במשכורת כפולה כפשוטה, כאילו מכפילים את משכורתו של מאן דהוא באופן מינימי חשובני. ב-1965 נקבעו מספר מקומות ב"אזורי מצוקה", שבהם ניתנת תוספת למשכורת, המתבטאת במשכורת נטו של 1,500 לירות עד 1,800 לירות לחודש. תוספת זו בנויה בעיקר על מספר נפשות מוגדל אשר בטיפולו של הרופא.

ב. לפי האינפורמציה האחרונה שנמסרה לנו ממר-כ"ז קופת-חולים, חסרים עתה ב"אזורי המצוקה" 15 רופאים לפחות, לפי הפירוט הבא: 3 בגליל העליון; 1 בגליל המערבי; 1 בעמק, ו-10 בנגב.

ג. כידוע, השירותים האמבולטוריים באזורים הנזכרים ניתנים על-ידי קופת-חולים, העושה מאמצים רבים להטבת המצב.

26—22. ייעול הפיקוח על מוצרי מזון

חבר-הכנסת מ. ידיד שאל את שר הבריאות ביום י"ט בכסלו תשכ"ח (21 בדצמבר 1967):

בירחון המשק הישראלי „כלכלן" מחדש דצמבר שנה זו התפרסם דו"ח של הארגון להגנת הצרכן בעניין נקיטת ה"סלאמי" המיוצר בארץ והמעורר דאגה לבריאות האוכלוסיה.

הממצאים בדו"ח זה הם רציניים ביותר; הנקיטת של המפעלים שנבדקו אינו ראוי למאכל אדם והוא פוגע בבריאות הציבור. נקיטת זה משווק ברחבי המדינה בכמויות גדולות וכמעט כל האוכלוסיה נוקטת לו.

הבדיקה המעבדתית הראתה איפוא, כי לא זו בלבד שהמוצר פגום מבחינת טעם וריח. הוא גם לקוי מבחינה בריאותית, וזה מתייחס למוצריהם של שמונה מפעלים שנקבע להם ציון „מספיק בקושי" ו„רע".

הדו"ח, כאמור, נעשה על-פי הזמנת הארגון להגנת הצרכן ונערך על-ידי „מעבדת ירושלים", שהוא גוף מדעי מוסמך, שממצאיו בתחום בדיקת מוצרי מזון הם בני-סמך. הדו"ח הועבר למוסדות ממשלתיים לידיעתם ולתשומת-לבם.

אודה לכבוד השר אם יואיל להשיב לשאלותי:

1. האם הידיעה נכונה?
2. האם ממצאי הדו"ח ידועים למשרד הבריאות?
3. האם ידוע למשרד הבריאות על שיווק מוצרים פגומים נוסף לנקיטת?
4. מה בדעת המשרד לפעול כדי לאסור לשווק מצרכים פגומים ולהביא לידיעת הציבור את הנזק הבריאותי הטמון בשימוש במוצרים אלה?

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבריאות ביום כ"ד בכסלו תשכ"ח (26 בדצמבר 1967):

בירחון „כלכלן" של חודש דצמבר שנה זו נתפרסמה רשימה, בה נאמר כי על-פי הזמנת הארגון להגנת הצרכן נבדקו מוצריהם של שמונה מפעלים העוסקים בייצור נק-ניק הידוע בשם „סלאמי".

בהמשך הרשימה נאמר, כי הדו"ח הנ"ל קבע, כי מוצרי הנקיטת הנ"ל המיוצרים בארץ לא התאימו לדרישות החוק, כי הבשר ששימש לייצור הנקיטתים היה מקולקל, וכי המוצרים לא היו ראויים למאכל אדם. עוד נאמר, כי טועמי הנקיטת סבלו מכאב בטן וקלקולי קיבה.

שאלותי הן:

1. האם הגיע הדו"ח הנ"ל למשרד הבריאות?
 2. אם הגיע —
 - א. האם נבדק?
 - ב. מה העלו הבדיקות?
 3. האם נקט משרד הבריאות בהליכים כלשהם כנגד האחראים לייצור סוג האוכל הפגום?
- חבר-הכנסת מ. שטרן שאל את שר הבריאות ביום ב' בטבת תשכ"ח (3 בינואר 1968):**
- בירחון „כלכלן", מחדש דצמבר 1967, מתפרסמת כתבה בכותרת: „מוצרי הנקיטת אינם ראויים למאכל אדם". בין השאר נאמר בכתבה זו: „על-פי הזמנת האר-

21. חוסר רופאים בנגב

חברת-הכנסת ר. הקטין שאלה את שר הבריאות ביום י"ז בכסלו תשכ"ח (19 בדצמבר 1967):

בעת האחרונה מתפרסמות ידיעות כי המחסור ברופאים הוחמר בחלקים שונים של הארץ, במיוחד מודגש המחסור בנגב. עיירות ירות ומצפה-רמון וכן ישובי המושבה האזורית של דמת-הנגב עלולים להישאר ללא רופא, כי בימים הקרובים עומדים לעזוב אותם הרופאים.

בירוחם חסרים שלושה רופאים לפי התקן. גם במצפה-רמון וברמת-הנגב פנוי מקום לרופא בכל אחד משני היישובים האלה.

המצב קשה גם בעיירות אחרות בנגב והוא עלול עוד להחמיר לאחר שכמה רופאים שהתנדבו לעבוד תקופה קצרה, יסיימו את עבודתם.

אי לכך אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם תיאור זה תואם את המציאות?
2. אם כן — באילו אמצעים עומד השר לאתחזק להבטיח את העזרה הרפואית האלמנטרית לאזור זה?
3. כמה רופאים נחוצים לשם כך בכל אחד ממקומות אלו לפי התקן?

שר הבריאות י. ברזילי:

1. לפי האינפורמציה האחרונה שקיבלנו, חסרים במרפאות קופת-חולים בנגב 18 רופאים מתוך תקן של 100 רופאים, אולם המספרים משתנים משבוע לשבוע, באשר הגורם העיקרי לכך הוא גיוס רופאים לשירות מילואים אשר במקומם לא ניתן לשלוח מחליפים.

2. הבעיה ידועה היטב והטיפול בה נמשך ללא הפוגה. בזמנו המליצה ועדה מיוחדת על תמריצים כספיים למשרתים בהיקף, אך ההסדר לא אושר ולא הופעל באופן כולל, אלא לגבי אזורים מסויימים אשר הוכרו כאזורי מצוקה.

3. לפי התקן דרוש עתה באזור הנגב מספר הרופאים הבא — רופאים כלליים במרפאות: באר-שבע — 6; אופקים — 2; דימונה — 3; ירוחם — 1; אילת — 1; מצפה-רמון — 1; שדרות — 1; מושבים שונים בסביבת אופקים — 3.

היו"ר ק. לוז:

שאלה נוספת לחברת-הכנסת הקטין.

רות הקטין (מפלגת העבודה הישראלית):

בתשובה לשאלתה אמר כבוד השר בין היתר, כי הטיפול בבעיה נמשך על מנת לספק את הרופאים לאותם מקומות שבהם הם חסרים. מה הסיכויים להסדר העניין? האם ידוע לשר שבועידת קופת-חולים נתקבלה טלגרמה מדימונה, בה נאמר שרבים מתושבי העיר חולים בשפעת וחסרים שם רופאים. בדימונה, המונה 22,000 תושבים, יש שני רופאים. מה התשובה לבעיה?

שר הבריאות י. ברזילי:

הטיפול המשותף של קופת-חולים ומשרד הבריאות מתבטא בין היתר בכך שאנו פונים לרופאים צעירים; אנו מטפלים ברופאים עולים; אנו פונים לרופאים מחוץ לארץ שבתנאים מסויימים מוכנים לבוא; אנו פונים לרופאים בבתי-חולים. ידוע שאיננו מצליחים מהיום למחר לפתור את כל הבעיות. גם לגבי אזור זה התמונה משתנה. הטיפול המחסור שהיה בדימונה לפני חודש, לא קיים היום.

ז. מה הם האמצעים שמשרד הבריאות עומד לנפוט בהם כדי שדברים כאלה המתוארים בדו"ח הנ"ל יופסקו ולא יישנו עוד?

שר-הבריאות י. ברזילי:

(1) מעבדות בשם „מעבדות ירושלים“ ערכו בקיץ 1967 בדיקות איכות לכמה נקניקים המיוצרים בארץ, לפי הזמנת הארגון להגנת הצרכן. בדצמבר הופיעו סיכומים מאותן בדיקות בירחון „הכלכלן“ והועברו לידיעת העתונות היומית.

התוצאות לא נמסרו לפרסום על-ידי הארגון שהזמין את הבדיקות, אלא הודלפו לעתונות בצורה לא-שקולה, לא-מעובדת ואף לא-גמורה. אמנם קיימים פגמים בכמה מן המזונות הארץיים המיוצרים בארץ, ובכללם מוצרי נקניק, אך בשום אופן אין לקבל את הפרסום הסנסציוני כמשקף את המצב.

(2) ממצאי הדיון-יחשבו לא הועברו למשרד הבריאות לפני פרסום הכתבות בעתונות. הם נמסרו רק לאחר מכן — לפי דרישתנו ובלי שמות המפעלים. למומחי משרד דנו הסתייגויות רבות מחלק חשוב של שיטות הבדיקה וכן מהמסקנות שניסחה המעבדה להסיק מהן.

כל הודעה כאילו לקו הטועמים בהרעלת מזון לא נמסרה בזמנו לשכת הבריאות — הרשות המוסמכת לבדיקת תקריות אלה — ואנו מפפקים בנכונות העובדה.

(3) משרדנו מקיים מערכת פיקוח ענפה על איכות מוצרי מזון. לדוגמה: גנריות כ-3,000 בדיקות בקטריולוגיות לשנה, מהן למעלה משליש לבשר ומוצרי (מספ) רים אלה אינם כוללים בדיקות חלב, מוצרי חלב וגלילה, בהם מספר הבדיקות גדול בהרבה).

משרד המסחר והתעשייה עורך קרוב ל-20,000 בדיקות מזון לשנה — לבירור ההרכב, וחלק נכבד מבדיקות אלה הוא של מוצרי בשר.

מוצרים פגומים מוצאים ממעגל השיווק, מותרים, ומוגשות תביעות משפטיות נגד היצרנים.

(4) משרדנו ימשיך בפיקוח על מוצרי מזון, ואנו מקווים שעם הפעלת ההולכת ורובה של שירות המזון נצליח להרחיב וליעל פעולות אלה.

27. הצעה בדבר מהילת מי שתיה בפלואור

חבר-הכנסת ת. טובי שאל את שר הבריאות ביום י"ט בכסלו תשכ"ח (21 בדצמבר 1967):

ארגון רופאי השיניים הציג יותר מפעם אחת למשרד הבריאות לפעול למען מהילת מי השתיה בפלואור, דבר המוסיף בריאות לשיניים ולא משפיע על טיב המים. דבר זה גם נהוג בכמה וכמה ארצות בעולם.

הריכוז הקיים ברשויות אספקת המים בערי וכפרי הארץ מאפשר את מהילת המים ללא הוצאות כספיות גדולות.

הנני לשאל את כבוד השר:

1. מה מונע מהילת מי השתיה בחומר פלואור, דבר שלדעת רופאי השיניים מועיל לבריאות העם?

2. מה בדעת משרד הבריאות לעשות למען ביצועה של עצה רפואית זאת לטובת בריאות כלל הציבור?

גון להגנת הצרכן נבדקו מוצריהם של שמונה מפעלים ונקבע להם ציון „מספיק בקושי“ י„רע“. אף אחת מן הדוגמאות לא התאימה לדרישות החוק. הערך התזונתי הוא פגוט, הבשר ששימש לייצור הנקניקים היה מקולקל באופן רציני והמוצרים הם בלתי-ראויים למאכל בני אדם.

אבקש מאת כבוד השר להשיבני:

1. האם הגיע הדו"ח הנ"ל לתשומת לבו והאם נבדקו ממצאיו על-ידי משרד הבריאות ומה התוצאות?

2. האם משרד הבריאות בודק באופן שיטתי את טיב המזון ובתוך זה גם הנקניק, ואם כן — איך ייתכן שבדיקת הארגון להגנת הצרכן תגיע למסקנות כנ"ל?

3. מה בדעת כבוד השר לעשות לתיקון המצב?

חבר-הכנסת פ. זוארץ שאל את שר הבריאות ביום ב' בטבת תשכ"ח (3 בינואר 1968):

בחוברת „כלכלן“ של חודש דצמבר 1967 פורסם מאמר שכותרתו היא: „מוצרי הנקניק אינם ראויים למאכל אדם“. מחבר המאמר מדבר על בדיקה יסודית שנעשה תה במוצרי הנקניק המיוצרים בארץ (הנקראים „סלאמי“), וטוען כי הבדיקה העלתה, שאף אחת מן הדוגמאות המ-קומיות של מוצרי הנקניק הנ"ל לא התאימה לדרישות החוק, וכי מוצרים אלה הם ירודים הן מבחינת הטעם, הריח והמראה, והן בערכם התזונתי והרכב החומרים מבחינת בריאותית.

מכיוון שמצרך זה הוא כיום אחד המצרכים העממיים בתזונתנו, אני מתכבד לשאול את כבוד השר:

א. האם הפרטים דלעיל הם נכונים?

ב. ואם כן — מה הן המסקנות של משרדך כתוצאה מתוצאות הבדיקה הנ"ל?

חבר-הכנסת ב. עוזיאל שאל את שר הבריאות ביום כ"ב בטבת תשכ"ח (23 בינואר 1968):

בעתון המקצועי „כלכלן“ מחדש כסלו תשכ"ח (דצמבר 1967) נתפרסם דו"ח בשם „מוצרי הנקניק אינם ראויים למאכל אדם“, בו נאמר כי על-פי הזמנת הארגון להגנת הצרכן נבדק הנקניק הדיוע בשם „סלאמי“ על-ידי מומחים, שקבעו שאף אחת מדוגמאות ה„סלאמי“ שנבדקו (משמונה מפעלים) לא התאימה לדרישות החוק, ערכן התזונתי פגוט, הבשר ששימש לייצור הנקניקים היה מקולקל באופן רציני, והמוצרים הם בלתי-ראויים למאכל בני אדם. עוד מוסיף הדו"ח, כי טועמי הנקניק סבלו מכאב בטן וקלקולי קיבה.

לכן אבקש מכבוד השר לענות לי:

א. האם הגיע הדו"ח הנ"ל לידיעתו?

ב. אם כן — האם נבדק על-ידי משרדו?

ג. אם כן — האם דברי הדו"ח נכונים?

ד. אם כן — כיצד קרה הדבר שלמשרד הבריאות לא היתה ידיעה על מצב הדברים המתואר בדו"ח?

ה. אם למשרד היתה ידיעה כנ"ל — מה הם האמצעים שהיו נקט בהם ומתי (לפני הדו"ח או אחריו), בקשר עם מצב הדברים הנ"ל?

ו. מה היא מידת הביקורת של המשרד כדי לקדם פני רעה כזו המתוארת בדו"ח, גם לגבי צורכי מאכל אחרים?

שר-הבריאות י. ברזילי:

והסכנות לקליטת רופאים עולים והחזרת רופאים יש-
ראליים המתמחים בחוץ-לארץ. הקרן תאפשר קליטתם
של עשרות רופאים.

29. אמצעים למניעת חוסר רופאים בארץ

**חברת-הכנסת ט. סנהדראי שאלה את שר הבריאות ביום
כ"ג בכסלו תשכ"ח (25 בדצמבר 1967):**

נודע לי שבין האקדמאים היורדים לחוץ-לארץ רב
הוא אחוז הרופאים.

אודה לכבודו אם ישיבני:

- א. כמה רופאים סיימו לימודיהם בפקולטה לרפואה
בירושלים מאז קום המדינה?
- ב. כמה מהם ירדו לחוץ-לארץ?
- ג. האם חסרים רופאים במוסדות רפואיים בארץ?
- ד. אם כן — כמה רופאים חסרים?
- ה. מה בדעת משרדך לעשות להחזרת הרופאים
היורדים ארצה?

שר-הבריאות י. ברזילי:

א. במשך שמונה-עשרה שנות קיומה של הפקולטה
לרפואה בירושלים סיימו את לימודיהם בה 930 בוגרים.

ב. מתוך סך כל הבוגרים נסעו לארצות-הברית בין
השנים 1952 ו-1966 270 רופאים, המהווים קרוב ל-30%.
מהם חזרו ארצה במשך אותן השנים כ-100 רופאים (40%
מהנוסעים), ואילו 170 רופאים עדיין נמצאים בארצות-
הברית (60% מהנוסעים) שהם 17.5% מסך כל בוגרי
הפקולטה לרפואה בירושלים.

ג. המחסור ברופאים מורגש בעיקר במרפאות בי-
שובי כפר וספר ובמספר לא גדול בבתי-החולים ההיק-
פיים וכן במחלקות מסוימות בבתי-חולים יותר מרכזיים.
ד. מספר הרופאים החסרים משתנה, אולם ניתן לי-
מר כי חסרים כ-60–70 רופאים בארץ, אולם בתנאי תקן
מסוימים יכולים להיקלט כ-100 רופאים.

ה. רוב הרופאים שנשלחו על-ידי המוסדות הרפו-
איים השונים חוזרים ארצה בתום תקופת התמחותם. אשר
לרופאים שנסעו לארצות-הברית על דעת עצמם כדי להת-
מחות שם, ואשר מוכנים כיום לחזור, מתנהלים דיונים
בועדת שרים מיוחדת, בקשר לתנאי החזרתם ארצה. המ-
גמה היא ליצור להם תנאי החזרה בדומה לעולים. אנו
הצענו הקמת קרן לקליטת רופאים אלה, שברובם הגיעו
למומחיות בדרגות בכירות ואשר מקומם, לדעתנו, בבתי-
חולים מרכזיים.

30. מיקוח תברואי על המשחטה שהוקמה

באשדוד, ברחוב הראשונים

**חברת-הכנסת ו. שם-טוב שאל את שר הבריאות ביום כ"ג
בכסלו תשכ"ח (25 בדצמבר 1967):**

דיירי בית מס' 186 ברחוב הראשונים, רובע א', אש-
דוד, מתלוננים על כך שהמועצה המקומית אשדוד הוציאה
רשיון להקמתו והפעלתו של בית שחיטה ומריטה של
עופות, אשר יטריד ללא ספק את דיירי הבית ויפגע לרעה
בתנאים הסניטאריים ברחוב זה, בו מתגוררות עשרות
משפחות מטופלות בילדים. בקשר עם זה אבקש לדעת:

1. האם עובדה זו נכונה או נכונה בעיקרה?

למשרד הבריאות לא ידוע על הצעה של ארגון רופאי
השניים בדבר מהילת מי השתיה בפלואור. אולם אנו
ערים לשאלה זו, ואף התקיימו מספר דיונים יסודיים בנו-
שא, תוך התייעצות עם מומחים שונים.

1) כמות הפלואור הנמצאת באופן טבעי במי הש-
תיה בארץ שונה מאוד לאזור, אך בדרך כלל ניתן לומר
כי במרבית הארץ שותים מים שבהם כמות הפלואור מס-
פקת, לפי סטנדרטים מקובלים.

גם באזורי הארץ שבהם כמות הפלואור נמוכה לפי
אותם סטנדרטים שנתקבלו בצפון אמריקה ואירופה, הו-
לנד וארצות סקנדינביה — מספר מקרי עששת השניים
הוא קטן. הוא נופל בהרבה מהמספרים שנרשמו בארצות
הנ"ל גם באזורים שבהם מי השתיה עשירים בפלואור
באופן טבעי או שבהם נעשתה פלואורידציה מלאכותית.

הסיבות למצב זה לא הובררו עדיין, אך הן קשורות
כנראה בהרגלי שתיה מרובה אצלנו וכן במציאות פלואור
במצרכי מזון שונים המקובלים בישראל.

2) לפי שכיחות העששת בארץ — אין יסוד להניח
שהוספת פלואור למי שתיה תביא תועלת כל שהיא.

28. פעולות להגדלת מספר הרופאים במדינה

**חברת-הכנסת ד. לוי שאל את שר הבריאות ביום כ"ג בכס-
לו תשכ"ח (25 בדצמבר 1967):**

קופת-חולים טוענת שקיים מחסור של רופאים ושהוא
עתיד עוד לגדול.

אודה לכבודו אם ישיבני:

- א. הנכונה הידיעה הנ"ל?
- ב. כמה רופאים במדינה הגיעו לגיל הפנסיה והפ-
סיקו עבודתם?
- ג. כמה רופאים במדינה עתידים להגיע לגיל הפנ-
סיה בחמש השנים הבאות?
- ד. מה בדעתך לעשות להגדלת מספר הרופאים במ-
דינה?

שר-הבריאות י. ברזילי:

א. נכון שקיים מחסור ברופאים.

ב. קרוב ל-400 רופאים בשירות המדינה ובקופת-
חולים הגיעו עד כה לגיל הפנסיה ופרשו מעבודתם במוס-
דות אלה.

קרוב ל-100 רופאים שהגיעו לגיל הפנסיה ממשיכים
לעבוד במוסדות הנ"ל.

ג. בחמש השנים הקרובות יגיעו כ-300 רופאים
ממוסדות אלה לגיל פרישה.

ד. כידוע לשואל הנכבד, נפתח באוניברסיטת
תל-אביב בית-ספר לרפואה נוסף, אשר כבר הוציא שני
מחזוריים עם עשרות רופאים ומספרם עוד יגדל וילך.

2. ההרחבה יכולת קליטת הסטודנטים בשני בתי-
הספר לרפואה והם קולטים היום סטודנטים שהחלו בלי-
מודיהם בחוץ-לארץ — להמשיך לימודיהם כאן.

3. אנו מקבלים סטודנטים יהודיים מארצות שונות
(מקסיקו, דרום-אפריקה, צרפת ועוד) לשנת סטודנט ב-
בתי-החולים שלנו, מתוך מחשבה ששנה זו תקרב אותם לארץ.

4. עומדת לקום בקרוב קרן מיוחדת של הממשלה

בקופת-החולים הכללית 4.5 רופאים כלליים הגרים במקום וכן מבקרים: רופא ילדים — אחת לשבועיים; אורתופד — אחת לשלושה או ארבעה שבועות; רופא עיניים — אחת לארבעה שבועות; אופטומטריסט — אחת לארבעה שבועות; רופא אף-אוזן-גרון — אחת לארבעה שבועות; רופא תעשיה — אחת לשלושה שבועות.

התור לקבלה אצל רופא מומחה אינו עולה על המקום בל במרכז הארץ, ובמקרים מסוימים הוא אף קצר מהמקובל.

(2) עד קיץ 1967 היתה באילת רופאת ילדים במסגרת בית-החולים. מאז עזבה, לא מצא לה משרד הבריאות מחליף. גם בקופת-החולים הכללית קיים תקן לרופא ילדים, אך עד היום לא נמצא מועמד מתאים. נעשים מאמצים למצוא רופא קבוע שיסכים לעבוד באילת.

33. ביטוח רפואי למעוטי יכולת

חברת-הכנסת ז. זוארץ שאל את שר הבריאות ביום ב' בטבת תשכ"ח (3 בינואר 1968):

ביום 7 בנובמבר 1967 הגשתי לשר הסעד את השאלתה דלקמן:

"בין מקבלי עזרת הסעד ישנם, כידוע, כאלה הזקוקים ומקבלים רק עזרה חלקית, כביטוח רפואי בקופת-חולים, למשל, כשנשכח הסעד המקומית משוכנעת שאין המשפחה יכולה לעשותו בכוחות עצמה.

מצב זה היה עד לפני כמה חודשים, כשניתנה הוראה לעובדי השכחות שאין לתת ביטוח רפואי למשפחה שאינה מקבלת תמיכה כלכלית. זה גורם סבל גדול למשפחות רבות שאינן יכולות (או אינן רוצות) להיכלל במסגרת מקבלי התמיכה הכלכלית החודשית, ובגלל זה הן מאבדות את זכותן לביטוח רפואי בקופת-חולים, והן, על זקניהן וילדיהן, משוללות זכות אלמנטרית זו.

ואני שואל את כבוד השר:

למה לא תבוטל הוראה זו, כדי שתניתן האפשרות למשפחות הזקוקות ליהנות מביטוח רפואי בקופת-חולים? בתשובת השר, שניתנה ביום 19 בדצמבר 1967, אמר בין השאר:

"לדעתי קיים צורך דחוף להרחיב את הזכויות לביטוח הרפואי על סוגי הנוקדים הבאים: א. זקנים שאינם מקבלי קצבת זיקנה או מענק זיקנה וסמוכים על שולחן בניהם שהם מעוטי יכולת; ב. נספחים בודדים, נכים, חולים או מוגבלים בתוך משפחות לא-נתמכות בעלי הכנסות נמוכות; ג. משפחות שהכנסתן בגבול של מכסת סעד — אף אם אינן נתמכות.

מאחר שהתקציב לשירות זה אינו במשרדי, אלא במשרד הבריאות, הוריתי להביא את דעתי זאת לידיעת משרד הבריאות."

עד כאן מדברי התשובה של שר הסעד.

ואני מתכבד לשאול את כבודו:

האם יש בדעת כבודו לתקן את המצב הנוכחי ולאפשר למעוטי יכולת ליהנות מביטוח רפואי, שלא יהיו נתונים בעניין חיוני זה לחסדי המקרים?

שר-הבריאות י. ברזילי:

לפני שנים מספר קבעה הוועדה הבין-משרדית לענייני ביטוח רפואי למקרי סעד, כי רק מקרים המקבלים

2. האם הרשיון לפתיחת המשחטה ניתן בהסכמת מוסדות משרד הבריאות במקום?

3. האם הסכמת המשרד להקמת המשחטה מעידה על העדר סיכון בריאותי לתושבי האזור?

שר-הבריאות י. ברזילי:

(1) המשחטה הוקמה ברובע מסחרי, המיועד לבתי עסק וחנויות. זוהי משחטה לקמעונאים וליחידים, המשרתת את תושבי האזור. היא מחליפה את "השוחט הנודד" שפעל באזור בעבר וגרם למטרדים תברואיים מרובים.

(2) הרשיון לפתיחת המשחטה ניתן על-ידי המועצה המקומית באישור לשכת הבריאות והווסדר הנפתי של משרד החקלאות. למשחטה הועמדו דרישות מרובות והיא מילאה את כולן.

(3) המשחטה פועלת כבר חודשיים ונמצא שאין היא מהווה פגע תברואי. תברואני משרד הבריאות מפקחים על המשחטה דרך קבע וינקטו באמצעים אם יורע המצב.

31–32. השלמת תקן הרופאים באילת

חברת-הכנסת ט. סנהדראי שאלה את שר הבריאות ביום כ"ד בכסלו תשכ"ח (26 בדצמבר 1967):

במהדורת החדשות של "קול ישראל" ביום 24 בדצמבר 1967 (שעה 23.00), שודרה ידיעה שלפיה מתוך חמישה רופאים שבתקן באילת עזבו שניים את עבודתם.

אודה לכבודו אם ישיבני:

א. הנכונה הידיעה הנ"ל?

ב. אם כן — מה בדעתך לעשות להשלמת תקן הרופאים באילת?

חברת-הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבריאות ביום כ"ב בטבת תשכ"ח (23 בינואר 1968):

ידוע לי כי באילת אין רופאים מקצועיים, כגון רופאי עור, אורתופדים וכו', הבעיה חמורה במיוחד בגלל העדר רופא ילדים. מצד שני, השיעור היחסי של הגידול הטבעי באילת הוא מהגדולים בארץ.

בקשר לכך הנני מבקש לדעת:

1. מה הן פעולות משרד הבריאות על מנת להבטיח לתושבי אילת טיפול אורתופדי במקצועות הרפואיים הנ"ל?

2. באילו פעולות נקט משרד הבריאות על מנת להבטיח השתקעותו של רופא ילדים באילת?

שר-הבריאות י. ברזילי:

העובדות שעליהן מבוססות השאלות של חברת-הכנסת סנהדראי ושל חברת-הכנסת אבנרי אינן לגמרי מדויקות.

(1) בבית-החולים של משרד הבריאות מועסקים רופאים מומחים בכירורגיה ובמחלות נשים. שניהם מקימים מרפאות מקצועיות קבועות, הפועלות בשיתוף הדוק עם מרפאות קופת-החולים הכללית.

כמו-כן מבקרים מטעם משרד הבריאות מומחים במקצועות הבאים, לפי הסדר קבוע: רופא רנטגנולוג — אחת לשבועיים; רופא ריאות — אחת לשבועיים; פסיכיאטר — לפי דרישה. הם מקבלים קהל לפי הפניית המרפאות במקום.

כו בעיקר על הענקת סמל התיירות ומעקב של ביקורת חברויות במסעדות שהוענק להן סמל זה.

אנו דורשים שוב מהרשויות המקומיות לתת עדיפות ראשונה לביקורת התברואית במסעדות, מעל הביקורת בעסקים האחרים. דבר זה חשוב במיוחד עכשיו, כי על ידי פרסום צו המלאכות והתעשיות (קובץ תקנות 2036, עמוד 2317) הורחב הרישוי לפי פקודת המלאכות והתעשיות (הסדרתן) על כל סוגי העסקים למיניהם. בעקבות זה ירדה עוד יותר תדירות הביקורים התברואיים בעסק היחיד, מאחר שהרחבת הרישוי - ואתו הפיקוח התברואי - אינו מלווה בהגדלת מנגנוני הפיקוח התברואי במוסדות החייבים לבצע פיקוח זה.

35. אמצעי חיסון נגד שפעת

חבר הכנסת נ. פלד שאל את שר הבריאות ביום ז' בטבת תשכ"ח (8 בינואר 1968):

בקשר לשמועות הנפוצות בעתונות בדבר סכנת שפעת אסיינית - הריני מתכבד לשאול:

1. מה דעת מומחי משרד הבריאות לגבי סכנת מגיפה כזאת בחורף הנוכחי?
2. מה הם האמצעים שנוקט משרד הבריאות למניעת התפשטות המגיפה?

שר הבריאות י. ברזיל:

1. על-פי התחזית האפידמיולוגית של משרד הבריאות עשויה עונת החורף של 1967/68 להיות תקופת התפרצות של שפעת שמחוללה במיוחד גיף האינפלואנצה 2. זהו הטיפוס אשר היה נפוץ ברחבי העולם בחורף 1966/67 ואף באביב וקיץ 1967. זאת חזר והודיע משרד הבריאות החל מתחילת אוקטובר 1967.

2. אמצעי ההגנה היחיד העומד כיום לרשותנו הוא התרכיב נגד שפעת. משרד הבריאות לא מצא שיש לחסן את כל האוכלוסיה, אלא המליץ לצמצם את השימוש בלקבוצות מסוימות, אשר הוגדרו בצורה ברורה ופורסמו בחוזר היחידה לאפידמיולוגיה שנשלח לכל המוסדות הרפואיים בארץ בתחילת אוקטובר 1967.

36 - 38. הבטחת טיפול רפואי נאות לקשישים בירושלים

חבר הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר הבריאות ביום ט' בטבת תשכ"ח (10 בינואר 1968):

קיבלתי תזכיר התחום על-ידי ועדי קשישים ואנשי ציבור בירושלים, הקובלים על מצבם הקשה של קשישים הזקוקים לטיפול רפואי. עם העברת בית-החולים, "הדסה" לעין-כרם נשארו, כנאמר בתזכיר, אלפי קשישים חולים ללא כל עזרה רפואית, מאחר שאין בכוחם לכתת את רגליהם למרומי עין-כרם. למרות פניותיהם המרובות למוסדות השונים טרם נמצא פתרון לבעיה.

אי לואת הנני לשאול את כבוד השר:

האם נתן משרדך דעתו למציאת פתרון חיובי לבעיית הטיפול הרפואי לקשישי ירושלים?

חבר הכנסת א. חביבי שאל את שר הבריאות ביום י"ז בטבת תשכ"ח (18 בינואר 1968):

קיבלנו עותק של גילוי-דעת מטעם אנשי אגודת, יד לקשישי בירושלים, החתום על-ידי עשרות אנשי ציבור,

תמיכה כלכלית קבועה ויכולו ליהנות מביטוח זה על חשבון הרשויות המקומיות ומשרד הבריאות. החלטה זו נתקבלה בעיקר בתמיכתו של נציג האוצר בוועדה. בביצוע נוסה משרד הבריאות להקל ולכלול בביטוח גם מקרים של תמיכה כספית פעוטה, אבל מובן שאין באפשרותנו לחרוג לגמרי מההנחיה הנ"ל.

בדרך כלל מקובל בעולם המתקדם המושג של Medically indigent, היינו, מקרה סעד רפואי. בהגדרה זו מכונים מקרים שיכולים להסתדר מבלי להזדקק לסעד במצב של בריאות תקינה, אבל זקוקים לעזרה במקרה של מחלה במשפחה, ובמיוחד אם היא פוגעת בראש המשפחה. ההחלטה הנ"ל של הוועדה הבינ-משרדית מוציאה למעשה מהחשבון מקרי סעד רפואיים כאלה, שהם זהים במידה רבה עם הסוגים שמנה שר הסעד בתשובתו מ-19 בדצמבר 1967 לשאלתה הקודמת של חבר הכנסת זוארץ.

צריך להיות מובן שאין ביכולתו של משרד הבריאות להביא שינוי במצב הקיים, נוכח החלטת הוועדה ובהתאם שב בעובדה שהדבר יהיה כרוך בתוספת לתקציב המיועד לביטוח רפואי למקרי סעד. אולם יחד עם זאת, יש מקום להעביר את הבעיה בכללותה לטיפול ועדת השיירות של הכנסת.

34. פיקוח תברואי במסעדות

חבר הכנסת נ. פלד שאל את שר הבריאות ביום ב' בטבת תשכ"ח (3 בינואר 1968):

בקשר לתלונות המגיעות מתיירים ומתושבים על מצב המסעדות בארץ, וביחוד בערי השדה ובצומתי דרך, כים, בדבר הנקיון והשירות - הריני מתכבד לשאול:

1. האם נמצאות המסעדות תחת ביקורת מתמדת של משרדך?

2. מה הם האמצעים הננקטים כדי להבטיח במסעדות מצב תברואי תקין ושירות מניח את הדעתו?

שר הבריאות י. ברזיל:

1. הפיקוח התברואי במסגרת פקודת המלאכות והתעשיות (הסדרתן), בכלל זה מסעדות - מבוצע בעיקר על-ידי הרשויות המקומיות. לפי פקודה זו צריכות מסעדות להיות מצוידות ברשיון המתחדש מדי שנה. הרשות המוציאה אותו היא הרשות המקומית, אולם לפי החוק אסור לרשות המקומית להוציאו בטרם יאושר על-ידי לשכת הבריאות. אישור כזה מטעם הלשכה מלווה תמיד דרישה לצרף לרשיון הוראות תברואיות של ניהול מסעדה. לפיכך ניתן הרשיון בתנאי שבעל הרשיון ימלא אחר ההוראות התברואיות הללו. מנגנוני הפיקוח התברואי של הרשויות המקומיות מבצעים פיקוח שוטף על מנת לוודא אם בעל הרשיון ממלא אחר ההוראות אלה.

2. מפקחי התברואה של לשכות הבריאות מבצעים ביקורת מתמדת במסעדות, אולם תדירות הביקורים בכל עסק היא קטנה, וזאת בעיקר בגלל המספר הקטן מאוד של מפקחים העומדים לרשות משרדנו למטרה זו.

משרד הבריאות פעל עתה לשילוב הפעילות של הגורמים השונים המבצעים ביקורת מקצועית בעסקי ענף המסעדות. גורמים אלה הם משרד התיירות והרשויות המקומיות, בנוסף למשרד הבריאות. שילוב הפעילות ירו-

39. פרטים על יבוא תכשירים רפואיים

חברת הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר הבריאות ביום ט' בטבת תשכ"ח (10 בינואר 1968):

בעתון „מעריב“ מיום 26 בדצמבר 1967 נמסר, שיצרני התרופות המקומיים קובלים כי משרד הבריאות נוהג בגישה ליברלית מדי לגבי יבוא תרופות מחוץ-לארץ המתחרה בייצור המקומי והמסכן את התעשייה המקומית. לדבריהם, בין התרופות מחוץ-לארץ שהותר שיווקן בארץ, יש כאלה הזהות לחלוטין לתוצרת המקומית. היבוא בפועל של תרופות גדל תוך ארבע שנים פי שלושה.

אי לזאת הגני לשאול את כבוד השר:

1. בכמה מסתכם יבוא התרופות בשנים האחרונות ביחס לייצור המקומי?
2. מה עושה משרדך להגנת התעשייה המקומית מפני יבוא מתחרה?

שר הבריאות י. ברזילי:

1. בשנת התקציב 1966/67, האחרונה שלגביה בדינו נתונים מסוכמים, לא עלה היבוא של תכשירים רפואיים מוגמרים. רשימות יבוא תכשירים רפואיים ולחומרי-גלם המיועדים לתעשייה פרמצבטית בשלוש שנות התקציב האחרונות הסתכמו בהקצבות הבאות למטבעות:

שנה	תכשירים מוגמרים (אלפי דולר)	חומרי רפואה וכימיקלים פרמצבטיים (אלפי דולר)
1964/65	2,754	3,153
1965/66	3,262	3,161
1966/67	2,465	4,026

שני הטורים שבלוח אינם ניתנים להשוואה, מפני שערך התכשירים המוגמרים מתוצרת הארץ עולה פי כמה וכמה (בערך פי 8-10) על ערך חומרי-הגלם המיועדים לעיל. אבידינו מספרים על ערך הייצור המקומי והחלק המופנה לשימוש לצורכי תושבי המדינה.

2. יבוא של תכשירים רפואיים טעון רשיון ממחלקת הרוקחות של משרד הבריאות. המדיניות המוצהרת והעקבית של המשרד היא להרשות יבוא תכשירים מחוץ-לארץ רק כשיש לכך הצדקה מנקודת ראות הטיפול הרפואי לטובת החולה.

40. חיסון נגד שפעת

חברת הכנסת ש. ארבל-אלמולוני שאלה את שר הבריאות ביום ט' בטבת תשכ"ח (10 בינואר 1968):

בעתון „דבר“ מיום 2 בינואר 1968 פורסם: „פרופיטור נתן גולדבלום מסר כי יש לחסן את האוכלוסיה מפני שפעת. במחלה זאת יש סכנה לשלוש קבוצות של אנשים: בני יותר מחמישים, ילדים קטנים, הסובלים מהפרעות במערכת כלי הדם, והסובלים ממחלות ריאה, אברי הנשימה ומחלות לב.“

בהתחשב בסכנה הצפויה לאוכלוסיה ממגפת השפעת, כפי שהזהירו רופאים שונים, והזקק הגדול שיכול להיגרם כתוצאה מכך למשק ולחברה — רצוני לשאול את כבוד השר:

1. כמה תושבים קיבלו חיסון נגד שפעת בשנת 1967?

רבים, אנשי-רוח, יושבי-ראש ועדי שכונות ואחרים. גיי-לי-הדעת מגלה מצבם האנוש של אלפי קשישים חולים בעיר זו, בהיות אחת הסיבות של סבלם חוסר מרפאות וטיפול רפואי בשכונות העיר בשביל הקשישים מאז הועתקה „הדסה“ לעין-כרם הרחוקה. בגילוי-הדעת נאמר בין היתר, כי אבות העיר ומוסדות הממשלה הבטיחו וחזרו והבטיחו לפתור את הבעיה העגומה, אך עד כה לא פעלו בכיוון מילוי ההבטחות.

הגני לשאול את כבוד השר:

1. האם ידוע לכבודו על מצוקתם של אלפי קשישים חולים בירושלים אשר למעשה נשארו ללא טיפול רפואי נאות?
2. המוכן כבודו לפעול למילוי ההבטחות שניתנו למען שיפור הטיפול הרפואי לקשישים במרכזי שכונות ירושלים?

חברת הכנסת ר. צברי שאלה את שר הבריאות ביום כ"ד בטבת תשכ"ח (25 בינואר 1968):

מצויים בירושלים, ובודאי גם במקומות אחרים, קשישים שאינם חברים באחת מקופות-החולים הקיימות. לפי הסדר עיריית ירושלים עם בית-החולים האוניברסיטאי „הדסה“ מקבלים הקשישים שם טיפול רפואי. אולם דא עקא: הנסיעות לבית-החולים „הדסה“ עולות בדמים, וכן קשה הנסיעה על הקשישים, שרובם תשושים ומעוטי יכו-לת. כתוצאה מכך נמנעים קשישים רבים מלנסוע לבית-החולים „הדסה“, ואילו הנוסעים נחלשים מנסיעה זו ומצוי-פיה לתורם להתקבל על-ידי הרופא, ובעתיד נמנעים הם מלנסוע לבית-החולים. כמו כן מצויים קשישים חולים שאין בכוחם לצאת מביתם לקבל טיפול.

אי לכך רצוני לשאול:

מה חושב כבוד השר לעשות לפתרון בעיה אנושית זו ולספק לקשישים הללו טיפול רפואי הוגן ומתאים למצבם הפיסי התשוש?

שר הבריאות י. ברזילי:

לשכת הבריאות המחוזית ועיריית ירושלים ערות לבעיית הטיפול הרפואי בקשישים ונתמכי סעד ומשתדלות זה זמן רב למצוא דרך נוחה יותר למתן הטיפול הרפואי לנוזקים. משרד הבריאות מינה בסוף שנת 1966 ועדה משותפת עם עיריית ירושלים לבידור בעיות הבריאות של תושבי העיר. הוועדה המליצה בין היתר: (א) לבטח את נתמכי הסעד בקופות-החולים בעיר לקבלת טיפול אמבולטורי; (ב) להקים במסגרת שירותי הבריאות של העירייה שירות מעקב להשגחה ולטיפול סעודי בחולים רתוקים למיטה.

הואיל ורק קופת-חולים הכללית מחזיקה רשת של מרפאות בעיר, המסוגלות לתת שירות רפואי בצורה מקיפה ונוחה לקשישים בכל פרברי העיר, ניהלה העירייה, בתמיכה מלאה של משרד הבריאות, משא ומתן עם קופת-חולים הכללית בעניין.

קופת-חולים התקשתה עד כה לקבל על עצמה שירות זה, אך משרד הבריאות יחד עם עיריית ירושלים לא הסכו מאמץ להשיג הסכמת קופת-חולים לסידור המוצע. לאחרונה הבטיחה קופת-חולים לבדוק פעם נוספת את המצב ולהשיב סופית בחיוב או בחיוב, ויש להניח שהתשובה תהיה הפעם חיובית.

והנפתיות למניעת זיהום האוויר במרכזי האוכלוסיה השו"נים במדינה.

2. הפעולות בתחום מניעת זיהום האוויר מתחלקות לפעולות שגרתיות שאינן מצריכות ידע ספציפי רב, כדוגמת מדידת עשן שחור מארובות, המבוצעת על-ידי התב"רואנים בלשכות הבריאות המחוזיות והנפתיות, ולפעולות מיוחדות המצריכות ידע טכני ומכשיר משוכלל והמבוצעות על-ידי המעבדה הארצית למניעת זיהום האוויר.

הבעיות המסובכות יותר מופנות למעבדה הנ"ל, אם במישרין ואם בעקיפין, באמצעות יחידות השדה של המשרד, ומקבלות טיפולן במסגרת האפשרויות והאמצעים. המעבדה מסייעת ללשכות הבריאות ביעוץ, בתכנון, בהדרכה ובפיקוח שדה על מפעלים הפולטים עשן וגורמים לזיהום האוויר. כן עורכת המעבדה פעולות להערכת מצב זיהום האוויר בתל-אביב ובירושלים. אחת מהפעולות הגדולות שבוצעו לאחרונה על-ידי המעבדה הוא סקר זיהום האוויר הצפוי כתוצאה מהפעלת תחנת רידינג ד' בתל-אביב.

אין משרדנו מטפל בשלב זה בשאלת זיהום האוויר מרכב מנועי. נושא זה נתון לטיפולם של משרדי התחבורה והמטרה.

היו"ר ק. לוז :

שאלה נוספת לחבר הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :
האם כבוד השר מוכן גם להבא להיעזר בשירותים של מלר"ב בהסברה ובעניינים אחרים?

שר-הבריאות י. ברזילי :
מעולם לא נעזרתי בשירותים של מלר"ב, ועל כן אין שום סיבה לכך שאעזר בהם להבא.

43. חיסון ילדי השטחים המוחזקים נגד

מחלת שיתוק ילדים

חבר הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבריאות ביום כ"ב בטבת תשכ"ח (23 בינואר 1968) :

בגליון "העולם הזה" של יום 3 בינואר 1968 נמסר, כי מספר מקרים של נפגעי שיתוק ילדים, "פוליו" אושפזו בחודשים האחרונים בבית החולים "הדסה" בירושלים, בבית החולים "ביילינסון" בפתח-תקוה ובבית החולים "תל-השומר".

שאלות הן :

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?

2. האם בדק משרד הבריאות אם יש קשר בין המקרים שנתגלו לבין המגע המתקיים בין ישראל לתושבי השטחים המוחזקים?

3. אם נערכה בדיקה כנ"ל — מה היו מסקנותיה?

4. האם דואג משרד הבריאות לחיסונם של ילדי השטחים המוחזקים נגד סכנת ההידבקות במחלת שיתוק הילדים?

שר-הבריאות י. ברזילי :

1. בחודשים אוקטובר, נובמבר ודצמבר 1967 אושפזו פזו בכל בתי החולים בישראל 13 מקרים חשודים במחלת שיתוק ילדים. עם תום הבירורים יש להניח שמספר האבחנות המאושרות יהיה קטן ממספר זה.

2. האם נעשתה מטעם משרד הבריאות פעולה לחיסון עובדי השירותים החיוניים?

3. אם כן — כמה עובדים בשירותים החיוניים חוסנו, ובאילו שירותים?

4. האם קיימת במשרד הבריאות כרטיסיה של הזקוקים ביותר לחיסון, מבחינת בריאותם?

שר-הבריאות י. ברזילי :

1. ידוע לנו כי בחודשים האחרונים של 1967 וחודש ינואר 1968, חולקו או נמכרו בכל הארץ כ-140,000 מנות.

2. חוזר היחידה האפידמיולוגית של משרד הבריאות, הדן גם בחיסון עובדי השירותים החיוניים, נשלח לכל המוסדות הרפואיים בארץ, אשר בהשגחתם נמצאים גם עובדי השירותים החיוניים.

3. לא ידוע לנו מה מספר המחסונים בפועל מבין עובדי השירותים החיוניים.

4. אין אנו סבורים כי יש צורך ברישום מרכזי של הזקוקים לחיסון נגד שפעת, ולכן לא קיימת כרטיסיה כזו במשרדנו.

41. הוראות רפואיות בעניין חיסון נגד שפעת

חברת הכנסת ט. סנהדראי שאלה את שר הבריאות ביום י"ז בטבת תשכ"ח (18 בינואר 1968) :

לאחרונה נפוצה שמועה על התקרבות גל של שפעת לארץ.

במוסדות רפואיים שונים קיימת מחלוקת בין הרופאים אודות הצורך בהרכבת חיסון נגד השפעת.

אודה לכבודו אם יואיל להשיבני :

א. האם נקבעו על-ידי משרדו הוראות רפואיות בקשר להרכבת חיסון זה?

ב. אם כן — מה הן ההוראות?

שר-הבריאות י. ברזילי :

א. בתחילת אוקטובר 1967 הופץ על-ידי היחידה האפידמיולוגית במשרדנו חוזר בין המוסדות הרפואיים במדינה ובו המליצות מפורטות בקשר לחיסון נגד שפעת.

ב. ההמלצות המופיעות בחוזר מתייחסות לקבוצות האוכלוסיה שיש לחסן, לטיב חומר החיסון, לשיטות ההזרקה, המינון וכד'. אם השואלת הנכבדה מעוניינת לקבל את החוזר, נמצאנו לה ברצון.

42. מניעת זיהום האוויר

חבר הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבריאות ביום כ"ב בטבת תשכ"ח (23 בינואר 1968) :

אבקש לדעת :

1. האם פועל משרד הבריאות למניעת זיהום האוויר במרכזים עירוניים ברחבי הארץ כתוצאה מפליטת עשן והצטברות אדים וגזים למיניהם?

2. אם כן — מה הן פעולות משרד הבריאות בתחום זה?

שר-הבריאות י. ברזילי :

1. משרד הבריאות פועל באמצעות המעבדה הארצית למניעת זיהום אוויר וסכנות קרינה ובאמצעות מהג"דסי התברואה והתברואנים בלשכות הבריאות המחוזיות

בבאר-שבע, למרות שהם מכירים את התנאים הרפואיים המקובלים במושב פטיש — ובמושבים אחרים בנגב — הזדרו לשחרר את היולדת ובניה, שמשקלם היה זעום, לאחר שבוע ימים בלבד.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

א. כמה ימים מוחזקת בדרך כלל יולדת בבית-החולים?

ב. מהו המשקל המינימלי לשחרור תינוקות מבית-החולים?

ג. האם מתחשבים בתנאי מגורים ובעזרה רפואית צפויה כשמשחררים יולדת לאחר ימים אחדים?

ד. מדוע איפוא שוחררו כה מוקדם האם והפעוטים שמשקלם היה זעום ותנאיהם הרפואיים בפטיש אפסיים?

שר-הבריאות י. ברזיל:

א. בדרך כלל מוחזקת יולדת בבית-החולים 3—4 ימים.

ב. נהוג שלא לשחרר לביתם תינוקות במשקל פחות מ-2,500 גרם.

ג. בבתי-חולים רבים בארץ קיים שיתוף פעולה הדוק בין מחלקת היולדות ובין שירותי בריאות הציבור בשדה. אחות בריאות הציבור עורכת ביקור בית ומכינה את המשפחה לקבלת היולדת והתינוק. לעתים קרובות מתעכב שחרור יולדת בגלל הודעת האחיות שהבית אינו מוכן לקבלת הילד.

ד. דווקא באזור הנגב פועלת שיטה זו היטב, וכבר שנים רבות. התאומים ממושב פטיש שוחררו במשקל מקובל, לאחר בדיקה רפואית יסודית בבית-החולים. ביתם הוא מסודר והשירותים הרפואיים במושב עומדים על רמה מניחה את הדעת.

46. פיקוח על הנקיון במסעדות ובשירותיהן

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר הבריאות ביום כ"ב בטבת תשכ"ח (23 בינואר 1968):

שר התיירות מסר בכנסת (ביום 8 בינואר 1968, בתשובה לשאלתה שהשגתי לו), שסקרים מדעיים, שמש"דו ערך בין התיירים, קובעים כי רק 52% מהתיירים אמרו שהמסעדות שבהן אכלו הן נקיות". זוהי תעודת-עניות לשירות הנקיון במסעדות בישראל והדבר מצביע על רמה ירודה בתחום הנקיון.

שר התיירות סיים את תשובתו בהערה, שעלינו לדאוג לתיקון פני הדברים, כי אחרת יהיה הדבר בעוכרנו. המוזמן במסעדות, בפונדקים ובבתי-אוכל שונים רואה לעתים מחזות מדכאים: בתי שירות מזהמים, סדרי הנקיון באולמות פגומים, והרושם הכללי של חוסר פיקוח הראוי לשמור.

משום חשיבות הבעיה וחומרתה יואיל נא השר להשיבני:

1. האם העובדות הנ"ל ידועות למשרד הבריאות?

2. אם כן—מה עושה המשרד להעלאת רמת הנקיון במסעדות ובשירותיהן?

3. האם הרשויות המקומיות שותפות לפעולות אלו, ואם כן — כיצד?

2. משרד הבריאות בדק את השאלה אם יש קשר בין המקרים שנתגלו לבין המגע המתקיים בין ישראל לתושבי השטחים המוחזקים.

3. מסקנות הבדיקה היו שאין אפשרות להוכיח קשר כזה. בשנת 1967 נרשמה עליה קלה במספר המקרים כפי שנרשמה בשנים 1961 ו-1964.

4. משרד הבריאות דואג לחיסונו של ילדי השטחים המוחזקים, בצורת מיבצעים. כבר סופקו 40,000 מנות חיסון ובחדשים הבאים יסופקו עוד 60,000.

עם זאת יש להדגיש שבשטחים המוחזקים לא פותחו שירותי רפואה מונעת ברמה הנהוגה בישראל ושאליה הגענו לאחר ארבעים שנה ויותר. בהעדר שירותים אלה קשה מאד להנהיג חיסונים שגריים לאוכלוסייה גדולה באחוז הרצוי.

44. שירות רפואי נאות במושב פטיש

חברת-הכנסת ט. סנהדראי שאלה את שר הבריאות ביום כ"ב בטבת תשכ"ח (23 בינואר 1968):

במושב פטיש שבנגב מתגוררות 83 משפחות ולהן 400 ילדים.

למושב מגיעה רק אחת לחודש רופאת ילדים. לפעמים היא מתאחרת שלא באשמתה ופוקדת את המרפאה רק עם חלוף שישה שבועות. קרה גם שבוששה לבוא והגיעה רק לאחר חודשיים.

אודה לכבודו אם ישיבני:

א. הידועות לך עובדות אלה?

ב. מדוע אין מעמידים לרשות מושב גדול כזה רופא אח או רופא קבועים?

ג. אם עדיין קיים קושי בכך — מדוע אין רופאת הילדים בפטיש עורכת ביקורים תכופים יותר במקום?

שר-הבריאות י. ברזיל:

א. במושב פטיש שבנגב מתגוררות בסך הכל 565 נפשות (ביום 31 בדצמבר 1966). המספר המובא — 400 ילדים — הוא כנראה פליטת קולמוס.

במקום גרה חובשת. רופא כללי הגר באופקים הסמוך (6 ק"מ) מבקר במושב פעמיים בשבוע. ביקורים דחויים נערכים לפי הצורך בכל עת. אחות בריאות הציבור מבקרת במושב פעמיים בשבוע ורופאת ילדים מבקרת ב"טיפת חלב" פעם ל-6—8 שבועות, לבדיקות שגרתיות ולהדרכת האמהות.

ב. אין אפשרות טכנית להעמיד רופא לפחות מ-600 תושבים.

ג. קופת-החולים הכללית במחוז הנגב עובדת בשי"ט, רופא משפחה — דהיינו רופא המטפל במשפחה כולה ומפנה חולים להתייעצות עם רופאים מומחים (ובהם רופא ילדים), לפי הצורך. שיטה זו נהוגה בארצות רבות ונראית לנו הגיונית.

45. נסיבות שחרור יולדת ממושב פטיש ותאומיה הפעוטים מבית-החולים המרכזי בבאר-שבע

חברת-הכנסת ט. סנהדראי שאלה את שר הבריאות ביום כ"ב בטבת תשכ"ח (23 בינואר 1968):

מתוך הכתבה ב"מעריב" אודות מותם הטרגי של זוג תאומים מפטיש מתברר שאנשי בית-החולים המרכזי

מסיבה זו אין בידינו אינפורמציה בקשר למספר האנשים שנידונו על עבירות תברואה במסעדות, ואין לנו גם רישום על הקנסות שהוטלו על ידי בתי-המשפט. באור פן כללי נראה לנו כי הקנסות על עבירות תברואה הם נמוכים למדי. גם הזמן הרב העובר בדרך כלל מהגשת התביעה עד לדיון בבית המשפט גורם להקטנת כוח ההרתעה והדירבון שהיה יכול להיות להרשעות בדיון על עבירות אלה.

6. בדעתנו לפעול עתה לשילוב יתר של הגורמים השונים הפעילים בענפי ההארכה. גורמים אלה הם משרד התיירות והרשויות המקומיות, בנוסף למשרד הבריאות. בשילוב זה נתרכזו בעיקר בטיפול הקשור בהענקת סמל התיירות והמעקב אחרי האחזקה התברואית במקומות בעלי סמל זה.

אשר לפיקוח התברואי השוטף — נבקש מהרשויות המקומיות לתת עדיפות גבוהה לפיקוח על מסעדות על פני הפיקוח התברואי בענפים האחרים.

הי"ד ק. לוז:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת תמיר.

יוסף תמיר (גח"ל):

אני רואה בשאלתה שלי שתיים או שלוש שא-לות שכבוד השר לא השיב עליהן, כמו למשל: כמה עבריינים נידונו על עבירות תברואה במסעדות בשנים 1966 — 1968? ומה היו הקנסות שהוטלו על העבריינים?

שר-הבריאות י. ברזילי:

אין לי כאן תשובה. אני חושב שאני יכול להמציא לך את התשובה.

הי"ד ק. לוז:

ייתכן שצריך לפנות אל שר המשטרה בעניין זה.

47. חקירה בעניין מותם של תינוקות

תאומים ממושב פטיש

חברת-הכנסת ט. סנהדראי שאלה את שר הבריאות ביום כ"ב בטבת תשכ"ח (23 בינואר 1968):

בעתון "מעריב" מיום ו', 19 בינואר 1968, נתפרסמה כתבה מזעזעת אודות מותם הטרגי של זוג תאומים ממושב פטיש, כתוצאה מדלקת-ריאות.

ב"4 לינואר חזרה האם מבית-החולים בבאר-שבע לאחר הלידה וביום ג', 9 בינואר, נטלה אותם בעזרת גיסתה למרפאת "טיפת חלב". הילדים הובאו מבית חם, מוסק בשני תנורים, עטופים בשמיכה חמה, אל המרפאה שבמושב פטיש. כאן נאלצה האם להמתין לתורה כשלוש שעות. בחדר ההמתנה שרר קור ולא היה שם כל תנור הסקה. מעדויות אחרות מבינים, כי במרפאה הזאת ישנו רק תנור אחד. הוא ניצב ופועל דרך קבע בחדרה של האחות. אולם ביום שנמצאת במרפאה גם הרופאה, מעתה-קים אותו מחדרה של האחות לחדרה של הרופאה. אותו יום ג' נמצאת הרופאה בחדרה — ועמה התנור המחמם. כאשר נתקבלה איפוא האם אצל האחות ונצטוותה שם להפשיט את ילדיה ערומים כדי לשקול אותם — לא היה בחדר תנור מחמם ושרר בו קור. האחות סיימה את שקי-לת התינוקות והורתה לאמם להמתין עד שתתקבל אצל הרופאה. התינוקות שכבו ערומים. אשמתה של אמם, שלא כיסתה אותם בשמיכותיהם — בולטת וברורה. מה שמוכן

4. כמה עבריינים נידונו על עבירות תברואה במסעדות בשנים 1966 — 1968?

5. מה היו הקנסות שהוטלו על העבריינים?

6. מה בדעת המשרד לעשות למען הגברת הפיקוח והחמרתו?

שר-הבריאות י. ברזילי:

1. נכון שרמת האחזקה התברואית היום-יומית במספר ניכר של בתי-האוכל בארץ אינה משביעה רצון. הסיבה לכך אינה רק חסרונן של פיקוח תברואי רשמי במידה מספקת. חוסר היבנה מספקת לענייני תברואה, היגיינה ורמה גסטרונומית מקצועית נמוכה אצל מנהלים ועובדים רבים מהווה גורם נכבד ברמת נקיון יודה בחלק גדול מבתי-האוכל.

יחד עם זה ניתן לציין, כי במרבית העסקים אשר נפתחו בענף זה בשנים האחרונות חלו שיפורים ניכרים בכל הנוגע לאיכותו של הצידוד הטכני ורוב בתי-האוכל מצויידים היום בצידוד נאות לקידור מזונות ומאכלים.

2. המשרד פועל בשני מישורים: במישור ההדרכה ובמישור הרישוי והפיקוח.

במישור ההדרכה מקיים המשרד (בהתאם לאפשרות של כוח-אדם) קורסים לענייני תברואה, בהם משתתפים בעלים, מנהלים ועובדים מענפי ההארכה. מטרת הקורס היא להקנות למשתתפים ידע בסיסי בענייני תברואה והיגיינה בטיפול במזון. קיומם כבר עשרות קורסים כאלה במקומות רבים בארץ, ואלפי אנשים השתתפו בהם. אין הדבר מספיק, אולם בכוח-האדם העומד לרשותנו אנו עושים כמיטב יכולתנו. קשה לנו להעריך את מידת השפעתו של הקורס הנ"ל על שינוי ההתנהגות ההיגיינית במסעדות, היות וגורמים רבים, כגון החילופים התדירים של בעלים ושל הפרסונל וכן התנהגות ההיגיינית ירודה של חלק מציבור המבקרים משפיעים בצורה שלילית.

בענייני רישוי ופיקוח פועל משרדנו על בסיס פקודת המלאכות והתעשיות (הסדרתן). לפי חוק זה צריכים בתי-האוכל להיות מצויידים ברשיון. הרשיון מוצא על ידי הרשות המקומית וניתן לשנה אחת בלבד. לפי תקנות המלאכות והתעשיות אסור לרשות המקומית להוציא רשיון ללא אישור לשכת הבריאות; האישור מלווה תמיד דרישה שהרשיון יינתן רק בתנאי שבעל הרשיון ימלא אחר ההוראות התברואיות המצורפות לרשיון. הפיקוח על מילוי הוראות אלה הוא תפקידן של הרשויות המקומיות. מפקחי התברואה של לשכות הבריאות מבצעים גם הם ביקורת תברואית בבתי-האוכל, במיוחד בכל הקשור לתהליכי הרישוי השנתיים. אולם תדירות הביקורים בכל עסק היא נמוכה למדי, בגלל המספר הקטן של מפקחי תברואה העומדים לרשות המשרד.

3. פעולות ההדרכה מבוצעות בשיתוף עם מנגנוני הפיקוח התברואי של הרשויות המקומיות. הפיקוח התברואי השוטף בענף זה מבוצע בעיקר, כאמור לעיל, על ידי הרשויות המקומיות.

4—5. תביעות משפטיות על עבירות תברואה בבתי-האוכל מוגשות רק על ידי הרשויות המקומיות. במקרים שבהם מוגשים מפקחי התברואה של לשכות הבריאות עבירות תברואה ונמצא כי יש צורך בהגשת תביעה משפטית, מועברת דרישה לרשות המקומית להתחיל מיד בהליכים המשפטיים.

ג. בהוצאת מסקנות רואים אנו טעם לפגם בפרט אחד — העובדה שהילדים לא נבדקו על-ידי הרופאה. הרופא בתחנה מקבל ילדים לבדיקה על-פי הזמנה מראש, אך קיימת הוראה ארצית ברורה להביא לבדיקת רופא כל ילוד המבקר בתחנה בפעם הראשונה, אף אם לא הזומן. איננו מאמינים שלעובדה זו היה קשר עם מותם של הילדים, אך חידשנו, ביתר תוקף, את ההוראה הנ"ל.

48. חיסון נגד שיתוק ילדים בשטחים המוחזקים

חבר-הכנסת נ. פלד שאל את שר הבריאות ביום כ"ב בטבת תשכ"ח (23 בינואר 1968):

הריני מתכבד לשאול:

1. כמה מקרי שיתוק ילדים אובחנו בשלושת החודשים האחרונים, כמה מהם בשטחים המוחזקים?
2. כמה זריקות חיסון נגד שיתוק ילדים ניתנו לילדים בשטחים המוחזקים עד היום?
3. מתי יסתיים לפי התכנית מבצע החיסון?

שר-הבריאות י. ברזילי:

1. בשלושת החודשים האחרונים של שנת 1967 אושפזו בישראל 13 מקרים חשודים לשיתוק ילדים. עם תום הבירורים של להניח שמספר האבחנות יהיה קטן ממספר זה. בגדה המערבית נרשמו באותה תקופה כ-10 מקרים וברצועת עזה כ-8. המספרים אינם מדויקים לגמרי, כי בשטחים המוחזקים לא פותחה מערכת הביקורת וההודעות על מחלות מידבקות ברמה שהגענו אליה בישראל.

2. החיסון נגד שיתוק ילדים ניתן כיום בצורת טיפות ולא בזריקות. עד היום סופקו כ-40,000 מנות ובחודשיים הבאים יסופקו כ-60,000 ונסופת (בסך-הכל כמות מספקת לחיסונם הראשוני של כ-30,000 ילדים).

3. אין לדעת מתי יסתיים מבצע החיסון. מחוץ למחנות אונר"א אין בשטחים המוחזקים שירותי רפואה מוגדרת במתכונת המקובלת אצלנו ושאותה פיתחנו במשך ארבעים שנה ויותר. בלי מערכת כזו קשה מאד לבצע חיסוני שיגרה.

49. תלונות על מטרדי עשן ממכבסה בית-החולים ביילינסון

חבר-הכנסת א. טיאר שאל את שר הבריאות ביום כ"ג בטבת תשכ"ח (24 בינואר 1968):

ארובת המכבסה של בית-החולים ביילינסון בפתח תקוה פולטת עשן סמיך, עשרים-וארבע שעות ביממה, בכל ימות השנה.

העשן הנפלט מהארובה מועבר עם זרמי האוויר אל עבר בתי המגורים של שייכון "סלע" החדש, בו מתגוררות כמה מאות משפחות, רובן מכורכות בילדים, וגורם לתחושת מחנק, גירוי, כאבי ראש וזיהום, על כל הסבל והנוקם הכרוכים בכך.

נציג התושבים, מר ישורון רצאבי, פנה אל משרד הבריאות, ואף אל שר הבריאות, מספר פעמים, לראשונה ב-16 באוקטובר 1965. קבלתה של פניה זו אושרה על-ידי משרד הבריאות ב-25 באוקטובר 1965. מאז לא נתקבלה כל תשובה חיובית.

פחות הוא: מדוע לא הורחה האחות, שעיסוקה ברפואה מונעת והדרכת אמהות הוא מראשי תפקידיה ואחריותה, לכסות את התינוקות או אפילו לחזור ולהלבישם בבגדי-הם החמים עד שהרופאה תתפנה. כך המתינו חצי שעה. כאשר נכנסו כבר לחדר הרפואה, לא נתקבלו התינוקות לבדיקה. הרופאה עזבה את החדר, והאחות משכה בכתפיה בחוסר אונים ואמרה לאם שתלך הביתה.

למחרת ב-10 לינואר בבוקר התחיל אחד הילדים להקיא. החובשת הוזעקה לבית ההורים ב-10.30 בבוקר והגיעה לשם כך קרוב לשעה 12.00. הוזעקו אמבולנס ורופא, אך הילד כבר נמצא ללא רוח חיים. שלושה ימים לאחר מכן מת אחיו התאום.

אודה לכבודו אם ישיביני:

- א. הידועות לך העובדות הנ"ל והנכונות הן?
- ב. האם נחקרה פרשה זו, ואם לא — מדוע?
- ג. אם כן — מה הן המסקנות של החקירה וכיצד תבוצענה?

שר-הבריאות י. ברזילי:

א. ביום 19 בדצמבר 1967 ילדה הגברת כהן ממושב פטיש תאומים בבית-החולים המרכזי בבאר-שבע. ההריון והלידה היו ללא סיבוכים והאם והתינוקות חזרו לביתם לאחר שבוע, במשקל תקין ובמצב בריאות כללי טוב.

ב-10 בינואר 1968 חלה אחד התאומים ונפטר לפני שהספיקו להעבירו לבית-חולים. למחרת חלה אחיו, הועבר מיד לבית-החולים, אך נפטר למחרת היום. כל זאת למרות המאמצים הגדולים של החובשת ורופא הכפר ורופאי בית-החולים. נעשתה בדיקה שלאחר המוות והסתבר ששני האחים נפטרו מדלקת-ריאות קשה.

מסיבה שלא הובררה עד היום נפוצה שמועה שהילדים מתו כתוצאה ממכת קור. עובדה זו אינה נכונה, אך היא שעוררה את עניינה של העתונות.

לצערו מתים בארצנו כל שנה כ-60–70 תינוקות עד גיל שנה מדלקת-ריאות. ילדים קטנים רגישים מאד למחלה והמהלך הוא לעיתים קרובות סוער וקשה לרפוי.

יום לפני המאורע המעציב ביקרה האם עם התאומים בתחנת "טיפת חלב". במקרה היה זה גם יום ביקור רופא. האם חיכתה עם שאר הנשים עד שגילתה אותה האחות והכניסה אותה בלי תור; שקלה את הילדים, שווחה עם האם ונתנה לה הוראות ביחס לכלכלה ולהלבשה. בתחנה לא שרר קור עז. הטמפרטורה באזור הגיעה ל-17 מעלות. חדר האחות חומם על-ידי תנור, שהועבר אחר כך לחדר הרפואה, בו נערכות בדיקות ממושכות. הסדר זה קיים בכל התחנות הכפריות באזור הנגב (בימים שבהם מבקר בתחנה רופא) ונמצא מספק. מכל מקום תיאור התינוקות השוכבים ערומים בקור העז אינו נכון. מיד לאחר השקיפה לה הוכנסו הילדים לחדר הרפואה כשהם עטופים בשמיכה. אולם מסתבר שהיתה אי-הבנה בין הרופאה והאחות; הראשונה לא הבינה שהאחותה עומדת להכניס לחדרה את הילדים לבדיקה ויצאה לזמן-מה מהבניין. כשחזרה לא היו כבר הילדים בתחנה, לאחר שהאחות שלחה אותם לביתם.

ב. הפרשה נחקרה ביסודיות על-ידי רופאת המחוז בבאר-שבע, ששווחה עם אבי הילדים, רופאי בית-החולים, רופא קופת-חולים והפרסונל של תחנת "טיפת חלב".

**50-51. שירותים רפואיים לאמהות ולילדים
במרכז חדרה**

**חברת-הכנסת ט. סנהדראי שאלה את שר הבריאות ביום
כ"ד בטבת תשכ"ח (25 בינואר 1968):**

לפי ידיעה בעתונות הורה משרד הבריאות לסגור את תחנת „אם וילד“ במרכז חדרה לאחר שהמבנה המיו-
שן בו שוכנת התחנה נזוק בגשמי הזעף ואינו ראוי עוד
למלא את תפקידו.

אודה לך אם תשיבני:

א. הידועה לך העובדה שכתוצאה מסגירת התחנה
במרכז העיר נאלצות האמהות לכתת את רגליהן עד לתח-
נות „אם וילד“ המרוחקות מהעיר והנמצאות בשכונות
מחוץ לעיר?

ב. מה בדעתך לעשות על מנת שתיפתח בהקדם
תחנת „אם וילד“ במרכז חדרה?

**חברת-הכנסת ש. ארבל-אלמולוני שאלה את שר הברי-
אות ביום ז' בשבט תשכ"ח (6 בפברואר 1968):**

בעתון „דבר“ פורסם: „התחנה לטיפול באם ובילד
שבמרכז חדרה, הנוהגת שירותים ליותר מאלף ילדים
ולמאות אמהות ונשים הרות, נסגרת בימים אלה על-ידי
משרד הבריאות. הסיבה לכך, כפי שנמסר על-ידי הרופא
הנפתי ד"ר ב. לבון, כי הבניין שבו נמצאת עתה התחנה
אינו מתאים עוד לתפקידו, ועל כן כל הנוקדים יצטרכו
לנסוע לתחנה בבית-אליעזר.“

בהתחשב בחיוניות התחנה לאם ולילד והקשיים
שייגרמו עקב סגירתה למאות אמהות, אשר יצטרכו להי-
טלטל באוטובוסים עם התינוקות לתחנה בבית-אליעזר,
רצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם הפרסום על סגירת התחנה תואם את
המציאות?
2. אם כן — מה הסיבות לכך?
3. האם קיימת תכנית לרכישת דירה או להקמת
מבנה מתאים לתחנה?
4. אם כן — מתי יבוצע הדבר?
5. אם לא — מה הסיבות לכך?

שר-הבריאות י. ברזילי:

1. השתתפותה של עיריית חדרה בשירותים לאם
ולילד מצטמצמת בהעמדתם ואחזקתם של מבנים לשירותי
הרפואה המונעת. הבניין הנדון לא היה מתאים מלכתחיל
לה, ולשכת הבריאות בחדרה לוחצת שנים על העיריה
להחלפתו. לאחר נזקי הגשמים קיימת סכנה ממשית למ-
בקים ולעובדים ונאלצו להפסיק את השירות.

2. השירות במרכז חדרה יחודש ביום בו תעמיד
העיריה לרשותי מבנה מתאים. לשכת הבריאות במקום
דורשת זאת, כמובן, מהעיריה.

הפניה השניה, חתומה על-ידי עשרות משפחות הדיי-
רים, הופנתה אל משרד הבריאות ב-3 בספטמבר 1966,
והועברה על-ידי המשרד ב-2 באוקטובר 1966 אל המכון
לזיהום אוויר, תל-השומר, וגם עליה לא נתקבלה תשובה
מהותית.

ב-2 בספטמבר 1967 שוב שלח נציג התושבים מכתב
בעניין זה למשרד הבריאות. גם קבלת מכתב זה אושרה
על-ידי לשכת הבריאות הנפתית, פתח-תקוה, ב-16 באוק-
טובר 1967, ובאישור זה נאמר: „נקטנו בצעדים לבירור
וטיפול בתלונה.“

באותו תאריך פנה נציג התושבים גם אל שר הברי-
אות, ומוזכרת השר השיבה ב-30 בספטמבר 1967, כי
„המכתב הועבר לטיפול של היחידה הנוגעת בדבר במש-
דנו, אשר נתבקשה להשיב לך ישירות.“

מאז ממשיכה הארובה לפלוט עשן, התושבים ממשי-
כים לסבול, וממשרד הבריאות אין תשובה.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. מדוע לא קיבלו התושבים המתלוננים תשובה
מהותית לפנייתם, על אף הזמן הרב שעבר מאז התלו-
נו?
2. האם נתקבלה במשרד הבריאות תשובה המכון
לזיהום אוויר בתל-השומר, ואם כן — מה היו המלצותיו
בעניין האמצעים לחיסול המפגע?
3. מה הם האמצעים שינקוט משרד הבריאות לחי-
סול של מפגע ארובה העשן ממכבסת בית-החולים ביילי-
סון, הפולטת עשן אל תוך בתיים של מאות תושבי שי-
כון „סלע“ החדש בפתח-תקוה?

שר-הבריאות י. ברזילי:

1. תלונות על מטרידי עשן ממכבסת בית-החולים
בייליסון בפתח-תקוה החלו בסוף שנת 1965 ומאז ביקרו
מהנדסי זיהום אוויר של משרדנו חמש פעמים במקום.
בכל הביקורים הללו לא נפלט עשן בכמות בלתי-סבירה
מהארובה, פרט למקרה אחד, בו הגיע גוון העשן לדרגת
רינגלמן מס' 3 למשך שניות מועטות, דבר המותר לפי
החוק. התקנות לפי החוק למניעת מפגעים מאפשרות פלי-
טת העשן בגוון העולה על רינגלמן מס' 3 למשך 3 דקות
תוך שעה אחת. בתאריך 16 באוקטובר 1967 מסרה לשכת
הבריאות פתח-תקוה למר ישרון רצאבי, נציג תושבי
האזור, תשובה על מה שנעשה עד כה ועל המשך הטיפול
בבעיה. לגבי שני הביקורים האחרונים לא נשלחה תשו-
בה בכתב, היות והטיפול טרם נגמר.

2. לא היתה כל סיבה שבגללה צריכה המעבדה
לזיהום אוויר להביא את ממצאיה למשרד הראשי, שכן
מעבדה זו מהווה את הסמכות המקצועית שלנו בנושא זה.
לעומת זאת הועברו המסקנות החלקיות לשכת פתח-
תקוה, על מנת שזו תעבירן למתלוננים. ואכן כך פעלה
הלשכה.

3. בהתאם לאמור לעיל לא הוכח קיומו של המטרד,
אולם הבדיקות נמשכות בתיאום עם ועדי תושבי המקום,
ובהתאם לממצאים ינקוט משרד הבריאות באמצעים
הדרושים.

ג. חוק התקציב לשנת 1968/69, תשכ"ח — 1968 (* (קריאה שניה)

בהתמדה ובערנות ובקצב גובר מכשיר התגוננות שעתידי היה להראות את מלוא כושר פעולתו ביום פקודה.

אך לא בישראל לבדה היה תלוי המשך קיומו והתייצבותו של המצב שהחזיק מעמד בעשור 1957—1967. ממשלות ערב עמדו לפני ברירה גורלית: להניח לגורמי יציבות להתגבש עד שתימצא מסילה לשלום בר-קיימא, או לנפץ לרסיסים אותה מסכת הסדרים על מנת שייזרק האזור שוב לכור-המצרק, שאין יודע כיצד, מתי, וכאילו צורה ייצא ממנו.

שליטי דמשק, קהיר ודבת-עמון הכריעו כאשר הכי ריעו. בהימור אכזרי ומסוכן שמו על כף המאזניים בט"חונם, רווחתם, ושלומו של עמי האזור. כך קיבלו על עצמם בידועין, וללא שמץ של הכרח או הצדקה, אחריות לקיפוח חייהם וליסורי מצוקתם של רבבות בני אדם. שליטי מצרים יום את המלחמה הזאת. הוא רצה בה; הוא התרפק עליה; הוא קידם אותה בברכת הכנסת אורחים חמה; הוא חסם מראש כל דרך למניעתה. כיום, יחד עם עמי האזור כולו, הוא נוחל את תוצאותיה.

לקביעת האחריות למצב השורר במזרח התיכון אין עדות קולעת יותר מנאומו של נאצר מ־26 במאי 1967. הבה נזכר בדבריו:

„העם הערבי רוצה בקרב. ממתניים היינו למועד הנאות, בו נהיה מוכנים לחלוטין. באחרונה חשנו כי כוחנו גובר במידה מספקת וכי אם נאסור קרב על ישראל עתידים אנו, בעזרת האל, לנצח ולכבוש. שרם-אל-שייך משמעה עימות עם ישראל. לאחר שנקטנו צעד זה, מן ההכרח כי נהיה מוכנים לערוך מלחמה טוטאלית נגד ישראל“.

כנסת נכבדה, בתולדות מלחמות העמים אין מס' מכים רבים מסוג זה. התוקפן מדה בגלוי באשמתו. הוא מכריז עליה בראש חוצות. לאור הודעה זו — ורבות כמותה נשמעו במקהלה צורמת מבגדאד ועד אלז'יריה —, הרי מפתיע הוא עצם קיומו של ויכוח על האחריות למלחמה ועל הדרך המתבקשת לסיומה. מן הדין שידידי נאצר, הוותיקים והחדשים, ינהגו בו כבוד עד כדי לסמוך על ההכרזות שבהן הודה באחריותו. ואין מדובר בהכרזות בלבד. להבל הפה נתלון מעשי הידיים. תוך שבועות ספורים, מאמצע מאי עד ראשית יוני, נרקמת מזימת התוקפנות במירב השיטתיות: הכיתור היבשתי, התכונה האווירית, ההסגר הימי, המצור המחניק, ההחזרות החב' לניות, זעקות האיום, שילחוב יצרי שנאה ותאוות רצח, ונהירת פלוגות צבא מקצה המרחב הערבי עד קצהו שבאו להשתתף ולשמוח בחיסולה המוחלט של מדינת ישראל.

התכנית האיומה היתה מושלמת לכל סעיפיה. היה בה רק ליקוי אחד. הקרבן המיועד לא שיתף פעולה בהגשמתה. ממעמקי הרגשת הסכנה האורבת לה העלתה ישראל מעייני-עוז וגבורה שהדהימו את האנושות כולה וחרתו על לוחות ההיסטוריה פרק זוהר אשר לא יימחה לעולמים.

היו"ר ק. לזו:

אנו עוברים לסעיף ב' בסדר-היום: חוק התקציב לשנת 1968/69, תשכ"ח—1968, קריאה שניה, משרד החוץ. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת הכספים.

ישראל קרגמן (יו"ר ועדת הכספים):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. תקציב משרד החוץ לשנת 1968/69 מסתכם ב־72.2 מיליון לירות, לעומת 65.1 מיליון לירות בשנה השוטפת. השינוי העיקרי בתקציב — שמבחינת המשרד אינו אלא שינוי פני קסני גרידא — הוא תוספת של מיליון לירות בערך, הנובעת מהתאמת הוצאות בלירות ישראליות לשינוי בשער החליפין. מחמת אופי פעולותיו של משרד החוץ בולטת כאן במידה ניכרת השפעת השינויים בשער החליפין לעומת משרדים אחרים.

בתקציב עצמו — שהיקפו הכספי לא השתנה כמעט, להוציא את ההשפעה הנוכרת של שער החליפין — חלו שינויים אחדים בפעולות: הרחבה מחד גיסא וצמצום מאידך גיסא המאזנים זה את זה מבחינה כספית: תרם ספת של 2.4 מיליון לירות מיועדת להגברת פעולת המחלקות השונות, בכלל זה ענייני הסברה; לפעולות הסברה ניתנה תוספת מיוחדת גם בשנה השוטפת —, להגברת ההשתתפות באירועים בין-לאומיים ולפתחת נציגות חדשה. הצמצום בהוצאות מתבטא במיוחד בהוצאות שהוקצבו בשנה השוטפת לעצרת המיוחדת של האו"ם, הוצאות שאינן חוזרות בתקציב לשנה הבאה.

בדיון המקיף שנערך בוועדת הכספים בהשתתפותו של שר החוץ ציינו חברי הוועדה, כי תקציב משרד החוץ, בשים לב לתפקידים ולמשימות הבלתי-רגילים שהוטלו עליו בתקופה זו, הוא מצומצם ביותר.

היו"ר ק. לזו:

רשות הדיבור לשר החוץ.

שר-החוץ א. אבן:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. מאז כינונו לא עמד משרד החוץ במבחן של אחריות כה כבדה, כזו שהיתה מוטלת עליו בשנת התקציב המתקרבת לסיומה.

אחד מסופרי אירופה המשיל את ההיסטוריה ל„נסיעה שאין בה גבולות, לוחות-זמנים, מפות ומצפן, שהכל בה מאולתה, הכל מתרחש לפתע“. ואכן, אין הרבה תפניות חדות ובלתי-צפויות בתולדות דורנו כאותה תפנית שחוללו מנהיגי מדינות ערב בקיץ אשתקד, עת הרסו במו ידיהם מציאות אזורית, שעם כל רפינות הפנימי הראתה לעתים סימני התייצבות מובהקים.

בעשור שנפתח בשנת 1957 היתה ישראל מוכנה למצות את כל אפשרויות השלום והיציבות הגנוזות במסגרת היחסים שגובשה באותה שנה. באו עשר שנות קידמה למדינת ישראל, שנים של תנופת פיתוח גמרצת מאד. חל ריבוי תחלול של נכסי המדינה בחומר וברוח. התבצר והסתעף מעמדה בקהל העמים. על היכל, חושל

בעולם כורח התגוננותו; שממשלות מסוימות יזכרו בהתייבויות שקיבלו עליהן להכיר בזכות התגוננותו מול חידוש תוקפנות והסגר. על הכל, חייבים היינו להבטיח שלמחרת המערכה לא נעמוד שוב בודדים וגל-מודים, מול חזית בין-לאומית שהתהי מאוחדת בהתנכ-לותה לזכויותינו. פעולתנו המדינית בשלב ראשון זה לא היתה לשווא. לעתים תוקפת אותי חרדה כשאני מהרהר במצב המדיני שהיינו שרויים בו למחרת המל-חמה, אלמלא המאמץ המדיני שנעשה ערב התלקחותה.

השלב השני של המערכה עמד בסימנה של הת-גוננות. הופעל לחץ זועף ועצום על ישראל על-ידי קבוצת מדינות אדירה, שבראשה ברית-המועצות ובמרכזה הגוש הערבי ובעלי-בדיתו המושבעים והמרוכזים. אין ספק שיריבינו קיוו שהנסיון ההיסטורי יחזור על עצמו. ציפו אף האמינו שניגרף מעמדותינו בנחשול של לחץ בין-לאומי, על רקע של מסע תעמולתי כביר שהיה מיו-עד להציג את ישראל לעיני העולם. רבים ביס-ראל ובעולם היו שוחפים לחזות קשה זו.

מתקפת אדירים זו נהדפה. בדיונים, שערכה הכנסת בסוף יולי, רשאתי היתה לרשום לפניו בסיפוק את כשלונה החרוץ של הסתערות מדינית עויינת. נדחו כל ההצעות שביקשו להוקיע את התגוננותנו, להגדירה כ"תוקפנות" ולתבוע חידוש התנאים שהובילו למלחמה. תוצאת-לואי חשובה של שלב זה במאבקנו היתה הת-עוררות חסרת-תקדים של דעת-קהל אוהדת. מאבקה של מדינה קטנה על קיומה, נגד שוחרי כליונה, בחזית מעטים נגד רבים, כבש את דמיונה ומצפונה של האנו-שות הנאורה. בתולדות דורנו קשה לזכור שעה אחרת שדעת-הקהל בעולם נזעקה בעוצמה כזו של חרדה ומוע-קת-לב. הוויכוחים הסוערים והדרמטיים של הקיץ הוכיחו כי הפעם לא אלמן ישראל בקהל האומות. החלה להתגבש מדיניות בין-לאומית שעיקרה סירוב להחזיר את המ-רח התיכון לקלחת האיבה, הלוחמה והמתיחות שהיה שרוי בה עשרים שנים תמימות. לא אפרז אם אומר כי בדיוני הקיץ הגיעה האהדה לישראל למרומי השיא. אך יש להעריך את הישגיה של ישראל במושבי העצרת לאור היתרון המספרי העצום הנודע ליריבינו באותה זירת מאבק.

בשלב השלישי, שירתו מועצת הבטחון, עוברת נקודת-הכובד מהתמודדות פולמוסית סוערת למאמץ בין-לאומי ראשון לסמן עקרונות השלום. שלב זה מסתכם בקבלת החלטתה של מועצת הבטחון ב-22 בנובמבר 1967. החלטה זו פוסקת להכריז ברורה בארבעה עניינים מרכזיים: היא דורשת כינון השלום ולא חזרה למשטר היחסים הקודם, שהתמוטט תחת כובד השנים ומחץ האי-בה; היא תובעת גבולות מוכרים ובטוחים, ולא חזרה ל"קווי התיחום" שגורו על ישראל מחנק ופגיעות מול אויביה; היא תובעת ביטול כל גילויי האיבה והלוחמה, לרבות הסגרים ואפליות בנתיבי מים בין-לאומיים; מעל הכל – היא מצביעה על הצורך לחתור לכינון השלום, על דרך של הסכם – הסכם הדדי, אי בה שום דמו לאפשרות של הסדרים כפויים בלחץ חיצוני.

במהלך הדיון ומיד לסיומו ראו יוזמיה ותומכיה של החלטה זו להבהיר שתי נקודות אשר להן משמעות חשובה לגבי שלבי המאבק המתקרבים. בנאומי ב-15 בנובמבר מבהיר נציג ארצות-הברית כי המושג "גבולות מוכרים ובטוחים" שונה וגבול מקווי שביתת-השק

חלפו חודשים, כתשעה חודשים, ותכופות נודמן לי להעלות לפני אנשי-שיח מבין נציגי המדינות ומעצבי דעת-הקהל את זכרם המחדש של אותם ימי חרדה. כי עוצמת נצחון התגוננותנו עלולה במהלך הזמן לטשטש את חומרת הסכנה שקדמה לנצחון. יש להיאבק במלוא המרץ נגד כל טשטוש מסוג זה. התגוננות היא התגוננות גם כשהיא נוחלת הצלחה. תוקפנות נשארה תוקפנות גם כשהיא נהדפת ומובסת כדין.

העלאת זכרון עמידתנו על עברי פי תהום אינה בגדר תרגיל היסטורי גרידא. מי שלא יכאב את כאב זכרונותינו לא יוכל להבין את הגיון מדיניותנו. כי מדי-ניות זו שואבת את עיקר הגיונה מכרונות עמוקים ועזים. לעולם לא נשכח כיצד נקלעה מדינת ישראל למצב שסכנת כליון איימה עליה ועל אורחיה. זו המדינה שאינה אלא ביתו ומקלט רוחו של עם שעבר את הנוראה בפור-עניות ההיסטוריה, – נמצאה היא עצמה לפתע על מפתן של אסון, שאילו התרחש היה מנתק את פתיל חייה ומכבד לנצח על מצפון האנושות. מוכרן זה נובעת מדיניותנו כדבר המובן מאליו. מדיניותנו מסתכמת במש-פט אחד: נחושה החלטתנו לא לשוב לעולם – לעולם לא לשוב – לאותו מצב של אנדרלמוסיה מדינית ומש-פטית ושל פגיעות טריטוריאליות ובטחוניות אשר ממנה נחלצנו.

אדוני היושב-ראש, הממשלה דאגה להעמיד את הכנסת לפרקים מזומנים על כל שלבי המערכה המדי-נית שנפתחה עקב הכנתו והגשמתו של המסע התוקפני נגד ישראל. מאבקנו עדיין נמשך. אין סיומו קרוב. ייתכן כי הוא נכנס בעצם הימים האלה לשלב חשוב ורגיש. בבואי לנתח את מצבה וסיכוייה של המערכה מהיום ואילך, עלי לציין כי אין היא מתנהלת על לוח חלק. מאחורינו כברת-דרך ארוכה וצפופה שרשומיה ניכרים במציאות המדינית המסתמנת היום – והנשקפת למחר.

לאמיתו של דבר, שרויים אנו בפרק הרביעי של המערכה. שלבה הראשון והכבד ביותר נפתח בימי מתח וכוונות שקדמו לקרבות, בשעה שנתקדדו שמינו ורעמי מלחמה כבר נשמעו מקרוב. עם הצועד לקראת מאבק על קיומו, מן החובה שיצבור ויאגור נכסים מדיניים, כשם שהוא אוגר וצובר כל גרגיר מצוי של כוח צבאי, לימודי נסיון אנחנו. היו דברים מעולם. מבשרנו חזינו באיזו מהירות עלולה בדידות מדינית לעשות נצחון צבאי פלסתר. לא היה לנו אלא לחכנן את מאבקנו המדיני מראש על-פי הנחה של נצחון התגוננותנו. שהרי על-פי כל הנחה אחרת לא היה לנו מה לתכנן. כל ישכח העולם כי אילו גסתיימה המלחמה כפי שרצו יוזמיה, כי אז לא היה מתנהל ויכוח על גורלם של שטחים ותו-שבים; על קביעת גבולותיהן של מדינות; על פתיחת נתיבי מים בין-לאומיים; על שליחות שלום של נציג האו"ם; ולא היינו עדים לחזיון שקרב מיועד של תוק-פנות, לאחר נצחוננו, מציע אלה שביקשו את נפשו חווי שלום, תוך קביעת גבולות מוסכמים ובטוחים, ויצו-רת תנאים בהם יוכלו כל מדינות האזור לחיות חיי שלום, ריבונות וכבוד.

לא היה לנו איפוא אלא להאמין בנצחוננו בקרב, אם ייכפה עלינו. אף ידענו כי על-ידי כך לא תהיה מובטחת ממילא עמידה מוצלחת במערכה המדינית. מצווים היינו, ככל שתשיג ידנו, להבטיח מראש שיובן

לשמוע מפיו את התרשמותו מהלכי הרוח ומקווי המדיניות שתתקל בהם בקהיר וברבת-עמון. מסרתי בידו את הצעת הממשלה לרשימת נושאים שחשוב, לדעתנו, להגיע בהם לידי הסכם במסגרת כריתת חווי שלום.

אינני בן-חורין לפרסם בדבים את כל הרעיונות וההרהורים העולים בשיחות אלו. יש בהן התמודדות כנה ונמרצת עם בעיית השלום והבטחון, בעיה העולה בחשיבותה על כל בעיה אחרת, שישאל ניצבת לפניו. בשלב זה של אותה שליחות אני רואה להשמיע לכנסת, ובאוזני הממשלות השכנות, את עיקרי מחשבת ישראל על השלום ועל הדרך המוליכה אליו.

ההגדרה היסודית של עמדת ישראל מנוסחת בהחלטת הכנסת שנתקבלה ב-1 באוגוסט 1967, לאמור:

„הכנסת מאשרת את עמדת הממשלה כי יש להביא, במשא-ומתן ישיר בין ישראל לבין מדינות ערב, לכריתת חוזה שלום, וכל עוד לא הושג השלום תוסיף ישראל לקיים במלואו את המצב הקיים, שנקבע עם הפסקת האש כתוצאה מהדיפת התוקפנות על-ידי כוחות צה"ל“.

עמדה זו, שאושרה שנית בלשונה ב-1 בינואר 1968, היא בבחינת מועט המחזיק את המרובה, יש בה כמה הגדרות מחייבות ועמוקות-משמעות. היא מעלה על ראש שאיפתה של ישראל מטרה שטרם הושגה — כריתת חווי שלום כתוצאה ממשא-ומתן. קיום המצב שנקבע עם הפסקת האש מתואר בהחלטת הכנסת כמממנת-ביניים שכוחה יפה כל עוד לא הושג השלום. לשון אחרת: שע"י מדיניותנו נעולים בפני חזרה למצב הקודם, אך הם פתוחים לרווחה לקראת מצב חדש, מצב השלום המוסכם, שהשגתו נקבעת כמטרתה העליונה של מדיניותנו. יוצא שממשלת ישראל, החייבת על-פי החוק לקיים את החלטות הכנסת, אינה רשאית, כפי שאיננה רוצה, לראות במצב הפסקת האש תחנה אחרונה או משאת-נפש סופית. חובתה החוקית ורוצנה המדיני יהיו דוחפים אותה קדימה לחיפוש פעיל, מתמיד ונמרץ אחרי מציאות מדינית ובטחון חזית שונה ויציבה יותר מכל מציאות שידענו עד כה. על כן היא מקיימת פעולות בירור, גישוש ומגע עם העולם הערבי באמצעות שליחותו של השגריר יארינג ובדרכים אחרות.

כנסת נכבדה. בכל דיון או מחשבה על בעיות השלום נתקלים אנו בכמה מושגים שהבהרתם נראית לי דחופה. המדובר בעניין המשא-ומתן, בעניין הסכם, בעניין הגבולות ובעניין השלום.

תחילה לעניין המשא-ומתן ומשמעותו.

חלפו תשע-עשרה שנה מאז פנתה עצרת האו"ם למדינות ערב ולישראל בקריאה, לחפש הסכם בדרך של משא-ומתן כדי להשיג הסדר סופי של כל הבעיות התלויות ועומדות ביניהן. מאז נתקבלו חמש המלצות נוספות של העצרת ומועצת הבטחון ובהן נטבעו מדיניות אזורנו במפורש לחפש שלום קבע תוך הסכם שיושג בדרך של משא-ומתן. אני מצוין דבר זה לאור העובדה שגם נציגי ממשלות ערביות, כצפוי, ולהפתעתנו — גם ראשי מדינות ידועים שם בעולם, מתחמקים בהודעותיהם מכל שימוש במשגשג היסודיים: משא-ומתן; הסכם; שלום, — כאילו היו אלה סיסמאות ישראליות חד-צדדיות ולא דווקא עקרונות בין-לאומיים יסודיים מוסמכים שאין להם תחליף. הגיעו דברים לידי כך שוועידת ראשי מדינות ערביות, שהתכנסה בחרטום, פסקה הלכה לאמור:

הקודמים. גבול השלום הסופי צריך, לדעתנו, להיקבע בהסכם בין מדינות האזור, תוך מהלך כיוון השלום. בעת ובעונה אחת מסבירה ממשלת בריטניה כי החלטה זו, שהיא אחראית לניסיונה, אינה תובעת הזות כוחות מקווי הפסקת האש לפני הבטחה בטוחה של ישראל בהתאם לסעיפים המאזנים של ההחלטה הנזכרים לעיל, כלומר אלה הקובעים את כיוון השלום, ביטול מצבי לוחמה, הכרה מפורשת בריבונותם ובעצמאותן של מדינות האזור, חופש שיט בנתיבי מים בין-לאומיים וקביעת גבולות מוכרים, מוסכמים ובטוחים, שניתן לחיות בתוכם בשלום.

כידוע, ישראל והמדינות שניהלו מלחמה גדה, אינן נמנות עם חברי המוסד אשר קיבל החלטה זו. הן נתבקשו לראותה כציון-דרך בחתירתן העצמאית להסכם על כיוון השלום. ממשלת ישראל לא התעלמה ממשמעותם החיובית של כמה מסעיפיה המרכזיים של חוות-דעת בין-לאומית זו. ב-1 בדצמבר הגדיר ראש הממשלה את מגמת ההחלטה כלהלן:

„מועצת הבטחון קיבלה לפני ימים אחדים החלטה חשובה המגדירה כמטרה מרכזית — כיוון השלום, ש"לום צודק ואיתן, תוך הבטחת זכותה של כל מדינה לחיות בגבולות מוכרים ובטוחים, להתקיים תוך כדי כיבוד ריבונותה ועצמאותה על-ידי שאר מדינות האזור ולהפעיל זכותה לחופש שיט בנתיבי מים בין-לאומיים אשר באזור...“ „נציג המזכיר הכללי של האו"ם, הוסיף ראש הממשלה, „ובוא לאזורנו לזמן את המדינות השכנות ואותנו לשולחן דיונים משותף“.

ב-5 בדצמבר חזרתי על דברים אלה מעל דוכן זה בהודעה שאושרה על-ידי הכנסת ברוב קולות גדול. וב-9 בינואר, לאחר פגישה ידידותית וחזורת אמון הדדי, פירסמו נשיא ארצות-הברית וראש ממשלת ישראל במשותף הודעה ובה חזרו והצהירו גאמנותם לכיוון שלום צודק ובר-קיימא במזרח התיכון בהתאם לרוח החלטת מועצת הבטחון מיום 22 בנובמבר 1967. כן הצהירו כי „העקרונות שהביע הנשיא ג'ונסון ב-19 ביוני, הקימו בסיס הוגן להסכם מעין זה“. והנשיא וראש הממשלה ציינו כי בהתאם לאותה החלטה מינה המזכיר הכללי של האו"ם את השגריר יארינג כנציגו המיוחד. כן ציינו בסיפוק שהשגריר יארינג כבר מנהל שיחות עם הממשלות הנוגעות בדבר, והבטיחו שיתכנס המלאה בשליחותו.

כנסת נכבדה. מן הדברים שהבאתי וכיוצא בהם מתברר כי ממשלת ישראל מעריכה את משקל הסמכות הבין-לאומי המגולם בשליחות של האו"ם ובהגדרת תפקידו על-ידי מועצת הבטחון לקדם הסכם לכיוון השלום. דעת-הקהל שוחרת השלום בעולם עוקבת אחרי שליחותו באהדה ובתוחלת. כל המעצמות והגושים נתנו בו את אמונם. להופעתה של ישראל ביחס לשליחות זו יהיו איפוא השלכות חשובות על מעמדה הבין-לאומי ועל המוניטין שלה בדעת-הקהל.

נזדמן לי לקיים עם השגריר יארינג דו-שיח יסודי ומקיף על דרכים ונוהלים לכינון השלום, כפי שהם משתקפים בעיני ישראל. אמשיך את הבידור הזה אתו בירושלים מחר בבוקר. אין לי ספק שהוא מעביר את דעותיה של ישראל בדיוקנות מרובה לשתי הממשלות הערביות אשר הסכימו להידיבר אתו. כן נפל בחלקי

תרים, נגד מצבי-ביניים והסדרי טלאים מעורפלים, שאינם עולים בקנה אחד עם הנוהג הבין-לאומי המקובל.

מכאן לבעיית הגבולות. בעיית הגבולות המוכרים והבטוחים היא מפתח מרכזי לשלום. צדק נציג ארצות-הברית בהדגישו במועצת הבטחון כי מעולם לא היו גבולות מדיניים מוכרים באזורנו והגיעה השעה, לכוון אותם סופית ביוזמת המדינות הנוגעות בדבר תוך מהלך עשיית השלום. הצעותיה של ישראל בסוגיה זו יהיו מודרכות על-ידי שיקולי בטחון. בשולחן המשא-ומתן תציע ישראל הצעות רציניות וסבירות המתיישבות, לדעתנו, עם האינטרס והכבוד הלאומי של כל הנוגעים בדבר. דווקא עניין זה, מפאת חיוניותו ורגישותו, מחייב עבודה דייקנית ומחושבת כזאת שאין לה מקום אלא במשא-ומתן הדוק ורציני. רק קביעת הגבול המוסכם והבטוח עשויה להפשיט את הקפאון המתבטא במצב הפסקת האש. על כן, בכל הצעותינו לדיוני שלום קבענו גורמים לשאלה זו בין השאלות העומדות למשא-ומתן ולהסכם.

ואחרון אחרון חשוב — עניין השלום. השלום אינו זהה עם סתם הפסקת מצב לוחמה. לעניין השלום תוכן חיובי עשיר ורב-משמעות. איננו מזדקק כאן לשלום כמושג רוחני ורגשי. השלום הוא ביטוי של הרמוניה שמשמעה עמוק מכל הגדרה. ייתכן כי אין מנוס מתקופת מעבר מסוימת עד שיגלדו פצעי האיבה שנשארו פתוחים ומחודדים ימי דור שלם. אך השלום כמושג מדיני משפטי יש לו הגדרה מדויקת מאד. מדובר במצב יחסים רשמי בין מדינות, המושתת על כיבוד הדדי של זכויות וחובות והימנעות מכל פגיעה מחושבת. בלי קבלת המוצהרת של מושג השלום, אי-אפשר לומר שמדינה כלשהי מכבדת את מגילת האו"ם, או אפילו אותה החלטה של מועצת הבטחון שבה שורה מלת השלום שתי וערב כחוט השני. יבוא הקץ למצבי דמדומים — ספק שלום ספק מלחמה —, למצבי הפוגה, שבינת-נשק, הפסקת אש, ביטול לוחמה. אחר עשירים שנה רוויים דם וסבל זכאים עמי האזור הזה לשכון לבטח במסגרת יחסים איננה ויציבה. כל עוד לא נשמע מפי ממשלות ערב את המלים: "שלום", "משא-ומתן", "הסכם", לא נוכל להיות בטוחים שנתחוללה בעמדתם התמורה המיוחלת המתבקשת ממגילת האו"ם ומהחלטת מועצת הבטחון.

כנסת נכבדה. הדיון הבין-לאומי המתנהל ברציפות ובמתח גבוה זה חשעה חודשים סובב, למעשה, על ציר מרכזי אחד. המחלוקת נטושה בין שיקום הריסותיה של מציאות ישנה לבין העפלה לקראת מושגים ומצבים חדשים. מצד אחד, שבינת-נשק, קווי תיחוף, חרם והסגר ותכונה מתמדת למלחמות חוזרות; מצד שני, שלום, גבולות קבע, תנועה חופשית של אנשים וסחורות, וחתימה סבילית לדו-קיום בין שתי האומות שכבחו כמה מן הפרקים המרכזיים של ההווה המורח-תיכונית.

לא קשה לתאר את התועלת שתצמח לישראל מן התמורות שימצאו את ביטויין בכל הסדר שלום אפשרי. שוב לא יאימו תותחים סוריים על ישובינו בגליל העליון ובעמק הירדן. שוב לא יערכו צבאות עוינים סמוך למרכזי חיים שוקקים בלב לבה של ישראל; שוב לא ייהפך מדבר סיני לקרש-קפיצה לזיכוי צבא נגד ישראל. שוב לא ייווצר מצב שנתיב מים בין-לאומי יהיה פתוח לכל העמים פרט לישראל. שוב לא תבותר

לא משא-ומתן; לא הסכם; ולא שלום — ולא הורגש מיד בכל רחבי עולם שבחודעה מזועזעת זו נקדעת מגילת האו"ם לגורים ונזרקים לאשפה כל עיקרי המשפט הבין-לאומי.

משא-ומתן איננו עניין של נוהל. זהו עיקרה של בעיית השלום. אי-אפשר לעקוף אותה. זוהי תמציתו של הדו-קיום הבין-לאומי. אפשר לסייר על פני ההיסטוריה המדינית כולה בלי להיתקל במקרה אחד של הסכם שהו-שג אי-פעם במקום מן המקומות על רקע אי-נכונותן של מדינות להיפגש זו עם זו פנים אל פנים. סירוב לנהל משא-ומתן דינו סירוב לחיות בשלום. ועל הצד העקרוני של הבעיה מתווסף הצד המעשי. היעלה על הדעת שישראל תקבל עליה התחייבויות הנוגעות לענייניה החיוניים ביותר ללא אפשרות לשמוע מפי שכ-ניה כיצד הם רואים את התחייבויותיהם ההדדיות, ולהעמיד למבחן של דו-שיח ישיר את הפירושים הניתנים להכה למעשה לכל הסכם שיושג?

ואכן, במאמץ להקל על מהלכי השלום ולהבטיח שוויון מעמד של הצדדים, הבעתי באוזני השגריר יארינג, בסמכות הממשלה כולה, את נכונותה של ישראל למשא-ומתן, לפגישות בין נציגיה ונציגים מארצות ערב, שיומו-נו על-ידי שליח האו"ם בכל מקום שייראה לו ולצדדים כמתאים. יחד עם זאת מובן מאילו שלל לדרוש ממדינה ריבונית שתשלם עם נוהל, שיהיה מושתת על החרמתה נידויה ושלילת ריבונותה. על-ידי שהסכמנו לצורת משא-ומתן שנזדקקו לה ממשלות ערב וישראל בעבר, ושאינן בה שום חריגה מן התקדימים, תרמו תרומה מירבית לקידום שלוחות השלום הבין-לאומית. אך מושכל ראשון הוא, שהמשא-ומתן מתנהל בין נציגי מדינות מוסמכים, הנפגשים פנים אל פנים. מי שתובע תביעה מאתנו, ויאלץ נא להביאה באוזנינו במישרין, כפי שמתבקש הדבר מתרבות היחסים המקובלת בין מדינות ריבוניות. את נכונותן של ממשלות ערב לשבת אתנו פנים אל פנים נראה כמבחן לעצם רצונן לעשות שלום. סירוב להיפגש פנים אל פנים, פירושו היחיד — סירוב לעשות שלום. כשם שמהלך השלום מתחיל במשא-ומתן, כך חייב הוא להסתיים בהסכמים חתומים המחייבים אחריותן וכבודן של מדינות ריבוניות זו בפני זו. "ביצוע" עקרונות מדיניים ללא "הסכם" עליהם לא היה ולא נברא. דברי אמורים כנגד רעיון משונה שהעלו הנשיא טיטו וזולתו באילו ניתן להשיג "הסדרים" מחייבים ללא משא-ומתן ובלי חוזה שלום. כשם שנשיא יוגוסלביה לא ראה את בעיית טרייסט כנפתרת בלי חוזה כתוב וחתום, כך רש-אית ישראל, שריבונותה. שווה לשל יוגוסלביה, להבטיח שכל הסדר שיחייב אותה יהיה מושתת על חוזה חתום בהדדיות. כאן יש מוסר-השכל חשוב. המסתמך מגורלם של הסדרים שנקבעו ב-1957. מכיוון שאותם הסדרים לא גובשו במשא-ומתן ולא נוסחו בהסכם מחייב, ראתה מצרים זכות לעצמה לערער חוצמה מהם בכל שעה מצויה. בן-לילה התפוררה לעיני העולם מציאות בין-לאומית שלמה, והאזור והעולם נקלעו לסכנות מזועזעות. כשם שבית הבנוי בניגוד לכללי הגדסה מקובלים, על כורחו יתמוטט במקדם או במאוחר, כך הסדר בין-לאומי שיתעלם מחוקי יסוד של משא-ומתן וחוזה אינו יכול להיות יציב אלא למראית-עין ולשעה חולפת. חזרתנו לגורל השלום ולענייניה החיוניים של מדינתנו ממששת אוהרה נגד נוהלים והסדרים מיוחדים ומאול-

ווע היציבות והשלום באזורנו. אילו חילקה ברית-המועצות בצורה שווה את נכסי הידידות בין עמי המזרח התיכון; אילו נמנעה מלנצל סכסוכים אזוריים ומתיחות למען קידום המטרות של המאבק הבין-גושי; אילו הת-ייחסה ללא משוא-פנים לאינטרסים הצדוקים של כל מדינות האזור; אילו הפעילה את מלוא השפעתה במרחב הערבי למען הכרה מפורשת בריבונותה ובעצ-מאותה ובזכות בטחונה של ישראל - כי אז לא היה נקלע אזורנו כלל אל מפתן ההתפוצצות ומעבר לו. דעת-הקהל שוחרת השלום והקדימה בעולם, לרבות במזרח אירופה ובברית-המועצות עצמה, היתה רואה בשמחה נקיטת מדיניות מאוזנת על-ידי ברית-המועצות. כי בינתיים מתברר יותר ויותר מה הן תוצאותיה של מדיניות נטולת איוון. אין עוד שום ספק שברית-המועצות דיבנה את תוקפנותה של מצרים על-ידי הפצת דיבות סרק על ריכוז כוחות בלתי-קיימים ותכנית מיתקפה וכיבוש דמיוניים נגד סוריה. אלה מילאו תפקיד מכריע בהחלטה התוקפנית. לחיזוק העובדה הזאת מודיע עכ-שיו שר המלחמה הקודם של מצרים, שממשלתו הועקה בשעתה על-ידי ידיעות מבהולות על כוונות ישראל שמקורן במוסקבה.

את הנעשה אין להשיב. אך יש ללמוד ממנו ולתקנו. שירות דוב עושה ברית-המועצות לידידיה הערביים כשהיא מכריזה באווניהם ובאזוני העולם, שק-יימת החלטת מועצת הבטחון התובעת נסיגת כוחות ישראל ללא תנאי לקווי ה-4 ביוני. החלטה כזאת לא היתה ולא נבראה. זוהי דווקא התביעה שנדחתה ונדה-פה ובמקומה גובשה מדיניות המעמידה כיוון שלום תוך הסכם, וקביעת גבולות מוכרים ובטוחים כמטרה ראשונה שכל שאר העקרונות והמטרות משועבדים לה ומותנים בה.

כבר הודעתי לכנסת על המשך הוויכוח בין ישראל וצרפת בצינורות הרשמיים, בנוסף על הידוק מתמיד של קשרי העמים על רקע של דעת-הקהל בשתי המדינות, השואפת להחזיר את היחסים לאווירתם ולתוכנם הקוד-מים. חשוב יותר מהמשך הוויכוח על העבר הוא המאמץ לבנות את העתיד על יסודות הבנה מתהדקת מחדש. בין הדרכים המוליכות לשלום יש למנות כיבודם של חוזים והסכמים מכל הסוגים; יצירת אווירה, שבה לא יראו נציגים ערביים את אדמתה של מדינה שוחרת שלום כנוחה להטחת דברי שנאה ונקם נגד ישראל. בכל תחומי יחסים, ובמיוחד על בעיית השלום והבטחון באזורנו, נוסף לרזן בכובד-ראש עם ממשלת העם, שתרהמת תרומה כה נכבדה לביצור בטחונה ומעמדה של ישראל בעבר הקרוב, מתוך תקווה להתגבר על ני-גודים יסודיים שהסתמנו בעמדותינו.

כנסת נכבדה, בבואנו לקבוע את הסיבות שהביאו לידי הדיפת ההסתערות המדינית שנערכה נגדנו בחודשי הקיץ, מן הדין שנבדוק היטב מי תמך ומי סירב לתמוך בהצעות שביקשו לחדש עלינו את מצב הפגיעות והמחנק הקודם. 25 מתוך 26 מדינות חצי-הכדור המערבי סירבו לתמוך בהצעות ההחלטה הערביות, הסובייטיות והיווני-סלביות העוינות. הוא הדין לגבי רובן המכריע של מדינות אירופה המקיימות יחסים אתנו. כמה מדינות אסייניות, שדאגנו לחזק את הקשרים אתן בשנים האח-רונות, סלדו גם הן מתכניות הפוגעות בישראל. אך אין ספק שהיינו יוצאים מפיסדים במערכה, אילמלא תו-

ותחולק העיר הנצחית, שאחדותה ושלמותה הן צו עליון של ההיסטוריה היהודית והאנושית. שמירתם וביצורם של הישגים כאלה וכיוצא בהם, זו מטרה עיקרית למאמץ השלום הבא לשרת את שלומה ובטחונה של ישראל. אך כסופם של חשבון לא יהיה שום פתרון יציב אם לא תהיה תועלתו הדדית. יתרונו של השלום הוא בהיותו מסוגל לקדם על דרך של הסכם את רווחתם ושלומם של כל העמים השכנים ולא רק של ישראל. כי מה הביאה לעמים אלה מדיניות האיבה והנקם, זולת שפע של קרבות, מידה עצומה של סבל ויסורים, לדלול ובז-בז של נכסי חומר, הפניית מרץ נפשי ורוחני לאפיקי שנאה יבשים, ערעור מתמיד של היציבות הכלכלית והמדינית, הגברת התלות במעצמות-חוץ והורדת קרן העם הערבי במשפחת העמים.

מי שיחליט את החלטת השלום בשם האומה הער-בית יירשם בדורות הבאים לא כמי שנכנע לכוף, אלא כמי שגאל את כבודו ורומם את יוקרתה של משפחת עמי ערב. כי ויכוח השלום בין ישראל וערב אין בו מאומה מדו-שית בין מנצחים ומנוצחים. שווים אנחנו בצרכינו האנושיים ובמיוחד בצורך השלום - ושווים במצוקה הנובעת מהעדרו של שלום.

כנסת נכבדה, מכאן ואילך נתון גורל המזרח התיכון בראש וראשונה ביד מדינותיו הריבוניות. אין סימן שגור-מים מחוץ לארץ יסכנו את עצמם בעימות בין-לאומי במזרח התיכון. כשם שלמדה ישראל בקיץ האחרון, ששום גורם חיצוני לא יבוא להציל אותה מן הסכנה המתקרבת, כך על עמי ערב להבין כי שום גורם מבחוץ לא יוכל לפתור להם את הבעיות הכבדות שנגרמו עקב מדי-ניות האיבה שנקטו נגד ישראל.

ייתכן כי המזרח התיכון מפסיד בהדרגה את צב-יונו האסטרטגי המסורתי. בהתחל האמפריות אין הוא ניצב על צומת דרכים בין אירופה ומזרח-המזרח, הנוכח כי אין הכלכלה העולמית מתמוטטת בגלל חסימתה של תעלת סואץ, אך כי ישראל היתה רוצה לראות את התעלה פתוחה לכל מדינות העולם, לרבות ישראל, על יסוד של שוויון מוחלט ושיתופה המובטח של ישראל להשגת מטרה זו, בין בכיוון השלום ובין לפני כיוונו. הופגן כי הנפט יורם מבעליו לקונו בכל המקרים והנסיבות וללא צורך בהשתלטות פיזית על אוצרותיו. מכל הטעמים האלה ואחרים פו-חת הנוכחות הזרה. חלפו הימים שהיה גורל אזורנו נקבע מחוץ לשליטתו ורצונו. מדינות אזורנו יצטרכו, מכאן ואילך, להביט פחות ופחות לעבר הגורמים המסור-תיים שעיצבו את גורל המזרח התיכון, ויותר ויותר להסתכל זו בעיני זו לסיפוק תביעותיהן הצורכיות. המזרח התיכון איננו עוד אזור של חסות בין-לאומית. הוא מופיע בפעם הראשונה בהיסטוריה כתחום של מדי-נות ריבוניות אשר גורל המרחב בידיהן.

אף-על-פי-כן, אין לזלזל ביכולתן של מעצמות תבל וגושים להשפיע על גורל אזורנו לשבט או לחסד. שמנו לב ששנים מבין חברי מועצת הבטחון הקבועים סייעו לסכל הצעות אשר זכו לקבוע מדיניות בין-לאומית בלתי-מאוזנת על חשבון ישראל. מאידך גיסא, ממשלת ברית-המועצות מוסיפה להשמיע דברי קטרוג וגינוי על ישראל. יש כאן טשטוש משווע של המציאות. לא ישראל, אלא דווקא ברית-המועצות נתבעת על-ידי דעת-הקהל שוחרת השלום בעולם לתת את הדין על אחריותה לוע-

תחלוש מחלקת שיתוף-הפעולה הבין-לאומי בשנה הבאה על אמצעים גדולים יותר מאשר קודם-לכן. בכוונתנו להרחיב ולגוון את הופעת ישראל בתחומי הפיתוח בא-מדינה הלטינית, באסיה, באגן הים התיכון וגם באפריקה.

ביחסינו עם מדינות אפריקה יש כמה גורמי הכבדה שאין לנו שליטה עליהם. מקורם העיקרי ברקמה ההיסטורית והתרבותית-הרוחנית של היבשת עקב כיבושי האיסלאם ובעובדה הפשוטה שמספר רב של מדינות, הנמוגות עם יריבינו, שוכנות באפריקה ומהוות כשליש מחברי הארגונים היבשתיים. אך יש כמה תקלות מתוצרת בית שאפשר למנוע, כגון סבלנות פוקעת, התייחסות בטרם עת, חוסר הערכה לגורמי התמדה, תלית קולר במדינות עקב ההתנכרות לנו מצד מיעוטים בתוכן, אי-החשבת ניצני המלחמה שעלו על מה שהיינו רשאים לשער, ויצירת רושם ציבורי מוטעה כאילו רבים בישראל אדישים למשקל המדיני של עקרון שווייץ האדם וקדושת זכויותיו וכבודו. אם מאלה נימנע ונוסיף לחזק קשרים מדיניים והליכי שיתוף — יהיה שכר לפעולתנו.

כנסת נכבדה. הוראת השעה המיוחדת חייבה אותי להקדיש דברי פתיחה אלה לכמה סוגיות מדיניות מרכזיות. במהלכו בסיכומי של הדיון אודוקס יותר לתוכן ולמשמעותו של התקציב המוצע. רצוני לכלול בהרצאתי הערה הנוגעת להשתקפותה הפנימית של מדיניות-החוק.

דיונינו המדיניים של הכנסת מאז ימי הקיץ הגדול לים הביאו לידי ביטוי את ליכוד המדינה והעם סביב מדיניותה הבין-לאומית של הממשלה. עובדה זו משתקפת בהצבעות כמעט פה אחד לטובת הנוסחאות העקרוניות שהובאו לפני הבית מ-1 באוגוסט ואילך. כבר ברור כי כאשר יסתמן הקשר מציאותי של משא-ומתן, לא תתקשה הממשלה לגבש קונסנזוס ברור, מפורט ומתקבל על הדעת, לגבי איוזום המדייק של השיקולים הבטחוניים, הטריטוריאליים, המדיניים, התברתיים, התרבותיים והכלכליים, המצטרפים לחשבון הכולל של מדינת ישראל. אלא הרצויה לנו, כמדינה ריבונית, בוטחת, שוחרת שלום וקידמה, הממלאת יעודה המרכזי כקניינו, משכן רוחו ואספקלריית תרבותו של העם היהודי. תמיכתו המלוכדת של רוב העם במדיניות שהביעו נציגי הממשלה בכנסת ומעל הבמות הבין-לאומיות המרכזיות, היתה נכס חשוב בגיהול מערכתנו.

בדיונים שנערכו אחרי המאבקים בעצרת ובמועצת הבטחון השמימה הנכספת, שלא כמנהגה, דברי עידוד ותמיכה לאלה שמייצגים את העם בשער האומות. מן הדין שנשמור על הליכוד הזה, כי כבד המאבק מאד. עצם ממדי נצחוננו מבשרים את כובד משימתנו בתור גומה למציאות של בטחון ושלום. ברחבי העולם זוכים עקרונות מדיניותנו בתמיכה רבה ומעמיקה. מאידך גיסא קיימת ערובה, לעתים ביקורתית, לא לגבי עיקרי מדיניותנו כי אם לגבי המתרחש באזורים המוחזזים קים מאז הקרבות. כאן מתבקש מאמץ מוגבר להסביר את המצב לאשורו, תוך שקידה מתמדת על הגשמת מדיניותנו המיועדת להקל על הסבל שנגרם בעטייה של מלחמה.

אני רואה להביע את הכרתי העמוקה כי רוב מגיינו של העם תומך במדיניותנו המוצהרת בשני סעיפיה.

פעה מרשימה שמרכזה ביבשת אפריקה. בקרב מדינות אפריקניות לא-ערביות הבאות בחשבון ליחסים כל-שהם עם ישראל, 18 מתוך 27 סירבו לתמוך בהצעה היוגוסלבית ובכל הצעה אחרת שכוונתה לפגוע בישראל. היה זה גורם שהיווה לשון המאזניים בהשתלשלות המערכה. מאז ואילך התביעה הערבית בדבר חזרה למצב הבטחוני, המדיני והמשפטי שקדם לקרבות, נוחלת תבוסות רצופות בזירה הבין-לאומית.

הישג מדיני זה, אפילו הוא יחסי ובלתי-שלם וטעון ביצור והרחבה, לא זכינו בו מן ההפסקה. זהו פרי מאמצים ועמל והתמדה וסבלנות וכושר התאוששות מ"אכזבות" שנחלה המדיניות הישראלית על פני עשור שלם כלפי יבשת שתשע מדינות הליגה הערבית, ערביות ומוסלמיות, עוינות לישראל, יושבות בה ומשתתפות בחייה היבשתיים. אך אין זה פרי יחיד של מאמצינו. עצם ההופעה הישראלית באותה יבשת, בריבוי נציגויותיה ועצמת פעולתה בתחומי הפיתוח, שינתה מיסודה את דמותה הבין-לאומית של ישראל; שללה שלילה מוחצת את הדין בה ה"קולוניאליזם" שביקשו אויבנו להדביק בנו; הכשילה את תקוות הערבים לצמצם את קשרי ישראל למי-עוטם של עמי תבל, והבטיחה כמה מוקדי אהדה לישראל ביבשת שעמיה היו מנותקים ממנהלכה של ההיסטוריה היהודית. המסקנה איננה בשום פנים ואופן מסקנת בריחה מבהלת מחזית קשה, שהשיגנו בה עלו על אכזבותינו בתוכה.

הדברים אמורים לגבי העובדה, שבחיינו המדיניים, כמו בתחומי חיים אחרים, כגון ההתיישבות החקלאית והבטחונית, העליה, מפעלי השקאה גדולים, פיתוח קשרים מסחריים וטכניים עם אירופה המזרחית, ניצול מלא של הנוגב כעורק תחבורה המקשר את ים סוף בים התיכון, דהיינו — בכל דבר שיש בו יותר חזון מתכ-לית, בכל עניין שהגשמתו קשה ואיטית ובלתי-מתאונת בחשבון פנקסינו קצר-מועד, שומעים אנו לפרקים עצות שעיקרן הרפיית המאמץ, התייאשות, נטישת המערכה מול כל אכזבה מצויה.

מדינת ישראל, שקמה והתבצרה על-ידי התעלמות מעצות הרפייה נחפזות, ומחשבון תכליתי קצר-אופק מדי, חייבת להאריך את נשימתה גם במאמציה לבצר נכסי ירדית ושיתוף ביבשות המתעוררות. אין כאן הקלת ראש בתעלוליו ההסברתיים של המזכיר הכללי של ארגון אחדות אפריקה, המכריז על "החלטות" שלא הועמדו לשום דיון והצבעה. ויש לשים לב לעובדה, שנציגי שתי מדינות, ישראל מקיימת יחסים אתן, הצטרפו באותו כינוס, כפי שעשו באים, לשמונות חברי הגוש הערבי-מוסלמי בהודעה בלע נגד ישראל. אך בשעה שבמעמד אזורי ממוצע-דרג נוטלות רשות הדיבור שבע מדינות לא-ערביות מבין המקיימות קשרים עם ישראל, ומשבע אלה שתיים — טאנזניה ומאלי — מצטרפות למק-הלה העוינית, והשאר מסייתות ממנה, הרי המסקנה איננה צמצום קשרינו עם אפריקה כי אם הגברתם והעמקתם תוך העמדת כל ממשלה על האמת והצדק של מאבקנו ועל הצורך להתנגד למזימות, רובן במרמה ובאחיות-עניינים, הבאות לחייב מדינות אפריקה ידידות, תיות, בניגוד לרצונן, במדיניות האיבה שהיא נחלתן של ממשלות ערב בלבד.

מצב זה משתקף בתקציב המונח לפניכם. הודות לגידול הכנסותיה ממקורות שמחוק בתקציב משרדנו,

מערכותינו במירב הדאגה, העידוד והסיוע. ברוח זו הגני מגיש את הצעת תקציבו של משרדנו לעיונה ולאישורה של הכנסת.

ה"נ"ר ק. לוז:

אנו עובדים לדיון. רשות הדיבור לחבר הכנסת לוי, ואחריו — לחבר הכנסת דוד הכהן.

יצחק מאיר לוי (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אם ישנה אפשרות כלשהי לקרב את השלום, עלינו לעשות הכל לקידום הדבר. יש לציין לשבח את מדיניות הממשלה לשתף פעולה עם נציגי האו"ם, מר יארינג. יחד עם זאת ברור — זאת אמר עכשיו גם שר החוץ — שאנו צריכים לכונן את צעדינו בזהירות יתרה. יש להבטיח את המקסימום האפשרי, כי ודאי אי-אפשר לסמוך על הבטחות ואפילו על חתימתם של הערבים על הסכמי שלום, ובוודאי אין לסמוך על דיבורים בעלמא שיסיכמו לקיום מדינת ישראל או לביטול מצב הלוחמה וכדומה. בכל אופן, יש להבטיח את העניינים שלנו בצורה כזו שתוכל למנוע הישנותם של המאורעות שקרו עד עתה.

אי-אפשר לדבר בפומבי בשאלות עדינות כאלה. בהודמנות זו אני רואה חובה לעצמי להביע עוד פעם את מחאתנו הנמרצת, שלמרות הקמתה וקיומה של ממשלת הליכוד, לא נותנים לסיעת אגודת ישראל להיכנס לוועדת החוץ והבטחון. אגודת ישראל מכונה כיום הסיעה האופוזיציונית הגדולה ביותר, אבל אין מאפשרים את כניסתה לוועדה זו, כאילו לנו, ולחוג שאנו מייצגים, אין לומר דבר בענייני חוץ ובטחון, כאילו כל היושבים בממשלת הקואליציה הם האנשים הנבונים ביותר, שרואים את הנוהל בכל התחומים, בעוד שלאגודת ישראל אין מה לומר ולהעיר וליעץ בעניינים מדיניים ובטחוניים שנוגעים לנו. אחרי הבחירות האחרונות הובטח לנו שהדבר יסודר מיד, אולם עד היום הזה, בלי כל הנמקה הגיונית, מונעים מאתנו דריסת רגל בוועדת החוץ והבטחון. אני מסופק אם עתה תזכה מחאתנו לאוזן קשבת, ובכל זאת מוכרח אני להוקיע זאת.

במדיניות החוץ שלנו חסרה ההסברה הרחבה, התעמולה המקיפה וההבהרות המתאימות. אולי זה נובע מחוסר תקציב או מחוסר כוח-אדם, אבל עובדה היא שאין לנו הסברה ותעמולה בממדים הדרושים. אמנם אנו עוסקים בהסברה, אולם לא באותם אפקטים ובאותו מרחב הדרושים ברגע זה. נכון, מלחמת ששת הימים כשלעצמה זעזעה ותחדרה את העולם, אבל לא אנו עשויים את המלאכה, אלא המלחמה עם הניסים שנתלו אליה הם אשר עשו זאת, והמלחמה זכתה לפרסום נרחב ביותר בעתונות העולמית. אבל מיד אחרי המלחמה חסרה ההסברה הנחוצה.

לדוגמה, הערבים ותומכיהם, ברית-המועצות וצרפת, הצליחו להפיץ תעמולה רחבה על מאבק נגד "התוקף" גות הישראלית, ולמחשבת העולם אמנם חדרה ההכרה כי "התוקפנות הישראלית" היא עובדה אמיתית, אקסיומה. אמנם מצדנו היתה הסברה נגד זה, אבל לא הוסבר במידה מספקת שהערבים שאפו להשמדת ממש ואנו לא הסכמנו להישמד. לכן מצטיירת מציאות בעיני רבות ממדינות העולם כאילו אנו התוקפים. זוהי דוג-

כלומר: אנו שואפים וחותרים לשלום ומקיימים את המצב הקיים עד לכינונו. על איתנות עמידתנו עד לכינון השלום וסירובנו לחזור לחגורת החנק של מצב בטחוני ומדיני קודם אין צורך כלל להרחיב את הדיבור. הראיה: הנה אנחנו עומדים במקום שהיינו ואין שום בסיס מוסרי מן דרעיין שנשנה מצב זה בלי הקשר של שלום מוסכם. לא פחות טעון הדגשה הוא הסעיף האחר, שהוא הראשון בעמדת הממשלה והכנסת: החתירה לשלום. אפילו סיכוי השלום נראה רחוק, אין אנו בגי-חורין לוותר עליו, לחדול מלדצות ולהאמין בו או לחסום את הדרך להשגתו. האמונה בישראל רוצה בשלום יותר מאשר בהפסקת-אש גרידא שקיימת את חזית תומכינו וגואלת אותנו מבדידות הרת-סכנה למעמדנו ולבטחוננו.

אין צורך להתריע נגד "אשליית השלום הקרוב", באשר אין קרבנו נתפסים לאשליה מעין זו. יש להזהיר מפני עמדה סבילה לגבי המשך קיומו של המצב הנוכחי בלי שהיא מלווה מאמץ כן, נמרץ ומתמיד לבירור אפשרויות השלום. אפילו השלום עצמו איננו באופק עקב עמדתם של שכנינו, הרי יש להתור לקראתו, לדגול בו במפורש, לעסוק בבנייתו, להשאיר את הדלת פתוחה לפניו — כי כל אלה חיוניים הם לבטחוננו ולביטול מעמדינו המדיני.

משא-ומתן, הסכם, שלום הם מושגים שתמציתם הדרושה. על כן הגיון עמדתה של הממשלה והכנסת מחייב אותנו לשמור על אותה מידת איוון המובעת בהחלטות הכנסת מ-1 באוגוסט ואילך.

הכלל, לא פחות מן הפרט, זקוק לא רק לתחום עשייה מיידית אלא אף לאופק שישא אליו את עיניו. האופק שלנו אינו השלמה אדישה וסבילה עם מהזדויות בלתי-פוסקת של מלחמות אלא מאמץ, ככל שתשיגי דגו, להביא טיח שלא תשוב מלחמה להתלקח. כך ורק כך נפרע את חובנו לאלה שהעלו את המבזה את תמארת חייהם. רצון עז לראות את עידן המלחמות כעידן שחלף, פועם בלב המוני אזרחינו. סלידה ממלחמות פוקדת גם את הציבור הערבי החי עמנו עתה. שהרי על בבו חרשו יוזמי מלחמות במדינות השכנות. במגעים עם נציגיו ואזרחיו של ציבור זה אני מתרשם שבצד רצונו לשמור על זיקה לכלל העולם הערבי, הוא חש — יותר מציבורים ערביים אחרים — את אי-סבירותה של מלחמה מחודשת ואת אי-נמנעויותם של חיי קירבה ומגע אתנו. כאן יש מנוף מדיני חשובה עלינו להפעילו. ואין אנו שוקטים על שמרינו בתחום זה.

היטיבו לעשות הממשלה והכנסת שנקטו הגדרות מדיניות שיש בהן כדי לטפח את החתירה לשלום ולא לסגור דלתות בפניה, ולעודד את רצון השלום בקרב הקמים השכנים ולא לשלול כל מניע וכל מרחב למשא-ומתן ולהסדר.

כנסת נכבדה, המשך פעולת השנה החולפת ומשימות השנה הבאה מטילים על עובדי משרדנו ונציגי המדינה במאה בירות תבל מעמסה כבדה של עמל ומתח. על כל אשר פעלו ועל כל הצפוי מהם עלי להביע את געומק הערכתני. את כל העומד על משמרתו אני שואל: היש אתגר מרומם יותר, היש אחריות מחשבתית יותר מאשר להגן על זכויותינו, מעמדה וכבודו של ישראל במאבק מדיני אדיר שלא ידענו כמותו לסיכון ולסכיו? אני סמוך ובטוח שהכנסת תוסיף לשקוד על המשך

נגדנו. ואם בכל זאת כמעט יצאנו בשלום, הרי ראינו שוב את עזרת ה'.

אנו דואים ניסי ה' גם בתוצאות הטרור ומלחמת הגרילה שהופעלו נגדנו. אמנם היו קרבנות, וחבל על כל נפש מישראל, אבל התוצאות יכולות היו להיות הרבה יותר חמורות חס ושלום ובמספרים הרבה יותר גדולים, אילו לא עזרת ה'.

אנחנו עוד נמצאים באמצעו של המאבק, ועל-פי דרך הטבע מצבנו מסובך ומסוכן מאד. כלנו חיים בעולם שעלולה לפרוץ בו כל רגע מלחמה אטומית או מימנית שבכוונה להביא הרס לעולם כולו. המצב בווייטנאם מוכיח סכנה זו. גם המלחמה הקרה, אחד ממרכזי הכובד שלה עבר למזרח התיכון ולארץ ישראל. רוסיה, שהיא ספינקס, עזרה ועזרת לערבים בכל השטחים, למרות העובדה שאנו ניצחנו בשלוש מלחמות. היא משקמת את כוחם הצבאי, ומאחד שהיא ספינקס, איש אינו יודע אם לא תחליט אי-פעם להתערב במלחמה באזור רגו בדרך מן הדרכים. על כל פנים קיימת סכנה כזו.

צרפת התייצבה בגלוי לימין הערבים, ולא רק מבחינה פוליטית. אינה רוצה למסור לנו את המיראזים שרכשנו. היא קשורה כיום עם מצרים ומוכרת נשק לעיראק ולסעודיה. אפילו אמריקה, שהיא באמת ידידתנו, מוכרת נשק לירדן. אנגליה, גרמניה ואיטליה עושות הכל על מנת להציל את נאצר מפשיטת-רגל. מדינות אפריקה, שהשקענו בהן כל-כך הרבה עבודה וכספים, ראינו בימים האחרונים שמעמידות עצמן לצד הערבים.

ברגע זה לא נראה באופק שהמשטרים הטוטליטריים במדינות ערב יכוננו שלום עם ישראל. כל אחד מהם מפחד מחברו. מי יודע כמה זמן יעבור עד שנגיע לשלום אתם. גם מלחמה אין בה פתרון: - האם נכבוש את כל מדינות ערב? אין הערבים לומדים לקח מן המפלות שלהם, מוסיפים להחזיר בהמונים, וביחוד בנוער, שגאה עוזה לישראל. עם כל מפלה נוספת, גוברת שנאתם לישראל. אין גם לשכוח שאנו נמצאים בין שמונים או מאה מיליון ערבים.

אמנם נכון שאמריקה עוזרת לנו ואנו צריכים באמת להיכר לה טובה, אבל מי יודע כמה זמן זה יחזיק. אחרי שהחמירה מלחמת וייטנאם, קיימת שוב תסיסה ניכרת לבדלנותה של ארצות-הברית, זאת אומרת, שלא להתערב בעניינים שאינם גוגעים במישרים ליבשת אמריקה. האומנם אפשר לסמון לאורך-ימים על אמריקה? מי אינו זוכר איך דיברו כאן על דה-גול, שהוא בעל-הברית היחיד שלן שתמיד אפשר לסמוך עליו, ולמעשה איך נגמר הדבר?

גם הטרור ומלחמת הגרילה אינם דברים פשוטים כל-כך. אלזיריה ניהלה מלחמת טרור נגד הצרפתים במשך 150 שנה, והם עתה עומדים בראש מארגי הטרור בישראל. קשה איפוא מאד להתעבר על כך, אבל איש אינו יכול להגיד מהו הפתרון היעיל ביותר. נכון, הגוי' בנו בצורה נמרצת נגד ירדן והיינו מוכרחים לעשות זאת, אף-על-פי שלא היה זה לטובת הסברתנו ומדיניותנו, אבל מי יודע איך יתפתחו הדברים. בינתיים שומעים מדי כמה ימים על קרבנות חדשים שנופלים, ורק בניסים אין זה קורה כל הזמן בממדים גדולים יותר, ובכל אופן נופלים קרבנות.

מה אחת לחולשת הסברתנו, והוא הדין בכל שטחי ההסבר. רה. חשבנו תמיד שהננו מומחים בשטחי התעמולה וההסברה. אבל מתברר כי לא כן הדבר. לדעתנו, צריך לבוא שינוי מכריע ויסודי בשטח ההסברה והוא צריך להיות רחב ויעיל יותר מאשר עד עתה.

אני מרשה לעצמי להעיר הערה מיוחדת לשר החוץ, מר אבא אבן, בעת הדיונים באו"ם על בעיותינו היו נאומיו מוצלחים ביותר, כי הוא באמת גואם מזהיר והכל שיבחו את דבריו. אבל מדוע לא הזכיר בנאומו כי ארץ ישראל היא שלנו משום שה' הבטיח לנו ארץ זו, דבר המוצא את ביטויו כמעט בכל ספרי התנ"ך? נפתח בפסוק הראשון של התורה, בבראשית. מפרש רש"י: "אמר רבי יצחק: לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח בבראשית? כוח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו גוים לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבע אומות, הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו". כך אנו מוצאים בכל תורה נביאים וכתובים ובתורה שבעל-פה דברים ברורים ומפורשים על אודות הקשר האמיתי שבין עם ישראל וארץ ישראל ועל כך שארץ ישראל שייכת לנו. למה לא הזכיר זאת מר אבן? אין ספק שהדבר היה עושה רושם חזק על הגוים אשר להם זיקה לאמונה ומתחשבים בתנ"ך כדבר מקודש.

שר החוץ גם לא הזכיר שאירעו לנו ניסים מן השמים ושה' הנהיג את המלחמה לגמרי שלא על-פי דרך הטבע. גם הזכרת דברים אלו היתה עושה רושם רב בעולם.

הרשוני נא לומר בעניין זה כמה משפטים.

כבר עברו תשעה חודשים מאז המלחמה. וכמעט נשכח או משכיחים את מה ישקרה. גותנים פרסום רק לכוהי ועוצם ידי, הדברים הצליחו בזכות איש פלוגי או אלמוני, איסטרטגיה זו או זו הוכיחה את יעילותה, ומתעלמים לגמרי מן הניסים הגלויים שראינו.

למעשה אנו רואים ניסים בארץ ישראל מזה כשלושים שנה: (א) היטלר לא הצליח לפלוש בה ולהשמיד את הישוב היהודי; (ב) מלחמת שבע מדינות ערב עם קום המדינה; (ג) מלחמת סיני. בכל אחת מן המערכות הללו ראינו ניסים שלא בדרך הטבע, אבל מה שראינו במלחמת ששת הימים חרג הרבה, מעבר ולמעלה, מדרך הטבע וראינו ממש ניסים מן השמיים.

איני אומר שלא עשינו מצדנו הרבה במלחמת ששת הימים. רצוני להדגיש, שהחיילים שלנו הראו מסירות-נפש ממש לעם ולארץ ישראל ללא דוגמה. אולם לא היה די בכך כדי שתוצאות המלחמה תהיינה מפליאות כל-כך. אפילו עיוור יכול היה לראות שתהליכי המלחמה בכל השטחים היו שלא על-פי דרך הטבע. ראו בחוש כי ה' איש מלחמה, וה' שוכן בציון, וה' שומר עלינו ועזר לנו.

את יד ה' ראינו לא רק במלחמה, אלה גם במאבק המדיני, באו"ם ובכל פורום אחר. אנו מוקפים חומה של שנאה ומשטמה גדולה, רוסיה מפעילה את כל השפעתה נגדנו, צרפת ועוד אחרים הצטרפו אליה, בלי לדבר על הערבים, הנייטרלים וגרווריהם, שכולם התאחדו

לגבי המגעים שהיו לנו באו"ם ועם נציגי מדינות שונות, הן לקראת ההחלטה במועצת הבטחון והן לגבי ביצוע פעולות מטעם מזכיר האו"ם, דוגמת שליחות השגריר טאלמן בשאלת מעמדה של ירושלים או מינויו של השגריר ואריגן בתפקידו עכשיו מטעם מזכיר האו"ם בשליחות מועצת הבטחון.

כל הביקורת שבכתב ושבעל-פה הופרכה עד כה ולא נגרם לנו כל נזק במגעים אלה, ואנו נוסף לשתף פעולה עם האו"ם ונציגיו בהתאם להגיונות הכנסת.

היסוד המוצק של מדיניות הממשלה צריך להיות — וכך הוא כיום — השגת השלום. על כך היו מושתתים רוב דבריו של שר החוץ. אסור ללכת שולל אחרי מליצות, שהשלום צפוי אם נקדים ונעשה כך או כך, אם נעשה כביכול מחווה של רצון טוב בנסיגה כלשהי, אם נרמוז על מה אנחנו עשויים לוותר ביום מן הימים. אני מוכן להסתכל לעמדה כי לשלום יש מחיר. אבל בראש וראשונה עלינו לדעת, ולקבל הוכחות ועדות נאמנה במעשים מן הצד שכנגד, שפג בקרבו יצר הנקמנות. לצערי העמוק, עד כה לא נרמז לנו שום רמז לכך מצד מדינות ערב. והסיסמה, שהשתלטה בכל מדינות ערב שנלחמו בנו, היא כדבריו של נאצר — מה שנלקח בכוח, יוחזר בכוח. על כך תשובתנו ברורה, שתביעתנו לשלום איננה מליצה בלבד. לא ייתכן שאנו נוותר על קצו של יד בתביעתנו לשלום, בשעה שכלפי אויבנו, המכריזים השכם והערב על רצונם להילחם ולהשמיד את מדינת ישראל, אין מופנות תביעות לעשיית שלום-אמת אתנו. עלינו להיזהר מטיפוח אשליות בקרב הערבים או בקרב מעצמה כלשהי או כל גוש של מדינות — לרבות כל המדינות היושבות באו"ם — שאפשר לסחוט אותנו כלימון או לנקב אותנו ככדור פורח.

אם תבוא ההתפכחות אצל מנהיגי ערב ותהיה נכונות מצידם להגיע לשלום בריקיימא, שיהיה שלום-אמת, לא אנוס, אלא בדוק ומונסה — לא נהסס להקשיב לתביעותיהם; כי השלום וההשתלבות באזור כשותפים שווים לזכויות ולחובות — זו משאת-נפשנו מאז ימי הרצל ועד היום. כפי שאמר שר החוץ, הרי זהו המבחן שנחשב מארצות ערב לעמוד בו כלפינו. אולם כל עוד לא תהיה הכרזה ברורה במישור מצד הערבים על נכונותם לכך, עלינו להתבצר במעמדנו הנוכחי עד בלות הכוחות, אם ניאלץ לכך. כל כניעה יש בה סיכון בטחוני חמור ביותר. עלינו לפסוק מלרמוז — וזה אמור לא רק כלפי הממשלה, אלא כלפי מפלגה פלוגית או אלמונית, או אפילו חברי-הכנסת או פרשן בודד — על אפשרות של הסדר-ביניים של שאלה כל-שהיא או של גבול כל-שהוא. הכל קשור בחבילה אחת. והכל מתחיל בשלום-אמת.

עלינו להדגיש באוזני כל חידינו, שלאחר נס-יונו אין אנו חייבים להיענות לדרישות שתגרמונה לנו בכיה לדורות, ולא נסכים לשוב למדינה אשר בכל יום אפשר לפרוץ גבולותיה, גם אחרי תיקוני גבולות טובים. לא תהיה כל נסיגה של צל-כחירי למשא-ומתן ישיר, כל עוד לא יוכרז ולא ייחתם השלום המקווה, ולא יובטחו בו תנאי-ביניים של מעמד השטחים והגבולות ומקסימום הבטחויות לקיום תנאי השלום. כל נסיגה מעמדה זו כמוה כהזמנה לסיבוב נוסף מצד הערבים,

במלחמת ששת הימים ראינו, כפי שאמרתי, ניסים מה, גם ברגע זה אנו מוכרחים לעשות הכל על-פי דרך הטבע, אבל מאידך גיסא בעבודה הפוליטית יכולים לק-רות דברים מיוחדים ונסתרים. ראינו מהדורה מחודשת של „וה הכביד את לבו". דבר זה התחיל עוד בעניין בוויין, שלא רצה להסכים בשום אופן לעלייתם של מאה אלף יהודים לארץ ישראל, והגענו כמעט לשני מיליון עולים. אי-אפשר לומר שזה הושג הודות לחכמתנו, להיפך, נעשו דברים רבים לא כל-כך בחכמה, ולפעמים אף שגיאות גדולות.

אילו החליט חוסיין שלא להצטרף למלחמה, כפי שעשתה זאת לבנון, לא היו בידנו ירושלים ועוד מקו-מות חשובים לנו ביותר. אילו היה נאצר חותם עמנו על הסכם שלום, היה למחרת ליועג להסכם הזה כפי שהוא רגיל לעשות. בסופו של דבר לא רצה, והכל התהפך לטובה. כן נשנה הדבר בתופעות רבות כאלה. אין אתנו יודע עד מה ואיננו יודעים את דרכי ה'. כפי שאמרתי, יש לעשות הכל על-פי דרך הטבע, אבל יותר מכן זקוקים אנו שוב לרחמים רבים וגדולים. אנו מקווים כי ה' יעזור לנו גם בעתיד, כי אין לנו להישען אלא על אבינו שבשמיים.

בלבותיהם של יהודים רבים בארץ ובעולם כולו התחוללה לאחר מלחמת ששת הימים מהפכה גדולה ותוזה רוחנית ממשית, שלא ניתן להעריכה. חלק מהם הוכיחו זאת בפועל וחלק לעת עתה רק בכוח. אולם את התוזה הזאת ראו ורואים בהמונים בלבד, ולא רואים אותה אצל ראשי השלטון, חברי כנסת וראשי מפלגות, אף כי ייתכן שגם הם זזו במידה כלשהי בתוך תוכם. אולם מפני שכולם ראו בחוש שה' שוכן בציון, שומר עלינו, עוזר לנו, ומתקרב אלינו, אנו צריכים להתקרב אליו, להסיק את כל המסקנות, שהיינו שיבה שלמה למקו-רותינו כפי שהיינו פעם.

לצערו הרב, במקום להתקרב אליו, נעשים דב-רים רבים ממש להיפך. קורים דברים מהרזדים ומזע-זעים, שעליהם אדבר בהזדמנות אחרת, מאחר שאני רוצה לנצל את הוויכוח לענייני חוץ כדי להודק לפר-טים. אבל אני שואל: למה אין מזכירים שם שמיים באוזני אומות העולם? בכל אופן זה יכול להביא תועלת, על כל פנים לא נזק. לכל הפחות כלפי פנים. אם מדברים ראש הממשלה, שר החוץ ואחזרים בכנסת ובאסיפות המתקיימות יום יום כאן ובתפוצות העולם, מדברים על הכל, אבל מסתירים רק את האמת לאמיתה, כי מאת ה' היתה זאת, היא נפלאת בעינינו.

הי"ד א. בן-אליעזר:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת דוד הכהן, ואחריו לחבר-הכנסת סרלין.

דוד הכהן (מפלגת העבודה הישראלית):

אדוני הישיב-ראש, כנסת נכבדה. עברו עלינו עכשיו שלבי המערכה המדינית באו"ם ומחוצה לו, שזה עתה סקר אותם שר החוץ לכל פרטיהם, ואני משוכנע שאנו יכולים להצהיר בסיפוק שמערכה זו, בכל תשעת החודשים מאז המלחמה, לא טשטשה את הרגשת הנצ-חון בעם. שר החוץ הוכיח בהרצאתו המפורטת כי לא היה כל יסוד לביקורת, לטענות, להשגות ולחששות

הדרומית כלפי הרוב הגדול של אזרחיה האפריקניים — ולא פעם הבעתי דעתי על כך — סבורני שעלינו לחזור ולבחון את מדיניותנו כלפי אפריקה הדרומית. מדינות ומעצמות מעצבות את עמדותיהן, לצעורי, לעתים קרובות, לא על-פי מידת הצדק, אלא בהתאם לאינטרסים ולאבחנות שדבר אין להם וליסוד המוסרי או העקרוני. נ"י כמה מדינות יבשת אפריקה, בעמדתן כלפיו, הוכיחו זאת לא אחת. אבל לא רק מפני כך אני אומר את הדבר ר"מ האלה. אני חושב שחזרות כלפי מדינה, יציאה מאולם הישיבות כאשר מישור מנציגי דרום-אפריקה קם לנאום — כל אלה אינם הולמים את שיקולנו, ואל לנו להיגרר לעמדה הפגנתית בשל כל דבר שאינו לפי טעמנו.

לאור נסיונו עם חלק מארצות אפריקה, המבליטות בהכרזותיהן המדיניות בכינוסיהן האזוריים את יחסן השלילי כלפיו, שומה עלינו לחזור ולבחון את יחסנו אתן. הייתי מציע ומבקש משר החוץ כי יקבע ועדה ויצרף אליה חברים מוועדת החוץ והבטחון, על מנת לחקור ולבחון את כל הנסיון שהצטבר במגעים המסועפים בינינו לבין הארצות המתפתחות מאז התחלנו בשיתוף פעולה בתחום החקלאי, הצבאי, הסוציאלי והמסחרי לפני זמם-עשרה שנה, כאשר נפל בחלקי להיות בבור-מה הסנונית הראשונה בשטח המגעים האלה של המדינה. ולבסוף כמה מלים כלפי פנים, אדוני היושב-ראש. ייתכן שצפויה לנו תקופה ארוכה ריווית מתוחות עצבים ואווירת בדידות שעלולה להיות חמורה יותר מן הימים שלפני מלחמת ששת הימים. ייתכן שנעמוד מול לחץ גם מצד מדינות נאמנות לנו במגעים עמנו עד כה. בכל תנאי ובכל מצב עלינו לעשות את חשבון נפשו של הדור הזה, של היהודים בארץ שהוכיחו עצמם, החיים ופועלים בתקופתנו על פני אדמתנו כפי שלא ישיערום ולא ידעו עד כה לא היהודים ולא הגויים. עכשיו מעריכים אחרת את יכולתנו. כך עוררנו את הזהירות של כל העם היהודי אתנו, ואנחנו מקווים שיזהרו אתנו עוד רבים מחוץ לעם היהודי. הדבר תלוי בנו, והמסקנה כלפי פנים: לא להיחפז בשום החלטה ובשום הצהרה שאין בה שמירה קנאית על עקרון החירותה להשגת השלום. בנוסף על כך, תיכונן לשנים של עמידה בפרץ ובמאבק במערבולת מים זרודים.

הי"ר א. בן-אליעזר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת סרלין, ואחריו לחבר-הכנסת דפאל.

יוסף סרלין (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הרשוני נא לפתוח את דברי במשפטו הראשון של שר החוץ בנאומו היום על תקציב משרדו. אני מצטט: „מאז כינונו לא עמד משרד החוץ למבחן של אחריות כה כבדה, כזו שהיתה מוטלת עליו בשנת התקציב המתקרבת לסיומה“. אני מסכים לכל מלה ולכל אות שבפתחה זאת. אבל לשם איוון אני רוצה לומר לשר החוץ ולחברי הכנסת שמאז כינון המדינה לא זכה שום שר חוץ — וכבר היו לנו אחדים — למצב כזה שיכול ליהפך לשעתו היפה ביותר של שר החוץ שלנו, וממילא לשעתה היפה ביותר של מדינת ישראל.

אדוני שר החוץ, מי כמוך יודע כי מדיניות היא המשך מלחמה באמצעים אחרים. זו פאראפריזה, כמוכח. האמצע-

שמבטיחים השכם והערב להמוניהם להשמיד את מדינת ישראל.

אין ספק, חברי הכנסת, שיופעל עלינו לחץ גם מצד ידידים, ובוודאי מצד מעצמות עוינות. בהזדמנות זו, כמאמר מוסגר, רוצה אני לומר שאני משתאה כיצד מנהיגים ציוניים, בעלי נסיון של עשרות שנים במגע עם מדינאים בשאלה הציונית ובבעיות מדינת ישראל בשלבי התהוותה ומאז קיומה — עדיין משתלהבים מדי-בורים וממחזות אדיבות, כשהם מתקבלים לראיון או לשיחה לשעה קלה עם מנהיג פלוגי או אלמוני ברחבי העולם, וחולקים להם מוחמאות שהם ידידיה של ישראל ואינם רוצים בהשמדתה.

אינני רוצה לעסוק בהערכות של משטרות של טיטו או קוסיגין בארצותיהם. אך עובדה היא שהם תומכים בפועל ומעריצים את המשטרים הפאשיסטיים של מצרים וסוריה. והם, במישרין ובעקיפין, מסייתים את מצרים למלחמת נקם בנו. זאת עשו הסובייטים לפני מלחמת ששת הימים, וזאת עושים הם גם כיום. ודי-בוריהם על שלום אינם משולבים בשום מעשה שלהם.

אני עדיין לא התייאשתי מעמה של צרפת, שאינו משועבד למשטרה החשאית, דוגמת גורלו של המשטר הסובייטי ודעת-הקהל החנוקה שם. מותר לנו לצפות שגל האהדה הקיים בעם הצרפתי כלפי מדינת ישראל, והרוח הדמוקרטית המושרשת עמוק בעם אציל זה, תגבר על עמדתו המפתיעה של נשיא צרפת, אשר העניק תמיכה נדיבה, מוסרית ופוליטית, לערבים — וכל זאת למען המאמץ המפוקפק לקבל זכויות של נפט במרחב הערבי ושוקים לתעשיית הנשק שלו. התאפקתי הרבה מלומר דברים אלה. אולם נסיון כל התקופה האחרונה, והעדר כל תווה בעמדתו של דה-גול מזה, והפרשנות הבלתי-משכנעת על עמדתו, והמאמצים להצלת יוקרתו — כביכול — אצלנו מזה, מעוררים תמיהה.

אבל גם לידידים שהוכיחו ידידותם בחודשים אלה מאז המלחמה עלינו להדגיש שבלי שלום-אמת — אין שלום. עלינו לתבוע ולעורר את שארית המצפון האנושי אצל עמי המעצמות המכניות את גורלנו, ולתבוע סיוע לאמצעי הגנה והרתעה מסיבוב נוסף של מלחמה המא-יימת עלינו.

הגיע המועד לחזור ולבחון כמה עמדות שקבענו לעצמנו כלפי מדינות בעולם, ולא לעשות שקר בנפשנו ולהתעלם ממאזן היחסים בתקופה סוערת זו. למרות כל העבר שאין לטשטשו, חייבים אנו למצות את כל המשאבים של היחסים הדיפלומטיים התקיימים שבינינו ובין גרמניה, שמשטרה ודעת-הקהל של חמישים מיליון תושביה, וכל העתונות הגדולה שבה, מפגינים ללא כל מופה ורתיעה ידידות לישראל במאבקה על קיומה, מאז החודש שלפני מלחמת ששת הימים ועד היום הזה. בהזדמנות אחרת כבר הוזכרה מעל במה זו את תמיהתי על כך כי אין אנו מקיימים יחסים דיפלומטיים עם מדינה שלא עשתה לנו דבר, וקראתי אז בשמה של פורמזה. ולא מפאת הסעד הצפוי לנו ממנה (אם כי בתנאים אלה ובמצב המיוחד המסויים אין לזלזל גם בזה, בגלל מעמדה המיוחדת במעצת הבטחון), אלא בעיקר כוונתי להעדר כל יסוד מוסרי וכל הניסיון שאינו מקיימים יחסים אתה, ביחוד לאור עמדתה של סין כלפיו.

עם כל סלידתי מן המדיניות הפנימית של אפריקה

יוסף סרלין (גח"ל):

זולת אם — לא לפי קריאת-הביניים שלך, ידידי חבר-הכנסת ארם — זולת אם אויבנו יאמרו שאנו עושים זאת בכוונה כדי לבלבל אותם.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

בטח. אתה חושב שהמצרים חושבים לרגע שהוא חושב כך?

יוסף סרלין (גח"ל):

אולי יש לך קו ישיר עם המצרים. לי אין. אני קובע על סמך מה שאני קורא, על סמך מה שאני שומע ועל סמך מה שאני מתרשם — ואני מתרשם רע מאד. עכשיו אני בא לדאגה שניה, שמקורה בך בלבד, אדוני שר החוץ. אני רוצה לדעת מתי אתה מדבר כשר חוץ. אם הערב, בכנסת — תבוא עליך ברכה. אם בהזדמנויות אחרות או בראיונות אחרים — אינני יכול לברך אותך על מה שאתה אומר שם... חבר-הכנסת ארם רוצה לדעת מה הוא אומר שם. אביא כמה דוגמות.

אם אתה, אדוני השר (ואני מצטט אותך על-פי מה שקראתי בעתון), אומר: „לא לקדש את המצב הקיים מבחינה מציאותית ונפשית, עד כדי כך שלא נהיה מסוגלים למחשבת שלום” — הרי אם נתרגם את זה לעברית פשוטה —

שר-החוץ א. אבן:

מדיניות הממשלה, אמרתי.

יוסף סרלין (גח"ל):

אתה חושב, אדוני שר החוץ, שבכך אתה מרגיע אותי?

— אם נתרגם את זה לעברית פשוטה — הכוונה היא להכין את הציבור מבחינה נפשית ומציאותית לנסיגה.

שר-החוץ א. אבן:

לשלום.

נתן פלד (מפ"ם):

תמורת שלום.

שר-החוץ א. אבן:

קרא את החלטות הכנסת.

יוסף סרלין (גח"ל):

את החלטות הכנסת אני יודע, את החלטות הכנסת אני מכיר, ועל החלטות הכנסת התווכחנו פעם, אדוני שר החוץ.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

גם זה כדי לבלבל את האויב?

יוסף סרלין (גח"ל):

אבל אתה בעצמך, באותה דוגמה, אמרת: „עד כדי כך שלא נהיה מסוגלים למחשבת שלום”. עכשיו אתה קורא את קריאת-הביניים „לשלום”. בין מחשבת שלום ובין שלום, המרחק כמו בין המציאות שלנו ובין החזון על שלום.

ואם אקח דוגמה שניה (ואני מצטט בסוגריים מה שאני מוסיף, כדי שיהיה מובן יותר, כי זהו חלק מפסקה ארוכה יותר): „במצב הטריטוריאלי (הטריטוריאלי”

עם העומדים כיום — וכשאני אומר „כיום”, אינני מתכוון ל-26 בפברואר דווקא, אלא מאז חודש מאי 1967 — לרשות המדינה הם רבים הרבה יותר מאשר קודם לכן. גם מדיניות היא המשך מלחמה באמצעים אחרים, כולנו ודאי מעדיפים מדיניות כאמצעי להשגת המטרה על פני מלחמה. הדיון הנערך היום הוא דיון על התקציב, ותהי זה זו תרומתי היחידה לדיון על התקציב בכך שאומר, שאמצעי זה זול הרבה יותר מבחינה תקציבית מאשר מלחמה. כל התקציב של משרד החוץ מסתכם ב-72 מיליון לירות לערך.

כבר אמרו חכמינו: יש קוונה עולמו בשעה אחת, והשעה הזאת נתונה ביד שר החוץ של מדינת ישראל. אני יודע — ואין זה חידוש משלי אלא קראתי זאת באיזה מקום — שמדיניות שאין מאחוריה כוח עלולה להפך למתלה, לפארסה, כשם שכוח שאין מאחוריו מדיניות גבוהה עלול להביא לידי כשלון, לידי פיאסקו. כל המאמץ של הדיפלומטיה שלנו צריך להיות מכוון לשילוב הדיפלומטיה עם הכוח, שילוב הכוח למען הדיפלומטיה ושי-לוב הדיפלומטיה עם הכוח למען שמירה על פירות נצחוננו של צה"ל. סבורני שאין צה"ל זקוק לתוספת שבחים על הנצחון המפואר במלחמת ששת הימים. אבל אם אני מזכיר זאת הערב שוב, הרי זה משום שנצחון זה צייד את שר החוץ שלנו במיטב התחמושת הדיפלומטית בעמדו בשער מול ירידים ויריבים — אם ישתמש בתחמושת הזאת בזמן הנכון, במקום הנכון ובנסיבות הנכונות.

שגרירנו החדש בווינגטון, לפני שיצא לדרך, בששאלו אותו איך הוא מרגיש עצמו בתפקידו החדש, — השיב: „רגיל הייתי כל ימי להילחם באויבים. אני מקווה שלא אצטרך להיאבק בתפקידי החדש עם ידי-דים”.

מצבן כרמטכ"ל, אדוני שר החוץ, כרמטכ"ל של הדיפלומטיה הישראלית, קשה יותר. אתה תצטרך להילחם ביריבים, ולהיאבק גם עם ידידים. ואני רוצה לקוות שמאמצים אלה ותוצאות המאמצים האלה לא יביישו את מאמצי צה"ל במלחמת ששת הימים.

שמעתי נאומים רבים של שר החוץ שלנו. אני מצוין בסיפוק רב שנאומי הערב גרם לי קורת-רוח רבה. אבל אינני יכול להתעלם מסימנים מדאיגים. אינני שייך לאלה במדינת ישראל שהפכו את הדאגה לספורט הלאומי שלהם: טוב ליהודים — דואגים; רע ליהודים — דואגים. אבל יש אילו סימנים מדאיגים שאני מתחיל להיות מודאג מהם.

קודם כל — ואינני רוצה לייחס זאת רק לשר החוץ; יש לו שותפים — קודם כל אני מודאג ממידב הסינוע והעזרה ששרים בממשלה מגישים למודיעין של האויב שלנו — שלא בכוונה חלילה. אני יכול לשער בגופשי כמה בסך וקמה מאמצים צריכה רשת מודיעין של האויב להשקיע כדי לדעת בדיוק מה חושב שר הבטחון של מדינת ישראל. או כמה מאמצים וכסף צריך האויב להשקיע כדי לדעת מה בדיוק חושב שר החוץ של מדינת ישראל. ולפעמים כולנו פליאה איך אנו מגישים למודיעין של האויב, על טס של כסף, ידיעות שצריך להשיג במאמצים עצומים.

משה ארם (מפלגת העבודה הישראלית):

זהו מחיר הדמוקרטיה.

דוגמה אחרונה: אתה במקום אחד אמרת, כך קראתי, לא שמעתי את הנאום, שאם הקהל יועמד לפני הברירה: שלום או טריטוריה, יעדיף את השלום.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
זאת אמר יצחק רבין.

משה ארם (מפלגת העבודה הישראלית):
זה לא נכון. כך הוא לא אמר.

יוסף סרלין (גח"ל):
האם באמת עומדים אנו לפני ברירה כזאת? לשם מה ההסברה הזאת והמאמץ האינטלקטואלי של שר החוץ המוכשר שלנו תוך שימוש בדוגמות כאלה?

שרי החוץ א. אבן:
לא היה שימוש בשום דוגמות כאלה.

יוסף סרלין (גח"ל):
האם כל מה שכותרים העיתונים מפין — זה לא נכון? אני מצטט בדיוק נמוך את אשר היה כתוב. אולי לא כתבו העיתונים את מה שאמרת. אנו רגילים גם לזאת, אך אני מצטט את אשר קראתי בשמך ואצלי בכתובים שמתי זאת במרכאות, וכאשר הוספתי מלה — טריטוריה — ציינתי זאת.

משה ארם (מפלגת העבודה הישראלית):
האמת היא שלא קיימת ברירה כזאת. אילו היתה ברירה...

יוסף סרלין (גח"ל):
אינני יודע מה יהיה מחר. על-פי נאומך הערב, והמציאות הזאת — הסכסוך בינינו ובין הערבים —, הרי השלום, לפי מה שאמרת היום, זה חוץ. או איוו ברירה יש כאן? לשם מה להכין מבחינה מציאותית ונפשית לברירה שאינה קיימת?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
גם המציאות היתה פעם חוץ. אם תרצו אין זו אגדה — מישו אמר כך.

(חבר הכנסת מ. ארם קורא קריאת ביניים)

יוסף סרלין (גח"ל):
חבר הכנסת ארם, אנו זה עשרים שנה בראש חוצות urbi et orbi ובלבב שלם אומרים שאנו רוצים שלום. יתרה מזו: אילו ב־4 ביוני היו באים אלה, וכדברי השר — ואיני מוכשר לחזור על המלים — על אף המחנק שהכניסו אותנו לתוכו, על ההסגר הימי, על המצור היבשתי, היו באים ומציעים לנו שלום — אני הייתי מקבל. לא רק אני רבים. אך לא היה מצב כזה. לא היה מצב כזה ב־4 ביוני ואין מצב כזה ב־26 בפברואר 1968.

משה ארם (מפלגת העבודה הישראלית):
לכן לא ניסוג עד שיהיה שלום.

יוסף סרלין (גח"ל):
עלינו לדעת, לצערי הרב, שהסכסוך בינינו ובין הערבים הוא אסימטרי. אתה רוצה שלום. אני רוצה שלום. הם רוצים להכחידנו.

(זה שלי). הקיים, אין מדינת ישראל יכולה להגשים ייעודה התרבותי, החברתי, היהודי והמדיני.

שרי החוץ א. אבן:
המלה „טריטוריאלי“ נמצאת שם?

יוסף סרלין (גח"ל):
אמרת: את המלה „טריטוריאלי“ הכנסתי אני, כי מתוך הקונטקסט, ההקשר, המלה הזאת מתבקשת.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
אבל זו לא עברית.

שרי החוץ א. אבן:
מה זה בעברית פשוטה?

משה ארם (מפלגת העבודה הישראלית):
בעברית פשוטה: שמדובר על מדינה יהודית ולא...

יוסף סרלין (גח"ל):
הרי אני שואל את שר החוץ, חבר הכנסת ארם. אינני יודע, אתה דווקא ממוצא אחדות העבודה...
(קריאות: פועלי ציון.)

פועלי ציון. ואתה יוצא ככה, חזיתית, להגנה על אותם הפסוקים דווקא של שר החוץ הוא אמר היום פסוקים הרבה יותר יפים, גם בשבילי וגם בשבילך. אתה, שר החוץ, במקום אחר למשל, מזהיר מפני התאבדות באזורים המשוחררים. אינני בטוח אם אתה השתמשת במלה „משוחררים“, אך השתמשת במלה „התאבדות“.

שרי החוץ א. אבן:
גם את זה לא אמרתי.

יוסף סרלין (גח"ל):
כך קראתי. להתאבד.

(קריאה: מה זה?)
האם כבר שכחת מה זה?

משה ארם (מפלגת העבודה הישראלית):
זו אהבה שתלויה בדבר.

יוסף סרלין (גח"ל):
ועל זה שמעתי תגובה מאד יפה של השר בגין: באמא אפשר להתאהב? אמא — אוהבים.
חבר הכנסת ארם, אמא אוהבים ואמא מולדת אוהבים.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
אבל אהבה אין זה אונס. יש הבדל.

יוסף סרלין (גח"ל):
יש לך כנראה נסיון רע מאד באהבה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
מקובל שאהבה זהו דבר הדדי, המבוסס על הסכמ של שני הצדדים.

יוסף סרלין (גח"ל):
ואמא מולדת היא עריסת התכנות, היצירה החברתית והייעוד היהודי. כל מה שאמרת בנאום במקום אחר.

טים בקביעת המטרה ומתקשים בניסוחה. בכגון דא לא יעמוד להם העירפול. מנהיגי מצרים, אם אמנם החליטו והשלימו כי בפתרון מדיני המוצא, יתבטלו גולות קלפני-הם. עליהם לפרש אם דיבורם הסתמי על "הסדר" מכון לתחנות-ביניים בדרך להסכם שלום — או שיבה למצב, שכבר הוכח כבלתי-אפשרי. יארינג הוא להם הודמ-נות ושעת כושר לבידורים מוקדמים, שסדירותם מובטחת.

לנו היתה שליחות זו מוגדרת וברורה מראשיתה. מועצת הבטחון הטילה על השליח להביא את הצדדים לשולחן הדיונים, לפי סדריים רחב, פתוח ובלתי-מחייב. אם נוח למישהו מטעמי יוקרה שהשושבין יהא נוכח בפגישת הצדדים ובעת הדיונים אין לדעתי מקום לסירוב. בכך לא ייפגע העקרון של משא-ומתן ישיר, שקדושו במעשיותו בלבד. משא-ומתן ישיר בין הצדדים הוא הכר-חי, כי בלעדי יתואר משא-ומתן על שלום. לכן, המסרב להסב למשא-ומתן כזה, כמסרב לדון בשלום בכלל. לא כן נוכחותו של צד שלישי, מוסכם, שאין בה כדי להפריע ולעתים אף יש בה מן התועלת והסיוע.

אם אמנם נגיע, בעזרת השם, בשלב זה, או בשלב מאוחר, לאפשרות של משא-ומתן אמיתי על שלום, עלינו לשאוף לפירוק החבילה הטיפולי נפרד בכל מדינה שכנה. אנו זקוקים להסכמי שלום עם ארבע מדינות, שיש לנו עמהן גבולות משותפים, אולם לא הרי מצרים כהרי ירדן, ולא הרי סוריה כהרי לבנון — ובכל מקרה גם המצבים שונים וגם התנאים. רצון ההפרדה בין דבקים אלה ביחס אלינו לקראת משא-ומתן על הסדר כלשהו וקביעת ארבעה נושאי דיון שונים ונפרדים חייבים להדריך מאמציה של המדיניות שלנו.

גם אם בשל סירוב הערבים לא נגיע בשלב זה לשולחן הדיונים ושליחותו של יארינג תיכשל לחלוטין, אל לנו להצטער על העזרה שהושטנו לשליח ארם ואורן-הרוח שהראינו כלפיו. יהיו אלה חודשים שהרצון הטוב שלנו הועמד למבחן בריש גלי וסיפקנו הוכחה נוספת — אם עדיין היה צורך בה — לחתירתנו להסכם שלום. חודשים אלה ערכם איננו מבוטל גם בחישובי הזמן החשוב לנו כל-כך ללימוד בעיות וליצירת עובדות. הן לטווח קצר והן תוך מבט רחוק פועל עתה הזמן לטובתנו. החודשים החולפים חשובים לא רק לצורך ההרגל וההשלמה עם מציאות חדשה. תוצאותיה של מציאות זו אף מתחילות לתת אותותיהן במדינות הנוגעות בדבר בכיוון ההתפתחות והראייה הראליסטית יותר. נגזר החלום של ישועה מדינית מיידית בעזרת ידידים כל-יכולים ומתנפצת התקווה לנצחון קרוב בסיבוב מלחמתי מחודש. אינני שותף להערכתו של שר הבטחון, המדבר בלשון ודאי על אפשרות קרובה של חידוש המערכה הצבאית ואף מנסה להגביל לה מועדים. ודאי שאיני גורס ניסוחים משלו על התערבות חד-צדדית נשקפת מצד מעצמה גדולה. בהתפתחויות הפוליטיות הגלובליות אין למצוא סיוע לסברה זו. גם ניתוח מודקדק של כל ההתפתחויות המדיניות מסביבנו לא יעלה לה אישור. בכל אופן, אתקשה למצוא מה תועלת בדיבור פומבי זה מצד איש מוסמך ואחראי.

חברי הכנסת, אך לפני שבועות מועטים בנו כמעט כל המדינאים שלנו את תחזיותיהם על הנחת-יסוד ודאית, כי תהא זו ממלכת ירדן אשר תפרוץ ראשונה את התפתחות ההידברות אתנו. אם אמנם יש סיכוי למשא-ומתן בינינו

העתונאי המפורסם ביותר במדינת ישראל הוא חסנין הייכל, והוא, ב-2 בפברואר — ואומרים שיש לו קשרים טובים יותר אל נאצר מאשר לך, חבר-הכנסת אבגרי — כתב במאמרו השבועי שלושה דברים: (א) עלינו לנהל נגד ישראל מלחמה ממושכת, כי ישראל חזקה במלחמת בזק בלבד; (ב) לפני הערבים שתי מטרות: האחת — לחסל את תוצאות התוקפנות של ה-5 ביוני; השנייה — לחסל את מה שקרה ב-1948. מה פירוש הדבר? לחסל את מדינת ישראל. והדבר השלישי שאמר באותו מאמר ב-2 בפברואר — שהם ישובו להילחם לאחר שישקמו את צבאם. אז לפני איזו ברירה אתה עומד?

משה ארם (מפלגת העבודה הישראלית):

לא יישאר זכר למשטרים שלהם.

יוסף סרלין (גח"ל):

ולבסוף אני רוצה לומר, כי עלי לפסוח על הרבה דברים. כבר קיבלתי רמז.

נמצא באזורנו שליחו של או-טאנט, גונאר יארינג. מחר, כך שמעתי משר החוץ, הוא עומד לבקר פעם נוספת במדינת ישראל. ואחרי מה ששמעתי היום משר החוץ, אני מניח כי רוב הידיעות שנתפרסמו בימים האחרונים בעתונות, עם כותרות שמנות, אין להן שחר. ואני רוצה לקוות כי הדיפלומטיה הישראלית שעליה ממונה שר החוץ כרמטכ"ל, לא תילכד ברשת הדיפלומטיה של גונאר יארינג. אומרים שהוא דיפלומט חרוץ ומוכשר מאד. באחת השיחות שתייה לך, אדוני שר החוץ, עם גונאר יארינג, הייתי מיינע לך לומר לו — אם תרצה לקבל את הצעתי הצנועה — שהוא כשליח האו"ם צריך לדעת, כי האו"ם כבר ניסה באזורנו את כל הפטנטים, שליחים, מתווכים, ועדות פיס, ועדות שביית-נשק, ועדות הממונים על הפסקת האש. לא נושה פטנט אחד, שהיום הרבית לדבר עליו. עוד לא הספקתי לקרוא את נאומך, כי לא דומה קריאה לשמינה, אבל במידה שזכרונני אינו מטעה אותי, אמרת: החלטתנו נחושה שלעולם — וגמלה לי שחזרת פעמיים על מלה זו — לא נחזור לא לגבולות ה-4 ביוני, לא למצב שהיה לפני ה-4 ביוני וכו'. חזרת והדגשת את משמעותו העמוקה של המושג "שלום" כמושג מדיני, שיכול להתממש רק על-ידי שני הצדדים יישבו אל שולחן הדיונים. את הפנט הזה עדיין לא ניסו במזרח הקרוב, ואת זאת הייתי מיינע לך, אדוני שר החוץ, להגיש בפגישת מחר כחומר נוסף לסיוע-הכנה של גונאר יארינג, כי אינני יודע אם מחר יהיה זה סיוור האחרון.

הו"ר א. בן-אליעזר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת רפאל, ואחריו לחבר-הכנסת צור.

יצחק רפאל (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. שלושה חודשים נסיונותיו של ד"ר גונאר יארינג עד עתה לא היו לשווא. עדיין מוקדם לסתום עליהם את הגולל במדינת תוצאותיהם. גם, גמלה לי שאפילו מצרים קשה עליהם הפרידה משליח זה של האו"ם. הם בועטים בו וחוזרים ומפייסים אותו. הם מלווים אותו עד לשער להומינו לטרק-לין הדיונים. כל סיבוב הנראה אחרון בראשיתו, מחדש תנופתו עם סיומו. לכן טוב שמצדנו ניתן עידוד מלא לשליחות זו וגרסת דרך מיצאה עד תום. אויבנו מתלב-

היהודית יהא מן הנמוכים בעולם. המשפחה הישראלית תדביק את קצב הצרכים של העם והיא תפרוץ ותגדל תוך פוריות בריאה. תימשך ואף תתרחב הגירת הערבים מעבר לגבול אם נעודד תהליך זה על-ידי עזרה ראויה לשמה וזימה רבת-כיוונים לפתרון שאלת הפליטים היושבים בתחומי ארצנו.

אל גא יהלכו אימים בתוכנו בסכנה הצפויה כביכול מטשטוש הזהות הרוחנית על-ידי תוספת ניכרת של אוכלוסיה ערבית. דוברת האינטלקטואלי של דעה זו, שר החוץ שלנו, אין כמוהו יודע, כי במפגשי תרבויות גברה תמיד התרבות החזקה על החלשה והיא שניצחה את רעותה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
לא נכון.

יצחק רפאל (מפד"ל):
זה נכון, חבר הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
לא זה לקח ההיסטוריה.

יצחק רפאל (מפד"ל):
זה לקח כל ההיסטוריה של העמים וגם של עמנו.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
לא נכון. לדוגמה: רומא והברברים; יוון ורומא.

יצחק רפאל (מפד"ל):
שופעות הדוגמות לכך גם מתולדות עמנו בארצנו ובתפוצותיו. לא ייחשד בעיני מר אבן, כי נתעדרה, חלילה, אמונתו בעליונותם של תרבות עמנו ההיסטורית וחוסנו הרוחני לגבי נושאי תרבות ושמעאל. כמה שמחתי לקרוא בימים אלה דבריו הנכונים של מכובדנו, חבר הכנסת יערי, בספרו "בסימן אחדות ועצמאות", המכוון לחבריו-חניכיו הצעירים: "כשם שידענו במשך אלפיים שנות גולה להשליך עונן לתוך המורשת ההיסטורית שלנו, ששימשה לנו רקע יניקה וכעין מולדת נודדת—כן ידענו כאן, במולדת, כשהנו מוקפים חגורת איבה, לעמוד מעטים נגד רבים".

כולנו, המחנה כולו, על כל שבטיו וגוויני, מאוחדים באמונה בצדק שלנו, שורשינו במורשתנו הנצחית. אמונה זו הולכה אותנו, המעטים, לנצחון על הרבים בשדות הקרב, והיא שובאי אותנו, כשאנו רבים ומתוירים בארצנו, לנצחונות בחיי שלום ויציבה. תרבות ישראל בתחייתה בארצה מסוגלת לפרוש כנפיה על הבאים לחסות בצלה ולהעניק מאורה לרוצים בחסדה.

אם מודאג שר החוץ כמונו מתופעות חולשה בקרבנו, מסימני התרחקות של בנינו תועים ואותות התנכרות של באי גולה, הרי רבות הדרכים ומרובים האמצעים לתקן את הטעון תיקון.

מה יתאונן אדם חי, גבר על חטאיו: נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה ער'ה.

אליעזר שוסטק (המרכז החופשי):
הגם זאת אמר חבר הכנסת יערי?

יצחק רפאל (מפד"ל):
זה חלק של המורשת, חבר הכנסת שוסטק.

לבין הערבים—קבעו המוחזקים כיודעי דבר—, הרי יהא זה המלך חוסיין שיסלול—אם לא יחיד, על כל פנים ראשון—את הדרך למשא-ומתן זה. טענת המעטים, ואני בתוכם, שמירדן לא תבוא הפעם בשורת השלום, וכי מלכה לא ישמש לה גורם מחיש, נדחתה תוך ביטול קוטל. הוויכוח העיוני, שבכוחו להשפיע גם על נקישת עמדה לצעדים מעשיים מאד, כגון אספקת כלי מלחמה מצד ארצות-הברית לירדן, קיבל מפנה מהיר ביותר. נדם לחלוטין קולם של בעלי האוריינטציה על ירדן כנושאת השלום. מהר מאד הידרדר מעמדו של המלך הקטן בעולם הערבי, ואף הילת הסובל הראשי במלחמה לא עמדה לו לאורך-ימים. גם אוהדיו האמריקניים מבינים כיום, כי לא יעז חוסיין להעלות הצעה מקרבת משלו, ואם יעז—יסכן את ממלכתו או לפחות את שליטו בה.

לנו נוח דווקא, מבחינה מדינית, למצוא את חוסיין במחנה הקיצוניים, מצהיר הצהרות תוקפניות, כשהוא דוחה הזמנה למשא-ומתן, קובע ערביותם של מקומותינו הקדושים ותובע לעצמו את ירושלים. מצבנו היה קשה יותר כאשר נהג להופיע באיטלה של מתון, מנסה לעורר השתתפות בצער, לסחוט דמעות מעיני נשים ורחמניות ולארגן לחץ של ידידים עלינו. עתה נתאון החשבון בינינו, בכל אופן נתבהר מאד.

הוא רוצה שנחזיר לו את כל השטחים שכבשו צבאות ירדן במלחמת השחרור שלנו ומעולם לא היו חלק ממנה, ושחזר הוא והפסידים בצאתו למלחמת השמד נגדנו. לנו אין מה להציע ומה להחזיר, כי השטחים הללו עלו בחלקה של ארץ ישראל, אשר הירדן גבולה הטבעי מצד מזרח, ובמרחביהם קשורות תולדות עמנו מעצם היותו. כשם שנשבענו שירושלים המאוחדת לא תחולק שוב, כך אין עוד לוותר על חלקי הארץ השייכים לנו בדיוק, אשר וותרנו מדי כובש. לא על ויתורים כאלה ייכון השלום. ואם יקשו המקשים: אם כן, מהו איפוא מחיר השלום שהנן נכון לשלם, וכדאי הוא, כיודע, השלום, לדעת כולנו, למחיר גבוה ויקר? לעומתם נשיב, שגם לדוללים בסימט "הגבול הבטחוני", תוך פקפוק מובן בקיום השלום גם לאחר שיושב, אין תשובה מספקת ומרגיעה. "הגבול הבטחוני", המדחב את המדינה בתחומה הצר; המרחיק את האיום מאזור נתינה וכפר-סבא; המשאיר בידיו את ירושלים ובנותיה; הגואל את גוש עציון וסביבתו; המספק את רצונות עזה; השומר על רמת הגולן—כלום בכך באה נביעת השטחים של אויבנו על סיפוקה? אלא שלא בעיית השטחים היא הקובעת גורל יחסינו עם עמי ערב, ולא בהם תלויים עתידם וכישר התפתחותם, ולא בהם נזון אפיקי הבנה אפשריים בינינו.

בתחום זה רב המרחק במויחד בינינו לבין ירדן, וסבירה מכל אפשרות ההידברות עם מצרים, שיש להציבה בראש מאווינו ובראש פעלתנותו המדינית.

המעלים את הבעיה הדמוגרפית בארץ-ישראל המורחבת כבעיה מרחיעה, רואים, לדעתי, את גורם הזמן דאייה חד-צדדית. ממדי העליה אמנם מצומצמים כיום, אולם הם יגדלו ויתרחבו, והדבר היה חלוף במידה מרובה גם בנו. העם בתפוצות, שנתעורר לקריאת ההצלה בימי הסכנה, ייענה לתפקידיו בניין והגשמה בימי גאולה. אין זו גזירה מן השמים, ששיעור הילודה באוכלוסיה

ולו בגבולות ויונה לנו בבטחון. עלינו להיות ערוכים לקראת התגברותם של לחצים מדיניים וצבאיים לשינוי הסטטוס-קוו של חודש יוני.

במצב זה הרי החשיבות המדינית הגדולה ביותר נודעת כמובן להתעצמותו הממשית: לחיזוקו של צה"ל, להגברת הנוכחות האזרחית בגבולות החדשים, להיאחזותיות התיישבותיות בכפר ובעיר, להגברת העליה, לחיזוקו של המשק והעלאת כושרו לעמוד בפני לחצים ואיומים. ללא תוספת עובדות המסייעות לגידול כוחו הממשי, האוכלוסייתי, ההתיישבותי והמשקי — לא תועיל גם פעילות דיפלומטית מוכשרת ביותר. אולם גם העובדות הצבאיות וההתיישבותיות מחייבות פעילות מדינית לביסוסן והבטחתן.

אחד התפקידים האקטואליים של מדיניות החוץ היא מניעת הסכנה ששליחותו של יארינג תנוצל על-ידי מדינות ערב, כדי להביא לנסיגתו — כפי שקרה לאחר מלחמת סיני בשנת 1956 — ממעמדו הממשי בגבולות החדשים והמרתם בנוסחאות מילוליות ובערבויות של נייר.

על הכנסת לחזק ידיה של הממשלה בעמדתה כי תנאי הכרחי למשא-ומתן על הסכם הוא בניהולו של המשא-ומתן באורח ישיר והבטחת זכותו שלא לשלם למצב האימה שקדם ל-5 ביוני. ועם זה צריכה הפעולה המדינית שלנו להגן על זכותנו להתיישבות בשטחים הבלתי-מיושבים, לרכישת קרקעות, לקיום נוכחות אזרחית והתיישבותית בכל תחומיה של הארץ.

האם ניתן להגיע למשא-ומתן ישיר עם מדינות ערב? האם אפשר להשיג אתן כיום הסכם כזה? במידה שהתשובה היא בידי מדינות ערב, הרי השלילה נתונה והיא מתחזקת והולכת. עלינו לראות מציאות זו בכל חומרתה ואין להתעלם מכך שאנו עומדים גם במצב של בדידות מעיקה למדי בחלקים גדולים בעולם, במידה שנשכחת עובדת היוותו מתגוננים ומנצחים בקרב וככל שאנו נאבקים על עתידנו וקיומנו.

אמנם בשלהי מאי היו גילויים מעוררים של סולידריות אתנו בקרב חלקים גדולים של העולם הנאור. אולם לאחר קרבות יוני, לאחר "הטחא שחטאנו" שעמדנו בפני הצבאות שצרו עלינו מסיבי והדפנו אותם עד לגבולות הבטחון והנוכחים, מתקבל לפי הופעותיהם של חוגים שונים — ליברלים, שמרניים ושמאלניים — שאנו צריכים כאילו "להצטדק" על שלא ניגפנו ושאו קיימים.

אמנם גם כעת קיימים ולא נעלמו לחלוטין גילויים של רצון לעולידריות אתנו. הנה רק בימים אלה פורסמה הודעה מטעם המדריצה של השמאל הצרפתי ושל הסוציאליסטים במסגרת הצהרה משותפת שלהם עם הקומוניסטים לחיזוק למערכה המשותפת נגד השלטון היחיד של דה-גול. בהצהרה זו אומרים אנשי השמאל הצרפתי והסוציאליסטים, כי שלום בר-קיימא מחייב לא רק הכרה במדינת ישראל, אלא גם קביעה של גבולות מוגדרים, וכי קווי שביטת הנשק של 1949 אינם מהווים גבולות של שלום ומחייבים שינויים בדרך של משא-ומתן. אולם גם אתם, עם הסוציאליסטים, ולא רק עם הקומוניסטים, עוד יש לנו ויכוח על התנאים ההכרחיים לקיומה של ישראל ולעידה כלפי העם היהודי. במצב זה, חברי הכנסת, עלינו לחלץ את הנושא

ובסיום, לא אוכל לפסוח הפעם על בעייתנו האפריקנית למקרא ההחלטה האנטי-ישראלית, שנתקבלה באדיס-אבבה. גם אם יובר, שההסברים שלאחר ההחלטה אינם תואמים בכל את מבחני האמת וגם ידידנו בכנס האפריקני לא קמו הפעם נגד הלחץ, — אין לדון בשאלה זו מתוך גישה פשטנית. אין זה עניין של תן וקח: הואיל וסייענו בכסף, בעצה ובהדרכה לרבות מן המדינות הללו, לפיכך מובטחת לנו לתמיד, לכל מקרה, תמיכתן הפוליטית. מידת העזרה איננה קנה-מידה בכלל. זאת היטבנו ללמוד בעיקר מלקחה של ארצות-הברית של אמריקה. בארצות אפריקה שפעלו שם ומוסיפים אנו לפעול, פועלות גם מדינות אחרות בממדים גדולים פי כמה. ההשפעה הפוליטית אינה תמיד לפי יחס הגודל של העזרה. יש מדינות שהגענו בהן למעמד מכובד, הרבה מעבר ליכולת הסיוע המעשי שלנו בכסף ובכוח-אדם. ויש גם מדינות שבהן כל מאמצינו לא נשאו פרי. הכל תלוי בתנאים האובייקטיביים, באנשים העושים, בנושאי העשייה ובזעזועים הנגרמים בשל חוסר היציבות בחברה ובשלטון. את עזרתנו לארצות אפריקה יש להעריך תוך אספקטים רבים, אולם אין לבטל כמובן גם את האספקט הפוליטי. מי שהיה עד ראייה ללחץ הרב שהופעל על מדינות אפריקה בעצרת החירום של האומות המאוחדות ביולי אשתקד, לא רק מצד מדינות ערב, הגוש הקומוניסטי והגוש הבלתי-מודעה, כי אם גם מצד צרפת, שמעמדה חזק ואיתן בארצות אפריקה הצרפתית, ואף על-פי-כן ולמרות כל אלה הצביעו שש-עשרה מדינות אפריקניות בעד ההצעה הפרו-ישראלית ושלוש מן נמנעו — לא יוכל לומר שמבחינה פוליטית היתה השקעה תנו השקעה לבטלה. הסיכום הכללי הוא בכל זאת חיובי והוא מחייב המשך. על אף האכזבות, שהיו מנת חלקנו, יש להמליץ על תוספת מאמצים במסגרת אפשרויותינו האובייקטיביות.

הסתייגות אחת יש לי מקו הפעולה של משד החוץ ביבשת האפריקנית. איני תמים-דעים עם עמדתו לגבי אפריקה הדרומית ואיני גורס הטון הקיצוני שנקטו טים לעתים דובריו בדיונים עליה. שאלה זו תובעת עיון מחודש לשם תיקון עמדה ושיפור יחסים עם מדינה גדולה שקיימת בה קהילה יהודית מפארת, ערה ותוססת, שנאמנותה לישראל יכולה לשמש דוגמה לקהילות ישראל רבות אחרות.

ה"ר א. בן-אליעזר:

רשות הדיבור לחברי הכנסת צור, ואחרי — לחברי הכנסת פלד.

זאב צור (מפלגת העבודה הישראלית):

אדוני הישיבה-ראש, כנסת נכבדה. בדיון המדיני שאנו מקיימים היום עלינו להביא בחשבון כי אנו עומדים לא רק אחרי מערכות צבאיות ומאבקים מדיניים גדולים. גם המערכה על הבטחון ועל הבטחת תנאים מדיניים לקיומנו, להתפתחותנו ולאפשרות ריכוזם הטריטוריאלי של היהודים בארץ-ישראל — מערכה זו בעיקרה עודנה לפנינו.

אמנם חלפו תשעה חודשים מאז מלחמת יוני; צה"ל עומד בכל הקווים שהגיע אליהם עם תום הקרבות; המפה המדינית החדשה מתמוגת והולכת עם המפה הטבעית — הטופוגרפית וההיסטורית. אולם אין בטחון כי בשנה הקרובה, ואפילו בחודשים הקרובים. יונח

בהפרעה מכוונת למאמצים שנעשו בעת ההיא להצלת יהודים ממחנות ההשמדה הנאציים.

החשבון של היהודים עם העולם אסור שיצומצם לגבולות מעיינות הנפט ולסכסוך הסובייטי-אמריקני. הגיאוגרפיה והדמוגרפיה מוכרחות להשתלב, בחשבון זה, בהיסטוריה של המאבק של עמנו על קיומו, ולו לפחות בהיסטוריה זו של דורנו.

הצגת שאלתנו המדינית על בסיסה של שאלת היהודים בעולם ועל האופק הציוני שלה עשויה לסייע לפירוקו של הבידוד הקיים סביבנו בעולם, לפחות בקרב העמים והחוגים המסוגלים להעריך את היסודות ואת המניעים המוסריים העומדים מאחורי הכוח והעובדות הממשיות שאנו יוצרים להמשך קיומנו.

אני רוצה לומר עוד כמה דברים בקשר עם פעולתנו במדינות המתפתחות, פעולת המחלקה לשיחון בין-לאומי. עלינו להגביר את הסולידריות שלנו עם העמים המשתחררים, עם העמים הלוחמים לשחרור לאומי וסוציאלי. מבחינה זו יש להעריך את פעולתו של משרד החוץ. אמנם רק עכשיו התקיימה ועידת ארגון האחדות האפריקנית באדיס-אבבה, בה היתה הכרזה אוני-ישראלית רשמית. בינתיים נודע כי חמש מדינות אפריקניות הסתייגו במפורש מההחלטה האנטי-ישראלית. אין להקל גם בחומרת ההופעה האנטי-ישראלית בוועידה זו, אבל לא הייתי מציע שנקבע את יחסינו זאת התנהגותנו המדינית כלפי עמי אפריקה לפי ההודעה שפורסמה בשם ועידתם, גם לא לפי אופן ההצבעה באו"ם. בכל זאת, הופעת חמש המדינות בוועידה הנזכרת והופעות של מדינות אפריקניות ודרום-אפריקניות באו"ם לצדנו הן אחרי הכל תוצאה של פעולת העזרה שאנו מגיישים להן, אם כי אף מהבחינה המדינית ותוצאותיה הממטיות היו גם הישגים אקטואליים לפעולה זו, אין לבחון את ערכה אלא ובעיקר מתוך פרספקטיבה לטווח יותר רחוק, במשקלה החברתי ובמשמעות שהיא מקנה לאופיו ההומני של מפעלנו.

אפשר לומר כי בסך הכל ההישגים היחסיים של המחלקה לשיחון בין-לאומי היו חשובים למדי, אף בהשוואה למאמצים ולהשקעות מצד מעצמות גדולות והתוצאות המושגות על-ידן, אולי בגלל האמון והאשראי המוסרי שיש אפריורי מצד המדינות המשתחררות, על אף התעמולה הערבית נגדנו, שאין לנו שום אינטרסים ומגמות של שעבוד או שלטון, וכן גם בגלל הגניסון הרב והחשוב שרכשו בנתיבים הקשים של מפעלנו ההתיישבותי, והגישה החלוצית ההומנית והעממית מצד המדינות רכיבים שלנו.

עם זאת, עלינו לשקוד על כך שהאמון לא יעורער, שלא נפרו בתקוות שאנו מעוררים, אולם גם שנקיים אותן.

חברי הכנסת, העם כולו התלכד בהתגוננות על הקיום ערב מלחמת יוני. במלחמת יוני הגענו לגבולות חדשים מבחינה טריטוריאלית וצבאית. כעת נהוצה לנו התלכדות סביב גבולות חדשים במושגם הכולל יותר. לשון אחרת: דרוש לנו כעת אופק אחר, דרושה ראיית אופק של העם היהודי העולה לארץ, אופק של העם המתיישב ומיישב את הארץ בגבולותיה החדשים.

המדיני האקטואלי הזה מתחומיו הגיאוגרפיים-גבולתיים כסכסוך גבול מוגבל שבין ישראל למדינות ערב ולהעבירו לתחום השאלה היהודית בעולם, שאלה הממשיכה להתקיים אמנם בשוני מבחינת צורתה ותנאיה, אולם דומה במהותה בבירית-המועצות, באירופה ובארצות אמריקה, בשל חוסר בטחון בהמשך קיומו הלאומי שם; ועלינו להדגיש את יעודה של ארץ ישראל כפתרון לשאלת קיומו של העם היהודי בעולם כולו, ולא רק של היהודים הנמצאים כבר כיום בארץ.

חברי הכנסת, השנה ימלאו עשרים וחמש שנים לחיסול הגיטאות ולמרד הגיטאות. ההסברה המדינית שלנו צריכה להבליט בעולם מחדש את לקח השואה ולהזכיר לעמי העולם לא רק את חטאם של המשי-מידים הנאציים, אלא גם את חטאן של המדינות שבקו-אליציה האנטי-נאצית, שעמדו מן הצד, לא הצילו ומנעו הצלה.

לעמנו, על נסיונו ההיסטורי הרב, גם זכרון טוב ולא סלקטיבי. אנו זוכרים ידיות וידידים ולא שוכחים את אלה שקמו להשמידנו. אנו יודעים להעריך את ידי-דו עמה של צרפת, אולם לא נשכח את בגידתו של דה-גול. לא מחקנו את הצהרת גרומיקו והצלת יהודים בימי מלחמת העולם השנייה על-ידי הצבא האדום, אבל איננו שוכחים את משפטי הרופאים, השמדת הרופאים היהודיים והאנטישמיות המתחדשת בבירית-המועצות, את שלילת זכויותיהם הלאומיות של היהודים בה ומתן יד לשיטת ערב למצור על ישראל.

רק בימים אלה אמר שר ההגנה המצרי בעת מל-חמת ששת הימים, שאמס בדרך, במשפט הנערך נגדו בקהיר, כי גנרל מוחמד פאוזי, המכהן כעת כשר ההגנה ואשר היה לפני כן רמטכ"ל מצרים, נשלח לסוריה זמן קצר לפני המלחמה כדי לבדוק את טענת הסורים והסוב-ייטים שהישראלים מכינים צבא בגבול הסורי, וכי הוא הרמטכ"ל המצרי — מצא שהדיעות הללו לא היו מבוססות. הוא אמר שהסובייטים שגו בדמיונות שוא, אם כי סירב מטעמי בטחון למסור פרטים על השיחות שקיים עם קוסיגין זמן קצר לפני המלחמה.

לא נוכל איפוא לשכוח את חלקה של ברית-המועצות בהתלקחות מעשי העוינות כלפי ישראל, ואין לתת כעת לקוסיגין להופיע כלוחם לצדק ולשלום בעולם ועם זה להציג את שאלת ישראל כשאלת פליטים ערביים ועוול כלפי הערבים, אלא יש להציגה כחלק מהשאלה היהודית בעולם. אין לתת לקוסיגין להשכיח את באבי-יאר ואין לתת לגומולקה של פולין, שמחדש פורחת בה האנטי-שמיות בעידודה של הממשלה, להשכיח כי על אדמתה נרצחו מיליונים מבני עמנו.

אנו יודעים גם להעריך את אהדת עמה של ארצות-הברית לעמידתנו במערכה. אולם גם לא נעלמת מעיינו הסכנה האפשרית של לחצים אמריקניים, לחצים סטייט-דיפרטמנטיים או לחצים אחרים נגדנו.

אנו חייבים להזכיר לעמה של ארצות-הברית, כמו לעם הבריטי, את "הספר הלבן", את העובדות ההיסטוריות של מאבקנו בדור זה, בשואה ולאחריה, על קיומנו. הנה רק עכשיו הופיע בארצות-הברית ספרו של ארתור מורס, שעת מוחם של שישה מיליונים, שבו הוא מאשים את פקדי מיניסטריין החוץ האמריקני

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
איפה?

זאב צור (מפלגת העבודה הישראלית):

אני יודע כי האופק הציוני של מדינת ישראל הוא בעצם נושא הוויכוח הקיים כעת. ובמידה שהוא קיים, כבעבר — אפשר שיימשך. אבל אני יכולים וחייבים להת-לכד, אם לא בראיית האופק, אם לא בניסוחו, הרי לפחות על תכנית פעולה קונקרטית של עובדות — בעליה, בהתיישבות, בשטחים ובגבולות החדשים — עובדות שהן הכרחיות גם לקיימנו האקטואלי.

הי"ר א. בן-אליעזר:

רשות הדיבור לחברי הכנסת פלד, ואחריו — לחברי הכנסת הררי.

נתן פלד (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים. שר החוץ אמר בדברי הרצאתו, כי מאז כינונו לא עמד משרד החוץ במבחן אחריות כבדה כזו שהיתה מוטלת עליו בשנה האחרונה. נדמה לי שאנחנו, חברי הכנסת, יכולים לומר שמעולם לא עמד משרד החוץ שלנו במידה כזאת של הצלחה במבחן כבד זה שהועמד בו.

לאחר מלחמת ששת הימים הועמדנו לפני לחץ מדיני כבד, שכוונתו היתה להחזיר את ישראל למציאות של ה-4 ביוני. ואמנם צדק חבר-הכנסת סרלין שאמר, כי נצחנו המזהיר של צה"ל יצר למערכתנו המדינית תנאים נוחים ואיתנים. אבל אל נא נקל ראש במשקל הגורמים שהתחייצבו מולנו מתוך כוונה להחזיר את גל-ההיסטוריה אחרונת. ואני מתכוון ללחץ של שלוש מבין חמש המעצמות הראשיות בעולם, שאמנם רק שתיים מהן מיוצגות במועצת הבטחון ובעצרת האו"ם, אבל גם ההשפעה של השלישית ניכרת וניכרת. ריכוז של מדינות ערב, של המדינות הקומוניסטיות, של המדינות המוסלמיות ושל עוד מספר מדינות הנתונות להשפעתן של אלה היוו מחנה שהיה מרוכז מלכתחילה, לפני כל דיון ולפני כל משא-ומתן, לקראת המגמה הזאת של החזרת המצב המדיני לקדמותו.

ואם אנחנו עומדים בפברואר 1968 במצב בו אנחנו עומדים, כאשר המתקפה המדינית הזאת נגדנו נהדפה, כשהשגריר יארינג נמצא כאן כשליחו של מוכיר האו"ם על בסיס החלטה של מועצת הבטחון, שנותנת אחיזה איתנה למאבקנו המדיני, הרי דבר זה לא בא בהיסח הד"ע. אין ספק כי הגענו עד הלום בתוקף היותנו צודקים, בתוקף כוחו הבטחוני של צה"ל, אך גם בתוקף התבונה המדינית, בתוקף שר החוץ המדיני שנקטה הממשלה ושאותו הציג ברוב כשרון של החוץ שלנו. ואולי דווקא משום כך משמש שר החוץ שלנו בממות ציבוריות שונות מטרה לחיצי התקפה נואלת מצד חוגים הקוראים לעצמם, במי-דת ענווה מופלגת, פטרויטים לעילא.

חברי הכנסת הנכבדים, השאלה שלפניה אנחנו ניצבים בחודש פברואר השנה היא השאלה הבאה: הנה הנוכח מחדש שתייה המלחמה שאנחנו עומדים בה הצודקת ביותר, ויהיה הנצחון שלנו המזהיר ביותר, אין בהם משום פתרון סופי מבלי שנגיע לשלום. הש-לום הוא בשבילנו לא רק משא-נפש לאומית, לא רק מטרה מדינית. המאבק על השלום הוא מיסודות כוחנו המוסרי, המדיני והבטחוני.

לא בכדי מרוכזים מאמצי אויבנו מכל הסוגים ומכל הדרגים בניסיון להכתים עם מתגונן, הנאבק על שלומו ועל קיומו, ושהוא מטרה מתמדת של תוקפנות, ולציינו כתוקפן.

השאלה שלפניה אנחנו ניצבים היום היא: האם אמנם יש סיכוי לשלום ישראלי-ערבי, ומה היא הדרך שתוביל אותנו אל השלום הזה?

אחד מדוברי התנועה לארץ-ישראל שלמה אמר בש"בוע שעבר באסיפה של התנועה הזאת בתל-אביב, כאשר ניתח את עמדת התנועה הזאת, את הדברים הב-אים (אני מצטט): בעיית השלום היחידה היא שעם ישראל ישלים עם המציאות החדשה ועם הגבולות החדשים. — — —

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
מי אמר זאת?

נתן פלד (מפ"ם):
הרב גריה.

— — — זו היא בעיית השלום היחידה... אין אנחנו חיים באזור שבו חיים אתנו מדינות ועמים; אין אנחנו נתונים בתוך עולם מסוכסך שבו נאבקות מעצמות גדולות על השפעה ועל אחיזה באזורנו. אם עם ישראל ישלים עם המציאות החדשה, אם יעשה את המאמץ וישלים גם עם הגבולות החדשים, כי אז תמו כל הבעיות. זוהי בעיית השלום היחידה...

אדוני היושב-ראש, אני משוכנע בזה שאילו היה זה הקו שממשלת ישראל היתה נוקטת בו בתשעת חודשי המאבק שלאחר מלחמת ששת הימים, ואילו היה זה הקו ששר החוץ של מדינת ישראל היה מייצג, היינו מביאים את עצמנו לאיזולציה מדינית מוחלטת, והיינו מסייעים לאויבנו להשיג את מטרותם — להחזיר את גלגל ההיסטוריה אחרונת. העובדה שאנחנו ידענו לנקוט בקו מדיני האומר: ראשית — לא תהיה תזווה מן המצב ומן המציאות שנוצרו בעקבות מלחמת ששת הימים, אלא בדרך של משא-ומתן וסיוע והסכם שלום, שבעקבותיו יבואו גבולות בטחון מוסכמים בינינו ובין מדינות ערב; שנית — להשאיר פתח פתוח למשא-ומתן בינינו ובין מדינות ערב, שאין הוא בבחינת תכ-תיב, אלא יש בו בעיות פתוחות למשא-ומתן בין שני הצדדים, משא-ומתן שתצמח ממנו תועלת ופתרון הדדי לבעיות הבטחון מזה, ולשלום של צדק מזה.

אילו לא השכלנו ללכת בקו מדיני זה, מסופקני, חברי הכנסת, אם היינו מכתירים את מאבקנו המדיני באותו הישג שהשגנו אותו לאחר מאמץ שקדני וקשה במשך תשעה חודשים מאז מלחמת ששת הימים.

אין אפשרות של התחמקות מהבעיה — האם העם הזה רואה אפשרות, במסגרת של משא-ומתן על שלום בדר-קיימא, על גבולות בטחון, למצוא את השביל שישמש בסיס להסכם? בסיס אינו יכול להיות בשום צגים ואופן, נסיגה לפי דרישת הערבים אל גבולות ה-4 ביוני 1967, ואף לא עמידה אולטימטיבית על הגבולות של ה-11 ביוני.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
איך זה מתיישב עם הנעשה בגדה?

בסיס של גבולות בטחון כמטרה מדינית ראשית במאב- קינו.

הי"ר א. בן-אליעזר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הררי, ואחריו - לחבר- הכנסת תביבי.

יוהר הררי (המפלגה הליברלית העצמאית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. זהו למעשה התק- ציב הראשון של משרד החוץ בשעה שממדי ארצנו וממדי הבעיות העומדות לפנינו הם ללא תקדים. עלי לומר מיד שעם כל הגוונים השונים שיש בינינו, נדמה לי שתשעת החדשים שחלפו, חודשי המאבק המדיני שבעיקר היה עסוק בו משרד החוץ, אין בהם מום ואנחנו יכולים להתפאר בהם, ולא במעט עזרה ותמכה בכך ממשלת הליכוד הלאומי. כמי שהיה משקיף בשלב הא- חרון של המאבק בעצרת האו"ם, בזמן הדיון במועצת הבטחון, ובשעה שחשתי יותר מתמיד עד כמה מרוכזים האויבים סביבנו - וגם דורשי טובתנו אינם מוכנים לע- שות כל-כך הרבה למעננו - יכולתי רק לשבח, ואין אני נרתע מלבקר כשאני חושב שצריך לבקר, את עבודת שר החוץ וכל אלה שעשו את המלאכה ברגעי המתח הבלתי-פוסק, עת כל רגע נדמה היה שהנה הפסדנו במערכה, עד כמה שהפסד במערכה באו"ם נחשב למפ- לה. ובכל זאת פחות או יותר יכולנו לתמננדינו והגענו להחלטה של ה-22 בנובמבר, ואולי בסוף דברי אבוא לדבר גם עליה.

חושב אני, אגב, שיהיה בלתי-הוגן שלא לשבח את ממשלת ארצות-הברית על העזרה הרבה שהושיטה לנו בדיונים בעצרת. אינני יודע אם להבא, בשלב מסוים של מדיניותנו, לא נגיע לכך שדרכינו תיפדרנה; אינני יודע אם לא נצטרך גם לעמוד בבכוד כנגד לחץ מצד ארצות-הברית, אבל העזרה, שנתנה לנו עד היום, היתה עזרה רבה, ואלמלא היא לעולם לא היינו יכולים לה- גיע לעמדה שיש לנו כיום.

עלי לומר שממשלת ארצות-הברית לא הפסידה מעורה זו. שום מדינה שעזרה לנו לא הפסידה. אני מצוין את העזרה שקיבלנו, כי מחובתנו לומר זאת. נדמה לי שבין מדינות העולם, ארצות-הברית היא מדינה שנותנת לא מעט לארצות אחרות וגם עצלה בהרבה כפויי טובה. לכן העזרה שניתנה לנו, עזרה רבה ומתמדת ובת- נאים לא תמיד קלים, מן הצדק שנודה עליה מעל במה זו ובפה מלא.

המעצמה השנייה שישבה אל שולחן מועצת הבטחון ויש לה חלק, שהייתי אומר שהוא אפילו מופרז, במה שנעשה במזרח התיכון, זו רוסיה הסובייטית. נהוג אצ- לנו לחשוב שמעצמה גדולה זו הכל אצלה מתוכנן, הכל מחושב מראש והיא ודאי יודעת מה שהיא עושה, וכמובן נשקפת סכנה בשעה שמדיניותה מופנית כנג- דנו, וביחוד כאשר מדובר בעם קטן כמונו. היתה יום הזדמנות לומר בשנה שעברה שבטוחני, יבוא יום ורוסיה הסובייטית תתבייש במה שעוללה לנו. אבל עכ- שיו אני רוצה להטעים: כמות השגיאות ששגתה מע- צמה גדולה זו בשנה שעברה, נדמה לי שרק מעצמה גדולה כזאת יכולה להרשות לעצמה להיכשל בשגיאות כאלה בלי להרוס את המיתוס של מעצמה גדולה, הקיים לגביה.

נתן פלד (מפ"ם):

נדמה לי שצריך לשבח את ממשלת ישראל - ממ- שלת הקואליציה הלאומית - שזהו הקו הלכה למעשה שהיא נוקטת בו, ואשר היא מתווה אותו כקו מדריך במאבק המדיני שאנו עומדים בו.

חברי הכנסת, אין אנו צריכים להתעלם מהמאבק הנוטף היום בעולם הערבי. עולם זה, שהוא לכאורה מאוחד ומלוכד באיבתו המסורתית לישראל, רוחשים בו ניגודים ומאבקים. יש בו גישה יותר רציונלית ויותר מפוכחת, הולמדת - בתוקף לחץ המציאות - את הל- קח של האיבה העקרה של עשרים השנים האחרונות, שיודעת שאי-אפשר לפתור את בעיית סואץ, ואי-אפשר לפתור את בעיית קיומה של ממלכת ירדן, ללא הסדר, ללא משא-ומתן וללא שלום עם ישראל. אבל לעומתה יש מגמה איר-רציונלית והרפתקנית של איבה ושל שנאה, שניזונה לא במעט על-ידי מדיניות התמיכה המדינית והצבאית הסובייטית הבלתי-מסוייגת, ושניזונה לא במעט גם משינוי עמדתה של צרפת.

לא הייתי אומר שבנו תלויים מהלכו והתפתחותו של המאבק בין שתי גישות אלה. אבל המדיניות שלנו יש גם לה השפעה על עיצוב דמותו של העולם הערבי ועיצוב יחסו כלפינו. המדיניות הישראלית חייבת - תוך הבטחת האינטרסים החיוניים והלגיטימיים שלנו, של בטחון ושל שלום - להחזיק פתח פתוח להתפתחות חיובית בעולם הערבי.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
אין זה מתיישב עם הנעשה בגדה?

נתן פלד (מפ"ם):

חבר-הכנסת אבנרי, אצלך הרבה דברים אינם מתיישבים. אבל אין לי זמן לטפל בך עכשיו.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
תענה לי על חשבון זמני.

נתן פלד (מפ"ם):

המדיניות שלנו צריכה להתבסס על היסודות הבאים: אנו חייבים להמשיך לתמוך בשליחותו של השגריר יא- רינג, כאשר אנו מגלים אינזנות עקרונית וגמישות פרוצי- דורלית. אין, לדעננו, מניעה לצורות מגע שונות, מתוך הנחה שלא נגיע לשלום של ממש, אלא כתוצאה של משא-ומתן דו-צדדי מסביב לשולחן אחד. עלינו לטפח מדיניות גבול פתוח וגשרים נטויים, תנועת אנשים וס- חורות משני עברי הירדן. משמעות מדיניות זו איננה רק מעשית ופראגמטית, אלא יש בה גם פרספקטיבה מדינית. עלינו לגשת ללא דיחוי להתחלת מימוש התב- ניות לשיקום הפליטים בגדה.

חברי הכנסת, שמעתי את חבר-הכנסת צור אומר שאנו צריכים לתפוש את בעיית השטחים החדשים מבחינת פתרון השאלה היהודית. אין דבר יותר קרוב אל לבי מאשר הדאגה לפתרון השאלה היהודית. אבל הייתי יכול לשאול את חבר-הכנסת צור: האם לפני מלחמת ששת הימים היתה מניעה לריכוזם של מיליונים יהודים, לקליטתם ולפיתוחה של הארץ כפי שהיתה קיימת אז? חכמים, היהורו בדבריהם. עלינו לתפוש את בעיית הגבולות והשטחים החדשים מהבחינה הבטחו- נית, ועלינו להציב את השאיפה לשלום ברי-קיימא על

שלו? שאנו צריכים להיות עפר אדמו? שהיינו צריכים להפקיר את עצמנו, ליהפך שום לאפר של כבשים? ושהאינטרסים של צרפת, בגפרית או בנפט או כל איני-טרס אחד, אחרי חשבוניו מקיימו?

אני שמח שלא כל העם הצרפתי חושב כנציג העם הצרפתי. בסופו של דבר זהו עם גדול, העולם החופשי כולו חונך על ברכי המהפכה הצרפתית. אבל שכך נעבוד בשתיקה על מעשיו ומעלליו ולאחרונה מצא לו ידיו שוחר-חופש חדש ושחר-שלום חדש, וזהו כמובן הנשיא עארק מעיראק, ויחד עמו הצהיר שעלינו לחזור לגבולות לוח הקודמים. כמובן, גם צרפת תמיד חזרה לגבולותיה הקודמים ובמלחמת-העולם האחרונה ויתרה מיד על אלזס-לורין, אני יודע שצרפת חזרה לגבולות רק כשסילקו אותה משם - אם מהודו-סין בזמנו ואם מאל-ז'יריה בזמן האחרון. הנשיא דה-גול חזר על התיזה הרוסית, כמובן, תמיד חזרה מן השטחים שכבש - שה - בין ממדינות הבאלטיקום או משטחי פינלנד, בואבקה ויבורג, או מאיי סאחאלין. כולם, פה אחד, הצביעו במועצת הבטחון, לא שהם עצמם צריכים לחזור מן השטחים שכבשו, אלא שאנו צריכים לחזור. הודו אין בדעתה לחזור מקאשמיר, כפי שציין שר החוץ בויי-כוח באו"ם. אבל אנו - לדעתם - הדבר הראשון שעלינו לעשותו הוא: לחזור לגבולות הקודמים.

אבל אמרתי שלא בדברים שאמר הנשיא דה-גול על העם היהודי העניק. בנאומו היה דבר הרבה יותר חמור. ואין להניח שנשיא צרפת איננו יודע את העובדות כפי שהן. אין לחשוב שסתם טעה. בין השאר אמר שכבר תפסנו פעם חלק של ירושלים, עוד בשנת 1947. ובכן, ממי "תפסנו" את החלק הזה של ירושלים? כנגי-בים בלילה כנראה תופשים אנו חלק אחד ב-1947, וב-1967 אנו באים ותופשים את החלק השני. כנראה מעו-לם לא היתה ירושלים עיר של רוב יהודי; כנראה היתה שייכת לפנינו לאמריקאנים ולאמריקאים חוסיין. כביכול נתעלמה ממנו האמת? בפומבי ובריש גלי הוא מסלף ומוסר עובדות בלתי-נכונות. אינני חושב שאנו יכולים לעבור בשתיקה על עובדות אלו.

אמרתי שהחלטת ה-22 בנובמבר במועצת הבטחון - אם אשתמש במלים שאמר ראש הממשלה באמריקה - יכולה לשמש כבסיס למשא-ומתן וליחסים בינינו ובין מדינות ערב. אבל עלי להדגיש: רק כבסיס. יש דבר אחד שאין בה, והוא: שלא יכול לקום שלום באזור הזה ולא יהיו יחסים תקינים בין העמים באזור הזה כל עוד לא נדע ולא נרגיש שבלב אויבנו, בלב מדינות ערב, מקנן רצון כן לשלום אתנו וליחסי-גומלין טובים בינינו וביניהם.

נכון שנציג האומות המאוחדות, או - אם אדייק - נציגו של מזכיר האו"ם, בא והולך, עושה את מלאכתו ומשתדל. אנו גם מוכנים לעזור לו. ואם אשתמש במלים מנאומי של שר החוץ היום, שעלינו לעשות כל מאמץ כן, נמרץ ומתמיד לבירור אפשרויות השלום - זוהי חובתנו, כן זהו רצוננו. אבל, רבותי, אל נתפעל יותר מדי מטכסיסים, ואל נחשוב שבקלות עלינו לוותר על האמת לאמיתה של דרישותינו. ועלי להגיד שנאומי של שר החוץ היום, בשם הממשלה כולה, אף שימח אותי בניסוחים חשופים והברורים שהיו בו.

לא צריך שיהיה בלבנו שום רגש נחיתות. למעשה,

לא נדבר על המאגר העצום של נשק שהיא הפקידה בידיים בלתי-אמונות; לא נדבר על המפלה העצומה שנחלה הנשק הסובייטי, עד כדי כך שהרבה מדינות מתחילות לפקפק גם ביעילותו; אבל כל תכסיס הכזבים הזה שאנחנו עומדים לתקוף את סוריה, למעשה כל מה שמדינות ערב עשו וגורם להן במפלתן, לרוסיה הסובייטית יש יד בכך, ולא במעט, מבחינת השיגאות. נזכור את מה שעשתה רוסיה הסובייטית בעצרת המיוחדת באו"ם, החל במלחמת ששת הימים ועד גמר הדיון במועצת הבטחון בנובמבר 1967. היא נחלה בעצרת זו מפלה שלא היתה כמותה למדינה שכזאת. ולאחר מכן - כל התכסיסים וכל הפעולות שנעשו בהשראתה במועצת הבטחון. רוסיה לחצה כל הזמן לשם סיום מהיר של הדיון, והנה ברגע האחרון, כאשר כמעט ודאי היה שתי קבלה והחלטת הברית, הופתענו ורוסיה הסובייטית מבקשת דחיה ומציעה הצעה חדשה. ונשאלת השאלה, אם רוסיה הסובייטית מגישה הצעה חדשה, צריך להניח שהיא חישה ושקלה את מהלכיה, וקיוותה שהצעה זאת תתקבל; או שעשתה חישובים שכדי לא להצביע בעד המנה הברית, היא מגישה הצעה משלה על מנת שתוכל לפחות להצביע בעד הצעתה שלה ובאורח זה לצאת מן הסבך.

יומיים לאחר שהגישה את ההצעה, הסירה אותה. ובכן למה הגישה אותה? בסופו של דבר הצביעה רוסיה הסובייטית בעד ההצעה הברית, שנתקבלה פה אחד.

שרשרת שיגאות כזו אחר זו. לחוסר החישוב שתי פנים. מצד אחד עלינו להביא בחשבון שהמעצמה הגדולה הזאת עם החישובים הגדולים שלה - ולא תמיד אלו חישובים בלבד אלא גם פעולות - עלולה לשנות ואין אנו צריכים לפחד כל-כך מחישובים אלה ומתיכונן זה. אבל אמרתי שיש לכך שתי פנים. השיגאות האלה עלולות להיות פעם בעורכיה דווקא, כשבלי שיקול רב ובלי מחשבה מספקת עלולה מעצמה זו לשנות שיגאות כאלה שתהא בהן סכנה גדולה מאד בשבילנו.

כשאנו דנים איפוא ברוסיה הסובייטית, עלינו להביא בחשבון את שתי האפשרויות ולשקול יפה מה לפנינו.

רציתי לומר מלים אחדות לגבי צרפת. מבין אני את האחריות ואת ההתאפקות הרבה ואת משקל הדבר רים ששר החוץ שלנו וממשלתנו נוהגים בהם תמיד בשעה שהם מדברים על ממשלת צרפת. אבל אני כאדם חופשי חסד כל גטל ותפקיד, במשטר דמוקרטי חופשי, רשאי אני לדבר בגלוי מה חושב העם היהודי ומה חושב העם בישראל על המייצג את מדינת צרפת, הנשיא הגנרל דה-גול.

אני חושב שאני מייצג את העם כולו באומרי שלא ידועה לנו בהיסטוריה, או לעתים רחוקות ראינו בהיסטוריה, גישה בוגדנית כזאת כפי שראינו מצד הנשיא דה-גול. אינני מתפעל מן הדברים שאמר שאנחנו אליהם בוטחת בעצמה ושתלטניות. כנראה בכלל, להיות אליהם ולבטוח בעצמו וכן להיות שתלטני, הרי זה מותר רק לדה-גול עצמו. אם מישוה אחר מעו לנוח כן, גנאי הוא לו. אין אני רואה את הדברים האלה כגנאי. אני חושב שאנו באמת אליהם. אני חושב שבצדק אנו בוטחים בעצמנו. ובמידה שעלינו לשלוט לשם הגנתנו - אנו עושים זאת.

אבל מה חושב הגנרל הזה, ועושה דברו, שר החוץ

איננו צרפת שעזבה את אלוזיר בגלל טרור או בריטניה שעזבה את תימן הדרומית בגלל טרור. זו ארצנו. אנו פה רוב, ולא יוכלו לנו בשיטות כאלה. האם עלינו לסבול כל זאת ובאותה שעה עצמה לנהל משא-ומתן לפי החלטות עצרת האומות המאוחדות ומועצת הבטחון? אל נהיה כה גרפים בהופעתנו.

אנו, ברוך השם, עם למוד נסיון. ואם מותר לי להגיד, הרי כשאני מסתכל באמי בת השמונים ושתיים, הרי שמונים ושתיים שנה היא בארץ ובמשך שמונים ושתיים שנה אלה לא היה אף יום אחד שלא נמצאו בסכנות נוראות. ומה לא עבר על הישוב במשך שמונים ושתיים שנים? והנה, ברוך השם, הגענו לגבולות שאנו יכולים לעמוד בהם ואנו יכולים לחכות באורך-רוח עד שיבינו האויבים סוף סוף וישנו את דעתם וייהפכו ליידיים, כפי שאנו רוצים. מה איפוא החפז?

אנו צריכים לעשות הכל כדי שיהיה שלום, אך אל בחלה. יש לנו סבלנות. הייתי אומר: אנו גזע של עילית, הבוטח בעצמו ונאבק על חייו. חייבים אנו להביט אל העתיד, שקטים, ובטחים. נקווה שסוף הנצחון לבוא והנצחון יבוא עם השלום.

היו"ר א. בן-אליעזר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת חביבי.

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נבדה. במסגרת הדיון על תקציב משרד החוץ רצוני להתרכז בשאלה שהיא בעינינו, ובעיני רבים, השאלה הגורלית העומדת לפני ארצנו וכל ארצות האזור — שאלת מניעת חידוש המלחמה, שאלת הפתרון בדרכי שלום של המשבר הנוכחי במזרח התיכון, שאלת הצלחת שליחותו של שליח האו"ם מר יאירני בבניוע החלטת מועצת הבטחון מיום ה-22 בנובמבר.

ידוע, כי אנו חלוקים בדעותינו לגבי הערכת מלחמת ה-5 ביוני. אך כעת רצוני להדגיש, כי הפסקת מלחמה זו, ואין זה סוד שכוחות שלום אדירים ובראשם ברית-המועצות הביאו לכך, הפסקת מלחמה זו, הנצחון הנוסף הזה של כוחות השלום על כוחות המלחמה במזרח התיכון, יצרו תנאים חדשים, טובים יותר, להסדרי שלום צודקים ולפתרון סכסוכים בדרכי שלום. גם במזרח אסיה, בווייטנאם, פועלים כוחות השלום העולמיים למען הפסקת המלחמה, הפסקת הפעולות הצבאיות התוקפניות של האימפריאליזם האמריקני, כדי ליצור גם שם תנאים להסדרי שלום צודקים, וכדי להציל את שלום העולם.

אנו טוענים, כי ממשלת ישראל, אשר מר אבן הוא שר החוץ שלה, לא רק שאינה בונה את מדיניותה על יסוד התנאים החדשים האלה, לא רק שאינה מתכננת להסדרי שלום צודקים, אלא היא גם מסתירה מפני העם את העובדות על נכונותן הממשית של הארצות הערביות, ולפחות רוב הארצות הערביות, ובראשן קה"מ, לבוא לידי הסדרי שלום קונקרטיים ולא לחזור מצידן למצב הפוליטי אשר שרד לפני ה-5 ביוני. כל זה על יסוד ביצוע מלא ונאמן של החלטת מועצת הבטחון מה-22 בנובמבר.

בימים האחרונים מלאה העתונות, בחוץ-לארץ וב ישראל, ידיעות על נכונותן של מצרים וירדן, וגם של ארצות ערביות אחרות, לבצע את החלטת מועצת הבט-

כל עוד לא שינו מדינות ערב את החלטת ועידת חאד' טום, שבמדינות העולם אמרו אז עליה שהיתה זו ועידה מתונה והחלטתה מתונה (מתונה — אינני יודע במה) — הרי בוועידת חארטום נאמר במפורש שמדינות ערב לא תכנה ישראל, לא תנהלנה משא-ומתן עם ישראל ולא תחתומנה על שלום עם ישראל; כל עוד זוהי מדיניות של מדינות ערב — מה בצע בכלל בפגישות ובכל מיני נסינות להגיע למשהו?

דבר אחד משלושת אלה איננו זקוקים לו: הכרה בקיום מדינת ישראל. אבל משא-ומתן ושלום — אם לכן אינן מוכנות, לשם מה בכלל לשוחח? והרשימה הראשונה לנכונות למשא-ומתן כן על שלום היא שלא יתביישו בכלל להיפגש אתנו. אם הן מתביישות בפגישות אתנו, אם הן דורשות חשאיות, אם הן מסתירות את הפגישות או רוצות להסתירן מפני עמיהן — מוטב שלא ייפגשו אתנו וידאו את פרוצדור המלחמה האמיתי.

אבל לגבי החלטת מועצת הבטחון מיום 22 בנובמבר — אילו רצינו, יכולים היינו בנקל להתחמק בכלל מכל העניינים האלה. החלטה זו כוללת גם את סוריה. אין היא חלה רק על מצרים וירדן. וסוריה היססה אם עליה ליהפך לצד בדיון במועצת הבטחון. אבל לאחר שתי ישיבות החליטה להכניס את עצמה תחת עולה של מועצת הבטחון. וההחלטה אומרת: על המדינות המעונות יונת באזור. אז מה? לנו יהיה שלום מצד אחד — ומלחמה מן הצד השני? גבולות השלום מצד אחד, אם יש מלחמה מן הצד השני, הרי הם אחרים לגמרי מאשר אם יהיה לנו שלום מכל צד.

אגב, כל עניין הגבולות, נדמה לי — ועלי להזהיר — יש בו הגומה גדולה. עניין הגבולות הוא עילה כדי להקניט אותנו, להילחם בנו, ממש כמו שבמשך שנים שימש עניין הפליטים כנשק נגדנו. אבל אילו רצו מדינות ערב בשלום אתנו, הן היינו מוכנים לויתורים גדולים ב-1947. כמעט ויתרו על כל ארצנו על מנת להשיג את השלום. ובכן, לא הגבולות של 1947 הביאו את השלום. אחר-כך, תשע-עשרה שנה, עד ה-5 ביוני, היינו מוכנים לשלום עם הגבולות של 1949. האם הביא זה את השלום? עכשיו אומרים הם לפתע שאם נחזור, יהיה שלום. מדוע לא היה שלום בגבולות אלה זה תשע-עשרה שנה? אני מפקפק אם עניין הגבולות כה חשוב למדינות ערב שהוא הקובע לגבי השלום. איני אומר, שלא נהיה מוכנים לויתורים, אם נדע שבאמת יהיה שלום אמיתי.

אגב, ארצות-הברית, צרפת ואנגליה לא נרתעו אחרי המלחמה האחרונה מלהחזיק צבא כיבוש בגרמניה במשך עשר שנים, כדי להיות בטוחות, שהצפוני הנאצי עבר מן העולם. הם הבינו מה זה בטחון לשלום.

רבותי, אל ניחפו. תמיד דורשים מאתנו ושואלים אותנו להחלטותינו. סבלנות. אנו עם שיש לו אורך-רוח ורגיל לשנים רבות של מאבק.

הדבר האחרון: — חבר-הכנסת רפאל הזכיר זאת פעם באסיפה פומבית, כן קראתי, איך אפשר לנהל משא-ומתן לשלום בשעה ששולחים כל הזמן קבוצות טרור לתוך מדינתנו? מהי בעצם כל מלחמת וייטנאם אם לא חזירת מסתננים מן הצפון לדרום? מתנהלת בעולם מלחמה כזאת עקב הסתננות, ואנו כאן, האם בכל יום יפגשו אותנו בבוקות, במרגמות, ויפגעו? אנו לא נידרע.

הכוח, החל בהפצצת עזה ב־1955 ועד הפעולה הצבאית האחרונה נגד ירדן, והיא — כי מדיניות זו, למרות כל נצחונותיה הצבאיים, למרות כל ההתפשטות הטריטורית אלית במלחמת ה־5 ביוני, אין בכוחה לפתור סכסוכים בין העמים ואין בכוחה לכפות הסדרים? אנו מתנגדים לחידוש שפיכות־הדמים, אך השאלה היא: איך לעשות זאת? מדיניות־הכוח נכשלה ומוסיפה להיכשל. זוהי מדיניות הרפתקנית שלא הגבירה את הבטחון ולא הפסיקה שפיכות־דמים, אלא הגבירה את כל הסכנות המאיימות על השלום ועל הבטחון.

קיימות כל ההוכחות כי הנסיגה משטחי הכיבוש, בתנאים אשר נוצרו, ולפי החלטת מועצת הבטחון, תביא בהחלט להסדרי שלום קונקרטיים, תציעד את ישראל ואת הארצות הערביות לפסגת השלום הישראלי-ערבי המיוחל, ותאפשר גם משא-ומתן ישיר למען השלום והבטחון.

הדיבור הולל שכביכול הארצות הערביות יתנו לנו, תמורת הנסיגה, אצבע משולשת, הוא דיבור בלתי־אחראי ואינו קובע בהתפתחותו הממשית של המשבר הנוכחי.

אני מנית, כי שר החוץ מבין שאין הממשלה יכולה לאורך־ימים להתחזק בעמדתה העיקשת נגד הנסיגה משטחי הכיבוש ונגד ביצוע הסעיפים הנוגעים לה בהחלטת מועצת הבטחון. העמדה הזאת מבוססת יותר ויותר בעולם. החלטת מועצת השרים של הארגון לאחדות האפריקנית, הדורשת נסיגת הכוחות הישראליים משטחי הכיבוש, היא הוכחה נוספת לבדידות הזאת. אנו דורשים מן הממשלה להביא לידיעת העם את העובדות על פעילותם של כוחות אדירים בעולם למען ביצוע החלטת מועצת הבטחון. רוצים לקוות שישנה תזוזה, ולו הקלה ביותר, ביחסה של ממשלת ישראל לשליחותו של מר יארינג. מאז ההודעה של השר אלוך, כי נתייחס למר יארינג כאל תייר אם לא יפעל להבאת הצדדים לשולחן המשא-ומתן הישיר, ועד לצעדים לקראת משא-ומתן עם הארצות הערביות באמצעותו של מר יארינג, — אנו מקווים שישנה תזוזה מסוימת. אך אינה מספיקה, ואנו מקווים שהיא לא תהיה סוף פסוק.

אנו קוראים לממשלה ללמוד מנסיון העבר: סיפוחים טריטוריאליים לא רק שאינם לטובת ישראל, לטובת השלום, אלא שהעולם של ימינו אינו סובל אותם. לא בהתחרות בין שר הבטחון ושר החוץ על ההשפעה בשטחי הכיבוש נבין להגביר ולשלום בין שני העמים האחים, היהודי והערבי, אלא בכיבוד זכויות העמים וחופש העמים.

הי"ר א. בן-אליעזר:

הישיבה הבאה של הכנסת — מחר בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

חון במלואה, לבטל מצידן את מצב הלוחמה, להבטיח את חופש השיט הישראלי במצרי טיראן, ואפילו — כפי שגילה שר הבטחון בראיון שלו לעתון „הארץ" מה־19 בינואר — להסדר שאלת השיט הישראלי בתעלת סואץ. ממשלת מצרים מוכנה ליותר מזה, היא מוכנה — כפי שהודיע נשיאה — לפעול לפתרון הסכסוך הישראלי-ערבי, השאלה הפלשתינאית, בדרכי שלום ולא בדרכי מלחמה. כל זה בתנאי שממשלת ישראל תבצע מצידה היא את החלטת מועצת הבטחון בדבר נסיגה משטחי הכיבוש.

לכן כל אותו דיבור כאילו הנסיגה תביא לחזרה אל המצב ששרר לפני ה־5 ביוני, וישנו חכם בבית הזה, המזהיר את ישראל מחזרה אל תנאי גטו ומחנק, — הוא דיבור המטעה בזדון והמנסה לעקוף את רצונו הכן של עם ישראל בשלום עם העמים הערביים.

השאלה היא לא רק אם הארצות הערביות מוכנות מצידן הן לא לחזור אל המצב הפוליטי אשר שרר לפני ה־5 ביוני, אלא גם אם ממשלת ישראל מצידה היא מוכנה לא לחזור אל המצב הפוליטי הזה, האם ממשלת ישראל מצידה היא מוכנה לוותר על מדיניות הכוח לפתרון הסכסוך הישראלי-ערבי? האם ממשלת ישראל מצידה היא מוכנה לגשת לפתרון סכסוך זה בדרכי שלום ועל יסוד הכרה חדית בזכויות הצודקות של שני עמי הארץ הזאת, ולא לתת למעצמות האימפריאליסטיות לנצל סכסוך זה לשירות תכניותיהן נגד העצמאות והקידמה של עמי האזור, לרבות עם ישראל?

כיום מקובלת על הכל האימרה הידועה, כי המלחמה היא המשך המדיניות בצורות אכזריות. בישראל הדבר בולט במיוחד, היות ואנשי המלחמה מרבים בהצהרות פוליטיות. העתון „מעריב" מה־19 לחודש זה פירסם פרשנות מפגישת הרמטכ"ל רב־אלוף חייב ברלב עם הסופרים הצבאיים, אחרי ההתנגשות בחזית הירדנית, והוא הסיק את המסקנה הבאה — אני מצטט: „מטרתה של ישראל חייבת להיות כפיית הסדרים מידיים על מדינות ערב ובעיקר על הטרנדיות שבהן. יכולים אנו לכפות הסדר על ירדן אם נשכיל לעשות שימוש בכוחנו הצבאי, אשר יחייב את חוסיין לבקש עמנו הידברות. הצלחנו לכפות הפסקת אש במכת האש של השבוע שעבר, והוא עשה זאת מתוך חוסר ברירה. יכולים אנו לכפות עליו הסדר מדיני, אם נאלצו לבקש זאת מחוסר ברירה. וזאת אפשר לעשות רק בהיותנו מעברו השני של הגבול... אם נכפה היום את רצוננו על ירדן, תהיה זו דוגמה טובה ושיעור מאלף גם לשכנותיה בבוא העת." המשמעות ברורה: המשך מדיניות הכוח וכפיית הסדרים בכוח.

אך האם קשה כל־כך לממשלה הזאת להסיק את המסקנה הנכונה היחידה מן ההיסטוריה של מדיניות?